T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELÂGATI BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE MİZAH

Yusuf EROĞLU

ŞANLIURFA – 2021

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELÂGATI BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE MİZAH

Yusuf EROĞLU

Danışman
Prof. Dr. Salih TUR

ŞANLIURFA – 2021

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Salih Tur danışmanlığında, Yusuf EROĞLU'nun hazırladığı **"AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE MİZAH"** konulu bu çalışma 11 /08 /2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

X Oybirliğiyle / ☐ Oy çokluğu ile

İmza

Danışman	Prof. Dr. Salih TUR	
Üye	Doç. Dr. İbrahim	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ASLAN	

Bu tezin Temel İslami Bilimler Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN

Enstitü Müdürü

Bu çalışma: ……. Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No : ……

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

	T.C. **HARRAN ÜNİVERSİTESİ** **TEZLİ YÜKSEK LİSANS** **ORİJİNALLİK RAPORU ve BEYAN FORMU**	**Doküman No** : HRÜ-KYS-FRM-015 **Yayın Tarihi** : ..../…./.20… **Revizyon No** : **RevizyonTarihi** : **Sayfa No** : 1 / 1

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	175230075
Adı / Soyadı	Yusuf EROĞLU
Anabilim Dalı/Programı	Temel İslam Bilimleri / Tezli Yüksek Lisans
Tez Konusu	Ahmet Matar'ın Şiirlerinde Mizah

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen **AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE MİZAH** çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 133 sayfalık kısmına ilişkin, 06/07/2021 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı %17'dir. Ayrıca Yüksek Lisans çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,

2- Kaynakça hariç

3- Alıntılar hariç/dâhil

4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

06/07/2021

Yusuf EROĞLU

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım 06/07/2021

Prof. Dr. Salih TUR

(Danışman)

ÖZET

AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE MİZAH

EROĞLU, Yusuf

Yüksek Lisans Tezi

Arap Dili ve Belâğatı Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Salih TUR

Haziran, 2021, 138 sayfa

Bu çalışma, modern Arap edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Ahmet Matar'ın hayatı, edebi kişiliği ve şiirlerinde mizah olgusunu incelemek amacıyla ortaya konulmuştur. Yüksek lisans çalışması olarak hazırlanan bu araştırma, Ahmet Matar'ın şiirlerinde mizah kavramlarının incelenmesinden oluşmaktadır.

Matar'ın edebiyatının ve şiirlerinin konuları tamamen ideolojik yaklaşımdan uzak, tarafsız bir gözle, objektif kriterler içerisinde, bilimsel ve akademik kıstaslar çerçevesinde incelenip edebi bir materyal olarak değerlendirilmiştir.

Modern dünya nasıl ki sosyal ve siyasal hayattan, gelişmeden ve geri kalmışlıklardan, baskıdan ve özgürlüklerden, bilimsellik, teknolojiden ve yeniliklerden etkileniyorsa edebiyatta kendi payına düşeni her daim almıştır. Ahmet Matar da şiirlerinde haksızlıkları, toplumsal yanlışları, despot yöneticiler ve bu duruma göz yuman yardımcıları, kısaca günlük hayatta karşımıza çıkan her durum, konu olmuştur. Kalemini kullanabildiği ölçüde edebiyatın ve sanatın izin verdiği son noktalara kadar taşımış ve bu bağlamda da kalemini değerlendirmiştir.

Matar tüm Arap dünyasında tanınan bir şairdir. Bununla birlikte şiirlerinde, öncelikle kendi memleketi olan Irak'taki sorunlarını daha sonra ise Orta Doğu'daki problemleri işlemiştir. Bu durum önce memleketi olan Irak'tan uzaklaşmaya daha sonra da bölgeden yani Orta Doğu'dan ayrılması ile son bulmuştur. Hayatının ilk dönemleri dâhil hemen hemen her döneminde yokluk, sıkıntı ve zorluklar içerisinde yaşayan şair, özelde kendi vatanı Irak için genelde ise Arap toplumu için haksızlıklara karşı bir başkaldırının simgesidir. Aynı tarzda ve metotla şiirler kaleme alan diğer şairler içerisinde ilk sıralarda gelmektedir. İsyanını ve karşı çıkışını her zaman, her

daim, şiirin izin verdiği her yöntemle dile getiren Ahmet Matar ve ödenmesi gereken bedelleri fazlası ile ödemiştir.

Şiirin ve edebiyatın gerçek görevini hakikatleri dile getirmek olarak değerlendiren şair, diğer şairler ve edebiyatçılar gibi kafiyeli ve cinaslı bir takım ayrıntılara değil, düşünceleri gibi şiirlerini de hakikatleri dile getirmede bir araç ve gerçekleri haykırma konusunda bir platform olarak kullanmıştır. Bu çalışmamızda Ahmet Matar'ın hayatı edebi kişiliği ve mizah anlayışı ele alınmıştır. Daha çok toplum, devlet, siyaset, özgürlük gibi ve daha başka birçok konudaki şiirleri farklı zamanlarda akademik çalışmaların konusu olmuştur. Yine bu çalışmada Irak'taki siyasi ve toplumsal yapı ile bu durumun edebiyata etkileri incelenmiştir. Şairin yoldaşı olarak değerlendirdiği Naci el-Ali'nin hayatına ve edebiyatına etkileri çalışmamızın ikinci bölümünde anlatılmıştır. Matar'ın şiirlerinde Orta Doğu denilince akla gelen politika, siyaset, haksızlıklar, petrol, savaş ve barış gibi hemen hemen her şey konu olmuştur. İmkânlar ölçüsünde başlıklar halinde her birine yer vermeye gayret gösterdik.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Matar, Mizah, Dil Oyunları.

ABSTRACT

HUMOUR IN AHMET MATAR'S POEMS

EROĞLU, Yusuf

Master's Thesis

Science of Arabic Language and Eloquence

Advisor: Prof. Dr. Salih TUR

June, 2021, 138 pages

This work is prepared to examine one of the leading names of Arabic Literature, Ahmet Matar, and his literature. Prepared as a master thesis, the subject of this research is an examination of humour concepts in Ahmet Matar's literature.

Matar's literature and subjects of his poems are evaluated while staying completely away from ideological approaches, with a neutral observation, in the frame of scientific and academic criteria.

As the modern world gets affected by social and political life, progress and backwardness, oppression and freedom, scientificity, technology, and innovations literature is also always received its share of it. Injustices, social wrongdoings, despotic rulers, and their subjects that condones them, in short, every situation we face through daily life has been the subject of Ahmet Matar's poems. He pushed his writings as long as art and literature allowed and improved his writings.

Matar, being known in the whole Arabic world, wrote his poems in a way to describe firstly problems in his homeland, after that the problems in the Middle East. This situation ended with him first leaving his homeland Iraq, after that getting away from the Middle East as a whole. Living every part of his life in poverty, trouble, and hardship, he is a symbol of resistance

Against injustice in Iraq and the whole Arabic society overall. He comes in first compared to other poets that wrote with the same style and method. He carried out his rebellion and resistance only in a way that poetry allowed and paid the cost more than enough.

A poet seeing the true mission of poetry and literature as expressing truth, instead of fixating on rhymes and wordplays like other poets and literary men, like his

thoughts he used poetry as a vehicle to express the truth and a platform to shout out the facts. In this modest work, Ahmet Matar's life, his literary personality, and his sense of humor are examined. A lot of subjects of his poems like the state, politics, freedom, and wrongdoings are examined. After that political and social structure in Iraq and the effects of this situation on literature are examined. Valued by the poet as a comrade, Naci el-Ali's effects on his life and literature are tried to explain. Everything that comes to mind when the Middle East talked about are has been the subject of Matar's poems. We made our effort to give a place all of it with titles within the measure of possibilities.

Keywords: Ahmet Matar, Humour, Language Games

AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE MİZAH

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI	II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN ŞİİR VE IRAK TARİHİ

1.1. MODERN ŞİİR	5
1.2. SİYASAL VE SOSYAL HAYAT	8
1.3. OSMANLI VE IRAK	9
1.4. İNGİLTERE VE IRAK	10
1.5. SADDAM HÜSEYİN VE IRAK	11
1.6. AMERİKA VE IRAK	13
1.7. IRAK'TA KÜLTÜR VE SANAT	15

İKİNCİ BÖLÜM

MİZAH

2.1. MİZAH / GÜLMECE / HUMOUR	18
2.2. MİZAH' IN TANIMI	19
2.3. MİZAH'IN TARİHSEL SÜRECİ	20
2.4. MİZAH YAPMA YÖNTEMİ	23
2.5. MİZAH YAPMA ŞEKLİ	23
2.5.1. Pozitif "Nükte, Şaka" Mizah	24

2.5.1.1. Dramatik Mizah 24
2.5.1.2. Taklidî Mizah 25
2.5.1.3. Tartışmacı/Sokratik Diyalog 25
2.5.1.4. Psikolojik, Fotoğrafa Dayalı Mizah 25
2.5.1.5. Nükte Üzerine Yapılan Mizah 26
2.5.1.6. Üstü Kapalı Mizah / Dokundurma 26
2.5.2. Eleştirel Mizah 26
2.5.2.1. Eleştirel Mizah' da Tariz / Dokundurma 26
2.5.2.2. Eleştirel Mizah' da Kıyas ve Zan 27
2.5.2.3. Eleştirel Mizah' da Alay / Dalga Geçmek 27
2.5.2.4. Eleştirel Mizah' da Tevriye / Kelime Oyunu 27
2.5.2.5. Eleştirel Mizah' da Nükte 28
2.6. MİZAH ÇEŞİTLERİ 28
2.6.1. Fıkra 29
2.6.2. Taşlama 30
2.6.3. Hiciv 31
2.6.4. Hezl / Hezel 33
2.6.5. Kara Mizah 34
2.6.6. Siyasi Mizah 35
2.6.7. Karikatür 36
2.6.8. Alay 37
2.7. EDEBİYATTA MİZAH 38
2.8. SANATTA MİZAH 39
2.9. ŞİİRDE MİZAH 40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHMET MATAR'IN HAYATI

3.1. HAYATI 42
3.2. ŞİİR KARİYERİNİN BAŞLANGICI 43

3.3. ÖZGÜRLÜĞE YOLCULUK KUVEYT 45
3.4. MATAR VE NACİ ALİ 47
3.5. YENİ BİR BAŞLANGIÇ LONDRA 51
3.6. EDEBİ KİŞİLİĞİ 54
3.7. ESERLERİ 60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AHMET MATAR'DA MİZAH TÜRLERİ

4.1 AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE DİL OYUNLARI 61
4.1.1. İroni / Siyasi Mizah 61
4.1.2. Argo Kullanımı 77
4.1.3. Hikâye Üslubu 80
4.1.4. Şahıs İsimlerini Farklı Sıfatlarla Anma 83
4.1.5. Kendi İle Dalga Geçme 85
4.1.6. Temsili Kişilik 87
4.2. MİZAH TÜRÜ ŞİİRLERİNDEKİ ANLAMA DAYALI SANATLAR 91
4.2.1. Îcaz 91
4.2.2. Teşbih 92
4.2.3. İntak / Hayvanların Dilinin Kullanımı 98
4.2.4. Tezat / Zıtlık Teorisi 103
4.2.5. Tekrîr / Yineleme 105
4.2.6. Çok Anlamlılık / Tevriye 107
4.2.7. Mübâlağa 108
4.2.8. Tecahül-ü Arif / Bilmezden Gelme Yöntemi 111
4.2.9. Sehl-i Mümteni 116
4.3. MİZAH TÜRÜ ŞİİRLERİNDEKİ İFADE VE KELİME İLE İLGİLİ SANATLARI 116
4.3.1. Cinas 116
4.3.2. Reddü'l-acez Ale's-sadr 118
4.3.3 Muamma / Lügaz 120

4.3.4. Kur'ân-ı Kerim'den İktibas 121
4.3.5. İncil'den İktibas 123
4.3.6. Şairlerin Şiirlerinden İktibas 124

SONUÇ 127
KAYNAKÇA 131

KISALTMALAR

ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
age :	Adı geçen eser
bkz :	Bakınız
BM :	Birleşmiş Milletler
C. :	Cilt
Çev. :	Çeviren
d.:	Doğumu
DİA :	Diyanet İslam Ansiklopedisi
ra :	Radıyallahu anhu
ö.:	Ölümü
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
sav. :	Sallahu Aleyhi ves'sellem
yy :	Yüzyıl

GİRİŞ

Arap Yarımadası'nın körfezinde yer alan Irak, birçok eski medeniyete ev sahipliği yapmış, jeopolitik ve stratejik olarak büyük bir öneme sahip olması hasebiyle de tarih boyunca uluslararası düzeyde önemli konuma sahip olmuştur. Bu konumu sayesinde daima canlı ve hareketli olaylara şahit olan Irak, savaş, kavga, karışıklık ve kaos sahnelerini sürekli yaşamıştır.

Irak'ın yakın tarihine baktığımızda ise, bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğunun Basra Körfezine kadar ulaşan vilayetleri içerisinde en doğuda olanı idi. Tabiatıyla bu halin Irak aydınları üzerinde etkisi de büyük olmuştur.[1] Bu duruma bağlı edebi anlamda kültürel ve sanatsal olarak Iraklı aydınların Avrupa etkisine açılmaları uzun zaman almıştır. Ayrıca Avrupa etkisinin geç görülmesinde Irak nüfusunun içinde bulunan Hristiyan çevrelerin fikir hayatın da rol almaları da sınırlı bir ölçüde etki etmiştir. Bu sayılan sebepler akabinde Avrupa uygarlığının, Irak'a kültürel etkisi de Birinci Dünya Savaşı'na kadar yoğun olarak görülmemiştir.[2]

Osmanlıların I. Dünya savaşı sonrasında geri çekildikleri Irak, İngiltere'nin kontrolü altına girmiştir. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Irak, doğrudan İngiltere'nin hâkimiyetini kabul etmeyip direniş gösterse de bir müddet İngilizlerin kontrolü altında kalmıştır. Zengin petrol yataklarından dolayı daima ekonomik ve etnik çatışmaların merkezi olmuştur. 1930'dan Saddam Hüseyin Dönemine kadar sürekli karışıklık içerisinde olan Irak, siyasal ve kültürel şartlar dolayısıyla çok iyi bir gelişim gösterememiş, hatta olumsuz anlamda etkilenmiştir. Saddam Hüseyin'den sonra bir nebze de olsa rahatlayan Irak, farklı ekonomik ve siyasal olaylar neticesinde hak ettiği seviyede gelişememiştir.

Öyle ki; Irak'ta Saddam Hüseyin 1979'da resmi olarak devlet başkanı olmasıyla halk sert bir siyasi kimlikle ve yönetimle tanışmıştır. İç politikada sert, bir

[1] Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20.yy.)*, çev. Bedrettin Aytaç (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1994), 80.

[2] Landau, *Arap* Edebiyatı, 80. Daha detaylı bilgi için. Yakın Irak tarihine genel bir bakış için ilgili eserin Irak başlığına bakılması faydalı olacaktır.

o kadar da caydırıcı anlayışı benimseyen Saddam farklı girişimler yapmıştır. Saddam Hüseyin hükümetinin temel gayelerinden biri de Arapların lideri olan Mısır'ın elindeki liderliği kendisine almaktı. Bu sayede Basra Körfezinde mutlak hâkimiyet kurup petrol gelirlerini kontrol altına alarak Irak'taki yaşam standartlarını en üst seviyeye çıkartmaktı.

Irak'ın hareketli olan bu siyasi hayatından edipler ve şairlerde paylarına düşeni almışlardır. Irak şiiri kimi zaman modern Arap şairinin hayatını etkileyen konulardan doğrudan etkilenmiş kimi zamanlarda ise bu değişimlere öncülük etmiştir. Ama temel taşı olan politik şiir her zaman önde gelen konulardan olmuştur. Irak şiiri var oluşundan itibaren siyasetle daima iç içe olmuştur.

Saddam Hüseyin Dönemin de ise kendisinin de mensubu olduğu Baas Partisi'nin çıkarları ve ideolojileri doğrultusunda şairler şiirlerini kaleme almışlardır. Bu kültürün önde gelen konusu lider olan Saddam'ı övmek ve onun iktidarda kalmasını sağlamaktı. Bu dönemde kaleme alınan şiirler bizzat Saddam'ın şahsını övmenin yanın da, yaptığı savaşlarını ve bu savaşlarda şehit olmanın ne kadar önemli olduğunu anlatıldığı görülmüştür.

Böylesine hareketli ve zor koşullarda edebiyatında tam anlamı ile kendini gerçekleştirmesi beklenemez. Araştırmamızın konusu olan Ahmet Matar doğduğu coğrafya gereği sakin ve sade bir edebi tarzı benimseyememiş ve kendi ifadeleri ile *"Cenaze töreninde gelinlik giyilmez"* diyerek kendisini de bu ateş çemberinin içerisine gönüllü olarak atmıştır. Şiirlerinin konuları özelde kendi vatanı olan Irak halkının mustarip olduğu konular, daha sonra da genelde Orta Doğu insanın sıkıntı çektiği ve dile getiremediği içerikler ve başlıklar oluşmuştur.

Şairler ve edebiyatçılar Saddam Hüseyin'in sert yönetim anlayışından nasiplerine düşen payları almışlardır. Ahmet Matar'da mustarip olduğu sıkıntı ve karşılaştığı zorluklar karşısında direniş göstermiş, ödenmesi gereken bedeli hiç çekinmeden ödemiştir. İnandığı doğruları dile getirmeden hiçbir zaman geri durmamış sonuç vatanını terk etmeye kadar gitse de inandığı doğrultudan hiçbir zaman vazgeçmemiş taviz vermemiştir.

Irak'taki bu hareketli gelişmeler birçok araştırmacının dikkatini çekmiş ve farklı alanlarda yapılmış, siyasi, ekonomik ve kültürel çok fazla araştırmaya

rastlanmaktadır.[3] Yalnız Ahmet Matar'la ilgili ülkemiz de daha önce müstakil bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmamız Türkiye'de şair hakkında yapılan Türkçe ilk ve özgün tek çalışma olma niteliğini taşımaktadır. Yalnız şairle ilgili yabancı birçok araştırma yapılmıştır. Şair hakkında yapılan yabancı araştırmacılar, tezlerinde sadece şiirlerinin sadece belli bir yönünü, tek bir konusunu ele alınıp incelenmiştir. Araştırmamızda Matar'ın şiirlerindeki mizah kullanımı, söz sanatları ve bu sanatlar ile anlam ifade etme yöntemleri kapsamlı olarak mercek altına alınmıştır. Matar eserleriyle ve edebiyatıyla yasaklı bir kişilik olduğu için hayatı hakkında biyografik ayrıntılı bilgi yok denecek kadar azdır. Hayatının yer aldığı bazı kaynaklar uzun zaman önce yayımlandığından yaşamı hakkında fazlaca bilgi vermemiştir. Ayrıca daha önce yapılan araştırmalarda internet erişimi olmadığından araştırmalarda video içerikli bilgilere de yer verilememiştir. Şairin sanatının farklı yönleri ve eserleri başta kendi memleketi Irak olmak üzere Cezayir, İran ve Mısır gibi birçok Arap ülkesinde araştırmalara, makalelere, yüksek lisans ve doktora tezlerine konu olmuştur. Hakkında kitaplar yazılıp televizyon programları yapılmıştır. Türkiye'de ise sadece bir araştırma tezinde, bir pasajda hakkında kısaca bahsedilmiştir. Ayrıca Türkçe olarak birkaç internet araştırma makalesinde kendisi hakkında bilgiler verilmiştir.

Ahmet Matar'ın şiirlerinin ve mizah anlayışının oluşumunu anlamayı hedeflenen bu araştırmada, Matar'ın hangi tema ve konuları işlediği, okuyucuya hangi mesajları vermek istediği ve nasıl bir üslup kullandığı ile birlikte şiirlerini etkili kılmak için hangi anlam sanatlarına şiirlerinde yer verdiği gibi sorulara cevaplar aramaya çalıştık.

İncelememize konu olan Ahmet Matar'ın şiir konuları, birçok şairin konu içeriğiyle örtüşmektedir. Filistin temalı zalim yöneticiler ve yandaşları vb. gibi daha başka konular da bulunmaktadır. Matar'ı diğer şairlerden ayıran yönü üslup ve tarzıdır.

[3] Bu alanda yapılmış bazı çalışmalar için bkz: İbrahim Şaban, XIX. Yüzyıl Osmanlı Irak'ında Edebi Ve Kültürel Çevre, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2011); Galip Güler, İlk Üç Romanıyla Iraklı Edip ve Şair Ahmed Sa'dâvî, (Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi, 2020); Tuğba Erdem, Çağdaş Irak Romancılığı ve Hikâyeciliği, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019); Pınar H. Muhammed Ali, İşgal Sonrası Irak Şiiri (2003-2005), (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006); Serkut Mustafa Aziz, İlk Dönem Yeni Irak Şiirinde Manevi Değerler, (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2007).

Araştırmamızda bu üslup ve tarzı hakkında doyurucu şekilde örnekler vermeye gayret gösterdik.

Bu çalışmada tarama yöntemi uygulanarak gerekli veriler toplanmış, analiz edilmiş, elde edilen veriler çerçevesinde tezimiz temel olarak dört ana bölüme ayrılarak ele alınmıştır.

Birinci bölüm: Birinci bölümünde Irak'la ilgili sosyal, kültürel, siyasal ve tarihsel olarak başlıca konular hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölüm: Mizah hakkında tarayabildiğimiz bütün kaynaklara ulaşarak mizah kavramını tanıtmaya ve özellikle şairin şiirlerinde kullandığı metotları anlaşılır kılacak şekli ile anlatmaya çalıştık.

Üçüncü bölüm: Bu bölümde **ş**airi tanıttık ve hayat serüvenini inceledik. Doğduğu yerden, şiir yazmaya başlamasına, Kuveyt'e yolcuğundan Ali el-Naci ile arkadaşlığına ve oradan Londra'ya kadar geçen süreçleri, hakkındaki yapılan röportajları ve bugün ki yaşamıyla ilgili bilgiler verdik.

Dördüncü bölüm: Dördüncü ve son bölümü de kendi içinde üç bölüme ayırdık. İlk bölümde ifade ve anlam sanatlarının kullanımı, ikinci bölüm söz ve kelime sanatları, üçüncü bölümde ise dil oyunlarının kullanımını inceledik. Ayrıca doyurucu örnekler ile her konuyu anlaşılır kılmak için örnek sayısını çoğaltmaya çalıştık. Matar'ı diğer şairlerden ayıran konular üzerinde durmaya gayret ettik. Erişebildiğimiz tüm kaynakları inceleyerek sıradan ve alışılagelmiş bir çalışma olmamasına özen gösterdik.

Çalışmamızın son bölümünde araştırmamızdan vardığımız sonuçları ortaya koyduk. Son olarak ise çalışmamızda doğrudan veya dolaylı olarak faydalandığımız kaynakları "Kaynakça" kısmında sunduk.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN ŞİİR VE IRAK TARİHİ

1.1. MODERN ŞİİR

Modern Arap şiirini farklı dönemlere ayırarak incelemek pek mümkün değildir. Napolyon'un Mısır'ı işgal etmeye çalıştığı 1798 yılı Modern Arap şiirinin başlangıç tarihi olarak kabul edilir.[4] Napolyon'un Mısır'ı işgali yalnızca ekonomik sebeplerden değildi. Aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da işgal etmek istiyordu. Mısır halkının kültürünü değiştirmek için yapılan çalışmalar halk üzerinde beklenilen karşılığı gösterememiş ve daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun yardımı ile işgalci güçlerden Mısır kurtarılmıştır.[5]

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yarım asırlık dönem içerisinde Arap kültür hayatı şiir, edebiyat, sanat gibi farklı kollarda önceki yüzyıllara nazaran daha hızlı gelişmiştir. Bu farklılıklar da önceki yüzyıllara nispetle daha çabuk hissedilmiştir. Bu değişim ve gelişim en temelde bu ülkelerdeki siyasal ve kültürel hayatın hızlı, derin ve etkili dönüşümleri ile bu dönüşümlerin getirdiği farklı faktörlerden kaynaklanmaktadır. [6]

Modern Arap edebiyatının yeni bir başlangıcı olarak kabul edilen ve bu bağlamda değerlendirilen Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Modern Arap edebiyatı temel taşları ile ele alınmış ve hemen hemen bütün şairler ve edebiyatçılar tarafından toplum ve siyaset konulu temalar çok yaygın olarak kullanılmıştır. Sanatçılar tarafından verilen eserlerde temelde ve ana eksende daima toplum ve siyaset yer almıştır.[7]

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile daha yoğun olarak hissedilen bu süreç ve sonrasında yaşanılan olaylar ve zamanın getirdikleri, savaşlar, göçler, zorba yöneticilerin zalimlikleri kısaca toplumsal olaylar insanların hayatlarına doğrudan

---

[4] Salih Tur, *Modern Arap Edebiyatının Ünlü Şairi Nizâr Kabbânî ve Poetikası*, (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 13.
[5] Tur, *Modern Arap Edebiyatı*, 13. Modern Arap Edebiyatının kısa tarihi ile detaylı bilgi için ilgili esere bakılması daha faydalı olacaktır.
[6] Landau, *Arap* Edebiyatı, 9.
[7] Ahmet Kazım Ürün, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35 (Haziran 2016), 134.

etkilerde bulunmuş ve bu durumdan edebiyatta kendi payına düşeni her zaman olduğu gibi almıştır. Toplumun yaşadığı bu olayları dile getirmede en önemli sanatsal araçlardan bir tanesi edebiyat olmuştur. Modern şiir de bu olaylardan doğrudan etkilenerek şairler kendine şiir için yeni yöntem arayışına girmişlerdir. Tarz olarak klasik alışılmış şiir yöntemlerinden farklı stilleri seçmişler ve seçtikleri bu yöntemleri kullanmışlardır.

Arapça' da klasik şiir, belli bir bahir ve aruz ölçülerine dikkat edilerek yazılması gerekirken modern şiirde birçok farklı yöntem[8] kullanılmaktadır. Bu yöntem ve tarzların başında içerik olarak ironi ve türevleri, alay, hikâye üslubu ve kara mizah gibi gelmektedir. Kullanılan bu yöntemler içerisinde mizah en yaygın kullanılan tarz ve üsluplardan bir tanesidir. Bu dönemde mizah genellikle şairler tarafından dile getirilmesi zor siyasi olayları, komedi tarzı ile yapılan yanlışları dile getirmek için kullanılan bir yöntem olarak tercih edilmiştir. Bunun sebebi ise mizahın siyasi olayları yorumlamak ve dile getirmek için, diğer yöntemlere göre daha etkin bir üslup oluşudur. Bu yoğun kullanımı ve etkisi sebebi ile şairler ve edebiyatçılar tarafından çok fazlaca tercih edilen üsluplardan ve yöntemlerden biri olmuştur. Ahmet Matar da mizaha şiirlerinde sıklıkla yer veren modern şairlerden biridir.

Ahmet Matar'ın da şiirlerinde yoğun olarak kullandığı mizah, gerek hayatın gerekse sanatın ve edebiyatın kullanımı dolayısıyla insan hayatında büyük bir öneme sahiptir. Hayatta yaşanan somut olaylara ve gerçekliğe değişik bir pencereden bakıp değerlendirme ve sorgularken tebessüm ettiren, düşündüren, düşündürürken değişik noktalara dikkat çeken anlatım yöntemi, tarzı ve üslubudur.[9]

Mizah, "keskin bir zekânın, alışılagelmişin dışında, aykırı ve beklenmedik kimi zaman eğlendirici kimi zaman ise sorgulayıcı biçimde kimi zamanda acımasızca yapılarak kazanılan bir zaferdir."[10] İnsan hayatının ayrılmaz bir parçası olan mizah kullanımı itibarı ile hayatın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman küçük bir espri kimi zaman bir fıkra kimi zamansa kara mizah olarak ve değişik tarzda kullanımları ile mizaha rastlamaktayız.

[8] Bu yöntemlerin başında alışıla gelmiş klasik şiir yazma yöntemlerinde bağımsızca hareket etme, şiirin giriftli yanlarından uzaklaşarak şiir kaleme almaktır.
[9] Okan Alay, "Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci", *Türk Dili,* 815, (Nisan 2019), 22.
[10] Alay, "Mizahın Tarihsel Süreci", 22.

Mizah aynı zamanda Modern Arap edebiyatında geniş bir yere sahiptir. Edebiyattaki yaygın kullanımı dolayısı ile birçok araştırmacının ve uzmanın inceleme konularının başında gelmiştir. Araştırmacılar mizahın yeni bir yönünü keşfettikçe ortaya çıkan bulgular neticesinde mizahın daha farklı kullanım alanlarının olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlar neticesinde daha farklı bakış açıları gelişmiş ve yeni araştırma ve incelemelere kapılar açılmıştır.[11]

Muhtelif yöntem ve tarzlarla karşımıza çıkan mizah, kullanım amacına göre farklılık gösterirken kimi şairler bireysel, kimileri ise toplumsal amaçlar için mizahı kullanmışlardır. Ahmet Matar ise Modern Arap edebiyatında bu yöntemi kullanan şairlerin başında gelmektedir. Matar bu yönteme daha çok toplumsal olayları dile getirmek amacı ile şiirlerinde yer vermiştir.

Ahmet Matar, Arap toplumunda yapılan zulüm ve yanlışlara dikkat çekip bu yanlışları dile getirmek hedefiyle şiirlerinde ve mizahı etkileyici şekilde kullanmıştır. Bunun yanı sıra Arap yöneticilerinin yanlış siyasetlerini eleştirerek mağdur halkın sesi olmuş ve tepkisini daha etkili kılmak için alaycı bir üslupla arka planda sert, keskin ve bir o kadar da iğneleyici bir dil kullanmıştır. Bu tarz, Modern Arap edebiyatında genellikle şairlerin siyasi şiirlerinde dikkat çeken önemli hususlardan bir tanesi olmuştur.

Araştırmamızın konusu, Ahmet Matar'ın şiirlerinde mizah sanatını kullanım yöntemi ve amacı üzerine inşa edilmiştir. Şair, şiirlerinde mizahı daha çok yanlışları dile getirmede dikkat çekiciliği ve hafızalarda daha kalıcılığı yönüyle tercih etmiştir. Alışılagelmiş mizah yöntemlerinin dışında kendine has bir yöntemle mizahı kullanma arayışı içerisine girmiştir. Bu arayış ve amaç neticesinde Matar'ın meydana getirdiği ve "*Lafitat*"[12] olarak isimlendirdiği bir edebi türü ortaya çıkmıştır. Bu tür Ahmet Matar'ın şiirlerine verilen genel bir ad olmuştur.

Matar sadece farklı bir yöntemle şiir yazmak istememiştir. Şiirlerinin toplumu harekete geçirmesinin yanı sıra, yöneticilerin kontrol edilmelerine imkân vermelerini ve yanlışlarını fark etmelerini istemiştir. Bu amacını toplumda daha dikkat çekici

[11] Müslim Malik Ba'ir el-Esedi, Lüğatü Eş-Şiir I'nde Ahmet Matar, (Irak: Babil Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, 2008), 8.

[12] Ahmet Matar'a ait şiirlerin geneline verilen isimdir. Türkçe de pankart veya afiş anlamında kullanılmaktadır.

kılmak için Matar yeni bir yöntem olan "*eş-Şiiru'l-Hur*" ve mizahı bir araya getirerek daha önce Arap toplumunda görülmeyen bir tarz ortaya çıkarmıştır. Matar'ın şiirlerinde kullandığı bu yeni tarz daha önceleri "*el-Hayko el-Yabaniyye*"[13] adıyla bilinen bir şiir yazma sanatı ve yöntemidir.

Matar şiirlerinde "eş-Şiir el-Hur" yöntemi ile daha önce Japon ve Çin edebiyatında görülmüş olan "el-Hayko el-Yabaniyye" tarzına benzerlik gösteren bir üslupta şiirler kaleme alarak bu yeni yöntemi mizah ile harmanlayarak okuyuculara sunmuştur. Bu yeni tarz ve yöntem Arap edebiyatında daha önce hiçbir şair tarafından kullanılmamıştır. Matar'ın kullandığı bu yöntemde, şiirin özelliği ise siyasi ya da kültürel anlamda tek bir konuyu ya da tek bir temayı ele alarak şiir yazmasıdır. Bu tarzda şiir yazmada edebi sanatlar; mecaz, teşbih vb. çok fazla ön planda olmaz; asıl amaç sadece verilmek istenen mesajı en etkili yöntem ve şekille karşıdakilere ulaştırmaktır. Şairin şiirlerine baktığımızda eserlerinin tam da bu açıdan kaleme alındıklarını görmekteyiz. Nitekim Ahmet Matar şiiri, "durumu ya da olayı gerçeklikleriyle, olduğu gibi, çok fazla süslemeden anlatma sanatı" olarak değerlendirmektedir. Ahmet Matar şiiri, gerçekleri dile getirmede bir araç olarak değerlendirir ve her zaman mısralarını bu şekilde kaleme almıştır.

IRAK TARİHİ

1.2. SİYASAL VE SOSYAL HAYAT

Irak, taşıdığı önem sebebiyle insanlık tarihinin hemen hemen her döneminde dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu dikkatler kimi zaman tarihsel ve kültürel kimi zaman da siyasal, ekonomik ve kültürel iniş ve çıkışlar şeklinde görülmüştür. Irak, son yüzyılda özellikle sahip olduğu yer altı zenginlikleri nedeniyle güç odaklarının bu zenginlikleri kontrol edebilme amacı çatışmalarına sahne olmuştur. Bu yüzden son

[13] Japon edebiyatında ortaya çıkmış bir edebi şiir yazma türüdür. Ahmet Matar'ın şiirlerinin bu tarz şiir yazma yöntemi ile benzerlik gösterdiği söylenmektedir. https://egyresmag.com (Erişim Tarihi: 15.04.2021)

zamanlarda dünyanın en istikrarsız devletlerinin başında gelmekle birlikte aynı zamanda en istikrarsız coğrafi bölgelerin arasında da ilk sıralarda yer almaktadır.[14]

1.3. OSMANLI VE IRAK

Bölgesel olarak Orta doğu coğrafyası ve ülke olarak Irak, tarih boyunca gerek siyasi, gerekse toplumsal açıdan sürekli canlıdır. Irak, yakın tarihe kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun Basra Körfezine kadar ulaşan vilayetleri içerisinde en doğuda olanı idi. Osmanlı Türkiye'sinin, bir şehri olması sebebiyle de kültürel anlamda Irak aydınları devletten çok yönlü olarak etkilenmişlerdir.[15] Bu etkilenmenin neticesinde Iraklı aydınların Avrupa etkisine açılmaları uzun zaman almıştır. Irak nüfusunun içinde bulunan Hristiyan çevrelerin de fikir hayatına sınırlı bir ölçüde katkıda bulunmaktaydı. Bu sayılan sebeplerden dolayı Avrupa uygarlığının, Irak üzerindeki kültürel etkisi Birinci Dünya Savaşı'na kadar yoğun olarak görülmemiştir.[16]

Osmanlı yönetim olarak kontrolündeki topraklarda merkezi bir eğitim politikası benimsemiştir. Kontrol altında bulunan devletler kendi gereksinimlerine göre amaç ve kapsamlarını kendileri belirlemişlerdir. 18. Yüz yıla kadar Irak eğitimi daha çok dini ağırlıklı olarak ilerlemiştir. 18. Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa karşısındaki siyasi-askeri gerilemeyi durdurmak için askeri eğitimde başlatılan batılılaşma sivil eğitimi de kontrol altına almıştır. Avrupa ya eğitim almaları için birçok öğrenci gönderilmiştir.[17]

[14] Cihat Yaycı, "Irak'ta Yaşanan Savaşlar Ve Türkiye'ye Etkileri", *Güvenlik Stratejileri* 15/30 (Haziran 2019), 3.
[15] Landau, *Arap* Edebiyatı, 80.
[16] Landau, *Arap* Edebiyatı, 80. Daha detaylı bilgi için. Yakın Irak tarihine genel bir bakış için ilgili eserin Irak başlığına bakılması faydalı olacaktır.
[17] İbrahim Şaban, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Irak'ında Edebi Ve Kültürel Çevre*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2011), 43. Irak'taki eğitim hayatıyla ilgili detaylı bilgili için ilgili araştırmaya bakılması faydalı olacaktır.

1.4. İNGİLTERE VE IRAK

İngiliz orduları 20 Kasım 1914'te Basra'ya girmişlerdir. Daha sonra 29 Mayıs 1916'da Irak ve Osmanlı kuvvetleri "Selman-ı Pak Meydan Savaşında" İngilizleri yenerek İngiliz ordularının tamamını esir almışlardır. Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlılar bölgeden çekildikleri için Iraklılar yalnız kalmış ve İngiltere 1918 yılında yeniden ordularını Musul'a göndermiştir.[18] 1920'de yapılan Roma Konferansında Irak'ın İngiltere mandası olması kararlaştırılmıştır. Daha sonra Irak 1932 yılında bağımsızlığını kazanmış ve "Irak Krallığı" adıyla yeni bir devlet kurulmuştur. İngiltere Irak'ı işgal ettikten sonra uzun bir süre Irak'tan çıkmamış; önce Bağdat ve Basra illerini beş yıl sonra da Musul'u kontrol altına katarak genişlettiği Irak toprakların da yaptığı çalışmalar, sürekli çatışmalar ve savaşlarla doludur.[19]

1945 ile 1958 yılları arasında çoğu İngiltere'yi destekleyen yöneticilerden oluşan 24 hükümet kurulmuştur. Bu dönem sanılandan çok daha fazla olduğu anlaşılan Irak yer altı kaynakları birçok ülkenin dikkatini çekmiştir. Bununla birlikte 1955 yılında artan Sovyet nüfuzunu kırma amacıyla Türkiye, İran, Pakistan ve İngiltere'den oluşan Bağdat Paktı imzalanmıştır.[20]

İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar Orta Doğu'ya çok fazla önem vermeyen ABD'nin bölgedeki hareketli gelişmeler sebebiyle ve petrol rezervlerinin tahmin edilenden kat kat fazla olduğunu anlamasıyla birlikte bölgeye ve özellikle Irak'a bakışı değişmiştir. ABD, bölgeye yönelmeden önce Orta Doğudaki siyasette İngiltere aktif rol oynuyordu.[21] ABD, bölgeye giriş yapmadan önce genel olarak siyasette ve ekonomide İngiliz etkileri açıkça görülmekteydi.

1958-1975 arası dönemde, Irak'ta monarşinin yıkılması ve yerine cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yalnız Irak dış politikası değişiklik göstermekle kalmadı. Bölgesel olaylarda da büyük değişimler yaşandı. Yeni rejim Bağdat

[18] Güven -Irak Cumhuriyeti İnceleme Raporu, 2020. 8.
[19] Gökhan Çetinsaya vd. Taha Özhan, İşgalin 6. Yılında Irak, 2009. 13. Ekonomik ve siyasal olarak Irak tarihi için ilgili makaleye bakılması faydalı olacaktır.
[20] Pınar H. Muhammed Ali, İşgal Sonrası Irak Şiiri (2003-2005), (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 8.; Iraktaki hareketli askeri darbelerin yoğun olarak yaşandığı dönem hakkında bilgi almak için ilgi çalışmanın 8-15 sayfalarına bakılması uygun olacaktır.
[21] Serhat Erkmen, "1945-1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası", *Akademik Ortadoğu Dergisi* 3/1 (2008), 72.

Paktı'ndan çıkarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile yakın temaslarda bulunmuştur. İran ve İsrail ile ilişkilerinin gerilmiş, Basra Körfez'indeki Arap devletleriyle araları açılmış ve petrol politikası nedeni ile de Irak-gerginliği yaşanmıştır.[22]

ABD, Irak'ı tam olarak ele geçirebilmek için, ABD karşıtı olan diğer ülkelerde (Küba'da) olduğu gibi, Irak'ta da bir doğrudan bir de dolaylı olarak suikast girişimlerinde bulunmuştur. Darbeden sonra Irak devlet başkanı olan Abdülkerim Kasım'ı zehirli bir mendille öldürmeye çalışmıştır.[23] Bu girişiminde başarısız olan ABD, 1959'da başka bir suikast girişiminde bulunmuştur. Başarısız olan bu girişim Irak siyaset sahnesine ilk kez çıkacak olan Saddam Hüseyin'in kendini gösterdiği ilk olaydır.

1.5. SADDAM HÜSEYİN VE IRAK

1958 yılında gerçekleşen ve monarşinin sonlanmasıyla sonuçlanan ihtilalle Baas[24] Partisi iktidara gelmiştir. Bu dönemden sonra 1968 yılına kadar olan 10 yıllık içinde Irak yine farklı darbe girişimlerine şahit olmuştur.[25] Bu zaman diliminde güç askeri kuvvetlerin elindedir. Bunula birlikte sivil yönetim olması gerektiği kadar etkili olmadığının sonucuna varabiliriz. 1960'lı yıllardaki parti, görünüşte Irak'taki tüm etnik grupları temsil etmiştir. Partide yer alan herkes eşit statüler almıştır. Demokratik bir yaklaşım sergileyen parti eğitim, kültür ve statü için ortak noktalardan geçerek amaçlanan hedefe ulaşmayı sağlıyordu. Bu olaylar yaşanırken Saddam Hüseyin adında katı yürekli, genç bir partili Baas rejiminin içerisinde önemli bir figür olarak kendini göstermeye başlamıştır. Saddam, Sünni bir Arap şehri olan Tikrit'ten gelmekte olup yakın, eş dost ve akrabalarını yönetimde olan partinin önemli pozisyonlarına, kilit

[22]Erkmen, "Irak Politikası", 76. Irak tarihi ve ABD'nin bölgeye girişi, İngiltere ve Rusya'nın tutumları ile daha detaylı bilgi almak için ilgili makaleye bakılması faydalı olacaktır.
[23]Erkmen, "Irak Politikası", 76.
[24]Emine Zeynep Daban - Cihan Daban, "Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak-İran Savaşı, Kuveyt'in İşgali Ve Abd'nin Irak'a Müdahalesi", *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 89.; Baas hareketi ve tarihçesi için ilgili makaleye bakılması faydalı olacaktır.
[25]Kahraman, Abdulkadir. *Irak'ın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği Üzerine Muhtemel Senaryolar*. (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 22.

noktalarına atamıştır.[26] Saddam yaptığı bazı faaliyetlerden sonra yurt dışına çıkmaya mecbur kalıp, birkaç yılını yurt dışında yaşayarak geçirmiştir. Irak'a döndükten sonra birkaç ay içinde Baas rejimi yıkılmış ve Saddam hapse atılmıştır.[27]

Saddam Hüseyin'in iktidara geçmesiyle birlikte büyük değişimlere şahit olan Irak, katı bir siyasi yönetimle tanışmıştır. Saddam Hüseyin iç politikada soykırımlar, katliamlar ve caydırıcı cezalar ile otoritesini ortaya koymuştur. Dış politikada ise döneminde büyük kaoslar ve sert yöntemlerle siyasi kargaşalar birbirini takip etmiştir.[28] Saddam Hüseyin'in Irak'ta halk içerisinde yaptığı ayrımlar, 1980-1988 yılları arasındaki Irak-İran Savaşı, Halepçe Katliamı gibi kontrolsüzce davranışları, uluslararası topluma karşı savurganca tutumu, kendisini Ortadoğu'nun büyük abisi olarak görmesi ve asla yıkılmayacağı düşüncesi kendisinin sonunu yaklaştırmış yani 2003 Amerikan müdahalesini getirmiştir.[29]

Saddam Hüseyin hükümetinin temel gayesi Arapların lideri olan Mısır'ın elindeki liderliği kendi eline almak ve Basra Körfezinde mutlak hâkimiyet kurup petrol gelirlerini kontrol altına alarak Irak'taki yaşam standartlarını en üst seviyeye çıkartmaktı. İktidarda olduğu zamanlarda Araplara ve Ortadoğu'ya karşı sürekli tarihten dersler vermiş, kendisinin Asurluların torunu olduğunu söylemiş ve soyunun Hazreti Ali'ye dayandığını iddia etmiştir.[30] Bu söylemlerle Irak yönetimini eline tutmak ve Arapların lideri olmak için çok fazla çaba harcamış ve hedeflerine ulaşıp Irak'ı bölgedeki en güçlü devlet yapmak için hiçbir masraftan ve yatırımdan kaçınmamıştır. Askeri olarak Irak'ı güçlendirmek için yatırımlar yaparak diğer devletlerin dikkatlerini kendi üzerine çekmiş ve bu olay farklı yollarla bir sonun başlangıcını da beraberinde getirmiştir.

Saddam'ın attığı adımlar dünyadaki süper güçlerin gözlerini kendi üzerine çevirmesine sebep olmuş ve Birleşmiş Milletler Irak'ı denetlemek üzere denetçilerinden oluşan bir grubu Irak'ta nükleer silah olup olmadığını araştırmak için

[26] Kahraman, *Irak'ın Geçmişi*, 23.
[27] Daban - Daban, *Saddam Hüseyin Dönemi*, 90.
[28] Mehmet Akif Koç, "Irak'ı Anlamak- Cengiz Han'ın Moğollardan Osmanlı Türklerine ve İngiliz Manda Yönetiminden Amerikan İşgaline Kadar Irak Tarihinin Bütün Gelişimi", *International Journal of Kurdish Studies* 5/1, (2019), 370.
[29] Emre Sak, *Saddam Hüseyin Döneminde Irak*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Lisans Tezi), 3.
[30] Emre Sak, *Irak*, 27.

görevlendirmiştir. Görevlendirilen bu grup farklı sebeplerden dolayı Irak'tan çekilmek zorunda kalmıştır. Dönemin ABD başkanı Clinton Irak'ı işgal etmek için çeşitli planlar tasarlamış ve "Irak'ı Kurtarma Yasası" ile kamuoyuna bildirilerde bulunmaya başlamıştır. Bu çalışmaların arkasında gizledikleri gaye ise Talabani ve Barzani'yi kendi çıkarları doğrultusunda birleştirip Saddam Hüseyin iktidarına karşı birliktelik meydana getirmeyi amaçlamıştır.[31]

2002 yılının ortalarına kadar Irak'taki nükleer ve kitle imha silahlarının araştırmaları konusunda bir sonuç alınamaması üzerine Birleşmiş Milletler kararıyla 8 Kasım 2002'de Irak koşulsuz iş birliğine çağrılmıştır. Irak'ın elindeki nükleer ve kitle imha silahlarını tam ve kesin olarak öğrenmek istemiştir. Irak yönetimi elinde bulunan silahların dokümanın bir nüshasını paylaşmış olsa da ABD'yi ve Birleşmiş Milletleri ikna edememiş ve açıklamaları tatmin edici bulunmamıştır.[32]

1.6. AMERİKA VE IRAK

George Bush ve yardımcıları, öncelikle kendi çıkarları ve daha sonra ulusal çıkarlarını ön plana koyarak Irak'ı işgal etmek için karar almışlardır. Bu gayelerini gerçekleştirmek için daha önce de başarılı olmuş bir planı uygulamaya koymuşlardır. Bu plan şöyleydi: Saddam döneminde yurt dışına sürülmüş olan sürgündeki Iraklılardan bir ayaklanma propagandası başlatacaklar, ardından da içeride ikinci parti olan demokrat parti ile anlaşarak asıl amaç ve gayelerini gerçekleştireceklerdi.[33]

11 Eylül 2001'de Amerika'daki İkiz Kuleler adıyla bilinen Dünya Ticaret Merkezine düzenlenen saldırılardan sonra Bush yönetiminin eline Irak'ı işgal etmek için çok büyük bir koz geçmiştir. Bush elde ettiği bu fırsatla Ortadoğu'yu yeniden şekillendirmek istiyordu. 24 Ocak 2003'te ABD başkanı Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair bir araya gelerek savaş stratejileri belirlemeye başladılar.[34] Yapılan görüşmeler sonrasında Saddam Hüseyin'e bir takım suçlar atfedilerek ve bir takım

[31] Emre Sak, *Irak*, 27.
[32]Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş Ve Diplomasi*, (Bursa: Bkm Yayıncılık 2004), 467.
[33] Kahraman, *Irak'ın Geçmişi*, 46.
[34] Daban - Daban, *Saddam Hüseyin Dönemi*, 99.

sahte deliller ortaya konularak 20 Mart 2003'te "Irak'a Özgürlük Operasyonu" adı altında Irak işgali başlatılmıştır.

Savaşta bir milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir. Bunun yanı sıra çok sayıda insan sakat kalmış ve birçok insan da vatanını, ülkelerini terk ederek mülteci konumuna düşmüştür. Saddam öncesinde yaptığı kötü siyaset ve halk arsındaki ayrımlardan dolayı halktan ve Irak'taki büyük aşiretlerden beklediği desteği alamamış ve işgal güçlerine karşı çok fazla direnemeden savaşı kaybetmiştir. Saddam'ın zulmünden çok sıkılan halkın bir kısmı ABD'nin işgaline bir tepki, bir mukavemet göstermemiş hatta halktan, işgali destekleyenler bile olmuştur. Bu durum karşısında Saddam memleketi Tikrit'e kaçmış ve yaklaşık sekiz ay sonra yakalanmış, yargılamalar sonucu 30 Aralık 2006 tarihinde Kurban Bayramının ilk günü idam edilmiştir.[35]

Irak'ın işgalinde ana sebep Saddam Hüseyin'in sert politikası ve bölgedeki sınır tanımaz davranışlarından daha ziyade üretim ve nakliye için çok önemli olan "petrol"dür. Irak'ın petrol değeri rezerv olarak yaklaşık 120 milyon varildir. Irak Suudi Arabistan'dan sonra dünyada ikinci sıradadır. Ayrıca Irak petrolü stratejik bir konuma ve öneme sahipti. Çıkarılması ve nakliyesi diğer ülkelere nazaran daha kolaydır.[36] Bu sayılan sebeplerin yanı sıra, ABD başkanı Bush'un kişisel arzuları sonucu seçimlerde tekrar başkan seçilmesi adına seçim politikası ve stratejisi olarak bu olayı kullanmak istemesiydi.

İşgalden sonra Irak'ta siyasi ve toplumsal dengeler değişerek alt-üst olmuştur. İşgal güçlerinin Irak'ta siyasi olarak kontrolü sağlayamamasıyla birlikte toplumsal yapının bozulmasının yanı sıra etnik-mezhepsel ayrışmaların giderek artmış, araları açılmış ve kanlı çatışmalar günden güne artarak büyümüştür. Ülkede artan istikrarsızlık, sadece Irak için değil bölgesel olarak diğer ülkelerinde güvenlik problemleri haline gelmiştir. Saddam zamanında güçlü bir muhalefet olmaması, işgal sonrasında güçlü partilerin olmamasına ve ittifak zemininin kurulamamasına sebep olmuş, bu durum da devlette boşluk meydana gelmesiyle sonuçlanmıştır. Saddam

[35] Daban - Daban, *Saddam Hüseyin Dönemi*, 101.
[36] Kahraman, *Irak'ın Geçmişi*, 48.

devrildikten sonra bir müddet ülkeyi başında Amerikalı yönetici bulunan geçici koalisyon yönetmiştir ve daha sonra da Irak Yönetim Konseyi kurulmuştur.[37]

Savaştan sonra beklenen istikrar sağlanamamış ve etnik gruplar yönetime eşit bir şekilde dâhil edilmediğinden beklenen ve arzu edilen yönetim gerçekleşememiştir. Saddam'ın yıkılması esnasında gösterilen sevinç kısa sürmüş ve daha büyük bir tepki şeklinde ABD askerlerinin Irak'ı terk etmeleri için protestolar yapılmıştır.

1.7. IRAK'TA KÜLTÜR VE SANAT

2003 tarihinde Saddam Hüseyin'i yıkmak için başlatılan operasyon, 21 gün devam eden hava saldırılarının ardından askerlerin karadan şehre girerek Bağdat'ın Firdevs Meydanındaki Saddam Hüseyin'in görkemli heykelini devirmesiyle son bulmuştur. Gerçekte bu görüntüler sadece Amerika'yı barış elçisi olarak göstermekten öteye geçmemiştir.[38] Savaş pek çok can kaybına sebep olmakla birlikte Irak'ta kültür ve medeniyet birikimlerinin de harap hâlde yok olmasına sebep olmuştur.

Irak'ın hareketli olan siyasi hayatından edipler ve şairlerde paylarına düşeni almışlardır. Irak şiiri kimi zaman modern Arap şairlerinin hayatını etkileyen konulardan ve değişimlerden doğrudan etkilenmiş kimi zaman ise bu değişimlere öncülük etmiştir. Lakin temel taşı olan siyasi şiirler her zaman Irak şiirinin önde gelen ana temalardan biri olmuştur. Irak şiiri var oluşundan itibaren siyasetle daima iç içe olmuştur.[39]

Irak şiir tarihinde önemli konuların başında gelen politik unsurlar Emeviler dönemine kadar uzanmaktadır. Emeviler döneminde Arap edebiyatında üç önemli merkez bulunmaktadır. Bu merkezler içinde Şam'da övgü, Hicaz bölgesinde gazel, Irak ise siyasal şiirler kendine gelişme alanı bulmuş ve Irak, muhalif şairlerin vatanı olarak kabul edilmiştir.

[37] Mehmet Akif Okur, "Körfez Savaşı Ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta Faaliyet Gösteren BM Misyonları", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 4/7 (Şubat 2008), 170.
[38] Barış Ağır, "Çağdaş Amerikan Şiirinde Irak Savaşı", *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 7/14, (Ekim 2019), 401.
[39] Landau, *Arap* Edebiyatı, 79.

Saddam Hüseyin dönemine geldiğimiz zamanda kendisinin de mensubu olduğu *Baas Partisi*'nin çıkarları ve ideolojileri doğrultusunda şairler şiirlerini kaleme almışlardır. Burada Saddam'ın baskıcı yönetiminin hayatın her alanına etki ettiğini görmekteyiz. Bu anlayışın önde gelen konusu lider olan Saddam'ı övmek ve onun iktidarda kalmasını sağlamaktı. Bu dönemde kaleme alınan şiirler bizzat Saddam'ın şahsına ait olmakla birlikte savaşlarını ve bu savaşlarda şehit olmanın ne kadar önemli olduğunu anlatıyordu. [40]

Irak, Kuveyt Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler tarafından ambargo altına alınmıştır. On iki yıl kadar süren bu uzun süreçte Irak maddi ve manevi olarak yıpranmış, bu durum fikri ve kültürel olarak da gelişmeyi olumsuz etkilemiştir. Gelişmiş devletlerde edebiyatta gelişmiş ve ilerlemiş veya durum tam tersi olmuştur.

İşgalden sonraki dönemde, edebiyatta ve şiirde birçok değişiklik olmuştur. Saddam'dan sonraki dönem "*Tufandan Sonraki Dönem*" olarak adlandırılmıştır. Iraklı edebiyatçılar ve şairler işgal sonrası dönemde üç ayrı bölüme ayrılmışlardır:[41]

Özgürlük Grubu şairleri: Bu şairler hangi şart ve durumda olursa olsun ülkelerini terk etmemiş ve eserlerini Irak'ta yazıp yayımlamışlardır. Bu şairler yitip kaybolmuş Irak şiirinin şairinin kimliğini bulmak için mücadele vermişlerdir. Bu ekolde yer alan şairler Irak halkını tek bir çatı altında toplanmaya davet etmişlerdir.

Mehcer Grubu şairleri: Bu grupta yer alan şairler ise herhangi bir sebepten dolayı Irak dışında yaşayan şairlerdir. Yazdıkları eserleri Irak'a göndererek burada okuyucuyla buluşturmaya gayret göstermiş şairlerdir. Bu şairlere Suriye'de sürgün yaşayan Abdullah el-Beyatî gibi ya da Muhammed Mehdi el-Cevâhiri'yi örnek verebiliriz.

Muste'âr İsim Kullanan Şairler: Bu grupta yer alan şairler ise Irak içinde bulunmalarına rağmen ne işgal öncesinde ne de işgal sonrasında meşhur olup ön plana çıkmamış kişilerden oluşmaktadır. Bu şairler, işgal öncesinde de işgal sonrasında da aynı tarz ve yöntemle hayatlarını devam ettirmiştir.

[40] Pınar H. Muhammed Ali, *İşgal Sonrası Irak*, 8.
[41] Pınar H. Muhammed Ali, *İşgal Sonrası Irak*, 11. İşgalden sonraki temel şiir konuları ve içerikleri ile ilgili makalenin incelenmesi iyi olacaktır.

İşgalden sonra Saddam'ın yıkılması ile doğal olarak konularda değişiklik göstermiştir. Daha önce hiç görülmemiş, neredeyse ilk kez görülen bazı toplu mezarları konu alan ve şairler tarafından *Büyük Hediye* olarak isimlendiren tür buna en güzel örnektir. İkinci olarak da Saddam'ın heykelinin yıkılışının ele alındığı ve incelendiği türdür. Bu iki konuda şairler şiir yazarken özgürdürler, yalnız diğer konularda şiir yazarken içlerinde halen bir korku barındırıyorlardı.

Irak şiirinde işgal sonrasında Saddam dönemine bakışla çok fazla değişiklik olmamıştır. Bu durum, işgalden önce şiir yazarken Saddam'ın tarafından cezalandırılma korkusu varken, işgal sonrasında ise direnişi desteklerse işgalciler tarafından cezalandırılma korkusunun olması ile açıklanabilir. 2006 yılına kadar durum böyle devam edegelmiş ve bir değişiklik olmamış hatta bu durum günden güne daha da kötüleşmiştir. Halen tam istikrara kavuşamayan Irak yaşadığı acıları ve kötü olayları ki bunların başında politik ve iktisadi kaosları uzun zaman unutmayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

MİZAH

2.1. MİZAH / GÜLMECE / HUMOUR

Mizah, başlangıç tarihi net olarak bilinmemekle birlikte uzun zamandan beri var olagelmiştir. Çok kaba bir sözden, en tatlı şakaya insan hayatında her zaman kendine bir yer bulmuş ve farklı alanlarda muhtelif şekillerde incelenmiştir. Tarihi kaynaklara göre Yunan mitolojisine kadar uzanmaktadır. Aristoteles, Platon, Darwin, Descartes, Kant, Hobbes, Freud ve Twain gibi büyük düşünürler mizahı açıklamaya çalışmışlardır.[42] Aslında mizah insanlık tarihi kadar eskidir demek daha doğru bir ifadedir. Felsefe, psikoloji, edebiyat gibi değişik alanlarda, çeşitli bakış açıları ile incelenmiş, muhtelif tanımlamalar yapılmıştır. Sürekli olarak kendini tazeleyen, yeni terimler alan ve aldığı bu değişikler ile kendini güncelleyen, dinamik bir tanımı vardır. İncelendiği alana göre anlamsal farklılıklar içeren mizah, konular arasındaki ayrımlara göre değişik anlamlar ve tanımlar içermektedir. Bu bağlamda kesin, net ve açık bir tanım yapmak zorlaşmaktadır.[43]

Batı dillerinden İngilizce ve Fransızcada mizah "*humour*" sözcüğü ile karşılanmaktadır. İngilizler, Fransızca "mizaç, tabiat, huy" anlamına gelen *humeur*'u *homour*'a dönüştürmüşler ve bu kelime İngiltere'de "ruhsal bir neşe durumu ve şaka" anlamlarında kullanılmıştır.[44]

Mizahın kapsamı üzerine sorulan sorular, birçok araştırmacının dikkatini çekmiş, bu kapsam ve içeriği tam olarak kavrayıp anlayabilmek için pek çok soru sorulmuş ve nedenleri sürekli araştırılmıştır. Neden gülmek isteriz? Niçin güleriz? Gülmek bir ihtiyaç mı yoksa bir tepki midir? Mizah her zaman aynı amacı mı içerir? Mizah her zaman aynı hedefe mi hizmet eder? Benzeri düşünceler, mizah kavramı ile paralellik gösteren sorular ve cevapları sürekli merak edilegelmiştir.

---

[42]İsmail Yardımcı, "Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/2 (Haziran 2010), 1-41. İlgili makalenin "mizahın tarihçesi" başlığına bakılabilir.

[43] Daha geniş bilgi için bkz. Azem Sevindik, *Türk Halk Kültüründe Mizah Ekolojisi*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 36.

[44] Tacettin Şimşek, "Cemal Süreyya'nın Şiirlerin de Humor", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 57 (Eylül 2016), 1758.

Mizah, hayatın komik taraflarını ortaya koyan bir sanat türüdür. İnsanların günlük hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır. Mizah, gerek hayatta gerekse sanat ve edebiyatta kullanımı itibarıyla yaşanan gerçekliği faklı bir bakış açısıyla değerlendiren, sorgularken gülümseten, gülümsetirken düşündüren, düşündürürken farklı noktalara dikkatleri çekebilen bir anlatım tarzıdır.[45]

Mizah tarihsel süreçle birlikte ilk başta eğlenme kültürüne bağlı olarak hem Doğu edebiyatında hem Batı hem de Anadolu'da özellikle hasat mevsimlerinde, şenliklerde, dini ayinlerde, evlilik merasimlerinde ortaya çıkmıştır. Hayat mücadelesi içerisinde olan insanın karşılaştığı öğretici ya da ders veren durumlarda hayatın yorumlanmasında mizah ve türlerinin her zaman payı olmuştur.[46]

"Mizahın kökeninde gülmeden başka bir şey aramak doğru olmaz. Ancak gülmenin oranı, kasıkları çatlatıncaya dek, katılırcasına gülmekten, bıyık altından gülmeye, gülümsemeye, belli belirsiz gülümsemeye, gözlerinin içi gülmeye, dıştan hiç belli edilmeden içten gülmeye dek değişir."[47]

Mizah bir gizli özneye benzer. Sanatın birçok dalında çok farklı başlıklar altında incelenmiştir. Sistematik ve bir disiplin olarak 19. yüzyılda incelenmeye başlanmıştır.

2.2. MİZAH' IN TANIMI

Arapça mizah birçok farklı tanım ile karşımıza çıkmaktadır. Mizah sanatı zarif ve şık sanatlardan bir tanesidir. Psikolojik olarak rahatlamak ve kalbin sakinleşmesi ile insanı dinlendiren hoş dakika geçirmek anlamında kullanılmaktadır. Mizah olmadan yaşanılan bir Dünya örneğinin susuz toprak nasıl kurak olursa ve verimsiz ise mizahsız hayatta hep bir yanı eksiktir. Arapça 'da mizah konuşurken kast edilmeyen manayı ifade etmek anlamına gelir.[48] Aslı, "şaka ve latife yapmak" anlamındaki Arapça 'da *mezh* kökünden mastar ismi olan *müzâh*tır.[49] Türkçe de ise; Türk Dil

[45] Okan Alay, "Mizah Kavramı", 23.
[46] Ferit Öngören, *50 Yılın Türk Mizahı,* (İstanbul, 1973), 9-14.
[47] Aziz Nesin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, İstanbul 2001, s. 19.
[48] https://www.almaany.com. (Erişim Tarihi: 20.08.2021)
[49] İsmail Durmuş, "Mizah", *D.İ.A*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/205.

Kurumu mizahı "*gülmece*" anlamında kullanmaktadır.[50] Gülmece ise eğlendirmek, güldürmek ve ince alay olarak tanımlanmaktadır.[51] Mizah, düşünceleri şaka ve nüktelerle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi olmakla birlikte zaman içinde daha derinlikli bir hâl almıştır. Mizahta temel hedef güldürme ise de çok defa güldürmenin altında fert ve toplumdaki aksaklıkları, çirkinlikleri eleştirme, iğneleme ve düzeltme amaçları da gizlidir. Kin ve intikam duygusundan kaynaklanmayan mizahta küçük düşürme amacı yoktur; daha ağır şekilleri olan istihzada ise hedef, üstü örtülü ve iğneleyici alaydır. Mizah halk zekâsının ürettiği bir savunma aracı olup gülünç hikâye ve fıkraların en az saldırgan olan biçimine dayanır. Mizahın özü, şaka sayesinde duygu patlamasının önüne geçmektir. İncelememizle ilgili olarak da gerçeklerin sebep olduğu acılara boyun eğmeyen mizah, cemaat kimliğini dile getirme biçimlerinden biri olduğu gibi zulme karşı aşağı tabakalardan gelen bir direniş biçimidir.[52]

2.3. MİZAH'IN TARİHSEL SÜRECİ

Mizahın tarihi ile ilgili birçok araştırmalar yapılmış ve yazılar kaleme alınmıştır.[53] Sadece konumuzla ilgili olduğu için kısaca Arap edebiyatının ilk zamanları ile Türk edebiyatındaki mizahın kısa tarihine değineceğiz. Bilindiği üzere Arap edebiyatı yazılı kaynakları Cahiliye Dönemi ile başlar. Cahiliye Döneminden beri mizah kavramının kullanıldığını çeşitli kaynaklar karşımıza çıkmaktadır.[54] Burada şunu söylemek daha uygun olacaktır: Mizahın, Cahiliye Döneminde müstakil bir konu olarak ele alınmamakla beraber diğer sanatların içerisinde bir alt başlık olarak incelediği görülmektedir.

İslamiyet'in ilk dönemlerinde, Kur-anı Kerim tefekkürü ve vakarlı olmayı tavsiye etmekle birlikte, ahiretle ilgili konuları ele alırken Kur-anı bize getiren, Hz. Peygamber (sav)'in kendisinin şakacı bir kişi olduğu ve espritüel bir mizaç ve

[50] https://sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi:15.02.2021)
[51] Çiğdem Usta, *Mizah Dilinin Gizemi*, Ankara 2009, 32.
[52] Durmuş, "Mizah", 30/205.
[53] Muhammed Hüküm, *Mizah Kitabı*, (İstanbul, 2019), 214; Ayrıca mizahın tarihsel süreci ile ilgili olarak İbrahim Seçkin Aydın, *Türkçe Öğretiminde Mizah Kullanımının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 17.
[54] Daha geniş bilgi için bkz. Alay, "Mizah Kavramı", s. 22, ; Şemsi Vakıf Zade, "El-Edeb Es-Sahir, Envau'hu Ve Tedavvuruhu Medâ El-Usur El-Maziye", *Fasileti Drâsât el-Edeb el-Mua'sır*, (İran 2011), 11. Cahiliye dönemi mizah detayı için ayrıca ilgili makaleye bakılması faydalı olacaktır.

beşeriyete sahip olduğu bilinmektedir.[55] Bu dönemde mizahın daha çok şaka için, sözlü olarak sahabeler arasında sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir.

Emeviler döneminde mizah biraz daha ilerleyerek saraylarda devlet yöneticilerinin yanında kendisine yer bulmuştur. Bu dönemde farklı bir boyuta taşınarak mizah ve espri kazanç vasıtası haline gelmiştir.

Abbasiler döneminde ise maddiyatın ve refahın artması sayesinde her şeyle birlikte mizah kavramı da gelişim ve değişim göstererek farklı boyutlara taşınmıştır.[56]

Türklerde mizah ile ilgili ilk bilgiler *Kutadgu Bilig, Atabetü'l Hakâyık* gibi yazılı eserlerde olmakla birlikte, öncesinde de sözlü olarak kullanıldığı kaynaklarda zikredilmiştir. Türk edebiyatında mizah, *Divan-ü Lugati't-Türk*'te "*külüt*" terimiyle kullanılmıştır.[57] Külüt 'ün anlamı ise "halk arasında ortaya çıkıp insanları güldüren şey, halk arasında gülünç olan nesne" biçiminde verilmiştir.[58]

Osmanlı döneminde ise zengin bir mizah anlayışı olduğu bilinse de bu konuda çok fazla yazılı bilgi bulunmamaktadır. Bu durumun farklı sebepleri vardır, bu sebeplerin ilk başta geleni ise ağırbaşlılığın şakaya tercih edilmesidir.[59]

Hezle değinmeden edebiyatımızda mizahı değerlendirmek mümkün değildir. *Hezl* Arapça' da belli bir manayı kast etmeyen, ne mecaz ne de gerçek anlamında kullanılan söz anlamına gelmektedir.[60] Hezl bir başlangıç, mizah ise onun gelişmiş hâlidir diyebiliriz. Türk edebiyatında *hezl*, birini yermek ve ona hak etmediği bir şeyi yakıştırmak üzere genel ahlâk kurallarını zorlayıcı tarzda söylenmiş sözler olarak tanımlanmaktadır.[61] Bu yönüyle *latife* ile *hiciv* arasında bir yer de kendisine yer bulmaktadır. Mizahın edebiyatımıza hezl olarak girişinden daha sonra değişerek farklı şekillerde karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu görüşü savunanların temel dayanağı ise

[55] Ahmet Arslan, *Erken İslâm'da Mizah*, (İstanbul, 1997), 7.
[56]Daha geniş bilgi için bkz. Alay, "Mizah Kavramı", s. 23; Cihad Abdulkadir Kuveyder, *Şiir el-Fukahî fi el-Asr el-Abbasi*,(Humus: *el*-B'aas Üniversitesi, Toplum Bilimleri Fakültesi, Doktora Tezi, 2009), 46-51.
[57] Aydın, *Mizah Kullanımı*, 32.
[58] Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lugâtit-Türk*, (İstanbul 2005), 334.
[59] İskender Pala, "Türk Edebiyatı", *D.İ.A.,* , (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/305.
[60] https://islamic-content.com/dictionary/word/10707 (Erişim Tarihi: 20.08.2021)
[61] Pala, "Türk Edebiyatı", 17/306.

hezlin hicivden daha hafif, mizaha daha yakın olduğu şeklindeki değerlendirmelerdir.[62]

Türk edebiyatında mizah kavramının geçtiği en eski kaynak olarak *Dede Korkut* kitabı bilinmekte olup bu kitapta mizahî unsurlara rastlanmaktadır. Deli Dumrul karakteri bu konuda verilebilecek en güzel örnektir.[63]

13. ve 14. yüzyıllarda mizahla ilgili yazılmış en önemli kaynaklardan olan Nasreddin Hoca fıkraları, içten anlatımıyla ve üslubuyla birlikte keskin bir zekânın ürünü olması nedeniyle halk tarafından çok beğenilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.[64]

Verilen bu büyük eserlerden sonra eski Türk edebiyatı, halk edebiyatından ayrılarak farklı bir şekilde gelişimini sürdürmüştür. Mizahi eserler, halk edebiyatında daha çok nesir türüyle yazılırken eski Türk edebiyatında birçok biçimde yazıldığı gibi en çok şiir türünde kaleme alınmıştır.[65]

16. ve 17. yüzyılda mizah hicvin gölgesinde kalmıştır. 18. yüzyılda ise mizahın çerçevesinin daraldığı, konuların daha çok yerlileşerek halk tarzı güldürünün ortaya çıktığını ve şiirin bir önceki dönemlere nazaran üslubunun değiştiğini söylemek mümkündür.[66]

Modern dönemde mizah ile ilgili olarak şöyle diyebiliriz: Evrensel, ulusal, toplumsal ve yerel bütün olaylardan etkilendiği bilinmektedir. Bölgesel ve ulusal savaşlar, siyasal karışıklıklar, göçler vb. birçok farklı etmen ve olaydan kültür çevresinin de doğrudan etkilenmesi nedeniyle, mizahında modern çağdan pozitif ve negatif anlamda doğrudan etkilendiğini söylemek mümkündür.

---

[62] İpek Taşdemir, *Eski Türk Edebiyatında Mizah ve Yapma Yolları*, Uluslararası Necati Bey Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi (26-28 Ekim, Balıkesir), C. VI, (Ankara 2018), 59.
[63] İsmail Abalı, "Sanal Kültür Ortamında Yeniden Yaratılan Geleneksel Türk Anlatı Kahramanları", *Uluslar Arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7/4 (Aralık 2018), 2440. Dede Korkut hikâyelerini için ayrıca Deli Dumrul karakterinin detayları için ilgi makalenin incelenmesi yerinde olacaktır.
[64] Daha geniş bilgi için bkz. Pala, "Türk Edebiyatı", 17/306.
[65] Daha geniş bilgi için bkz. Taşdemir, *Mizah ve Yapma Yolları*, 63.
[66] Daha geniş bilgi için bkz. Pala, "Türk Edebiyatı", 17/306.

2.4. MİZAH YAPMA YÖNTEMİ

Yapılan araştırma ve incelemeler mizah anlayış ve yöntemlerinin toplumdan topluma değişiklik gösterdiği sonucunu vermiştir. Bu görüş genel olarak alan uzmanlarının çıkarımlarına dayanmaktadır. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz: Farklı toplumlar farklı kültürlere sahiptirler, dolayısıyla mizah anlayışları da farklıdır. Yakın coğrafya ve kültürlerde yaşayan insanların birbirlerinin mizah kültürlerini daha kolay anladıkları araştırmalar sonucunda görülmüştür. İnsanlar aynı dili konuşsalar da mizah ve gülme anlayışları değişmektedir. Buna şöyle bir örnek verebiliriz: Ana dili olmayıp sonradan bir dil öğrenen ve öğrenilen dilde sinema ya da tiyatro izlemeye giden bir kişi ile ana dili konuşan insanların gülerek verdikleri tepkiler tamamen birbirlerinden farklıdır. Her ne kadar dil ortak olsa da muhatapların mizah kültürleri ve anlayışları farklı olduğundan verilen tepkilerde farklılıklar göstermektedir.

2.5. MİZAH YAPMA ŞEKLİ

Mizah şekilleri çok geniş bir kavram olmakla birlikte sınır belirlemek neredeyse imkânsızdır. Her birinin hayatımızda farklı farklı yeri vardır. Edebiyatta ve ele alındığı konularda çok farklı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklar kısaca zikredilerek tanımlanacak olursa mizah yapmanın dramatik ve trajik[67] olmak üzere iki temel yöntemi vardır: Nükte (şaka yapma kastı) olarak kullanılan "pozitif" mizah yönteminde ise şaka yapılan kişi ile makul ölçüde dalga geçme vardır. Diğer tür ise eleştirel olarak kullanılan "negatif" mizahtır diyebiliriz.[68] Bu türde mübalağaya kaçılarak kelime oyunlarında abartı yapılır. Bu ana başlıklar da kendi içlerinde birçok alt başlık içermektedir.

Mizah üzerine bu tür bir ayrımın yapılması tamamen, gülmenin insanların iyilik, mutluluk ve hoşgörü gibi olumlu yönünü mü yoksa bencillik, pervasızlık ve zalimlik gibi olumsuz yönünü mü temsil ettiği sorusuyla ilgilidir.[69] Gülme ve mizahla

[67] Arzu Karadikme, *İroni Kavramı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni*, (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 32.
[68] Tani Fatıma "vd" Rumita Nasıra, *Suhriyye fi Şiiri Ahmed Matar Lafitat Matariyye Nemuzecen*, (Buveyra: Buveyra Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi, Lisans Tezi, 2012), 17.
[69] Gülin Öğüt Eker, *İnsan Kültür Mizah,* (Ankara: Grafik Yayınları, 2009), 60.

ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden kimileri mizah ve gülmeyi alay, müstehcenlik, küçümseme, kötü durumlara düşürme gibi olumsuz sebeplere bağlarken; nezaket, iyilik, eğlence, moral verme eğitim gibi olumlu kavramlara da bağlayanlar olmuştur. Böyle bir ikilemin sonrasında pozitif ve negatif kavramları ortaya çıkmıştır.[70] Bu tanımlamanın ardından pozitif ve negatif mizah tanımlarının çeşitlerine kısaca değinilecek olursa karşımıza aşağıdaki başlıklar çıkmaktadır:

2.5.1. Pozitif "Nükte, Şaka" Mizah

Şaka maksadı ile yapılan "pozitif" mizah yöntemlerini şöyle sıralayabiliriz:

2.5.1.1. Dramatik Mizah

Dramatik mizah/ironi diğer ironi çeşitlerine nazaran daha çok yayılma alanı bulmuştur. En çok kullanıldığı alan romanlardır.[71] Dramatik ironi romanın kurmaca olmasından yararlanmıştır. Tiyatrodan sonra en güçlü örneklerini roman türünde göstermektedir. Dramatik ironide, ironik yapıyı sağlayan unsur, ironinin temel unsurlarından olan '*ignorance*' (cehalet, kayıtsız kalma, haberdar olmamak, farkındasızlık) ifadesidir. Bu ifade, kurmaca olan bir eserdeki karakterlerin eylemlerini ironikleştiren ve onları ironisi karşısında pasif duruma düşüren anahtar sözcüktür.[72]

2.5.1.2. Taklidî Mizah

Mizahın bu çeşidi bir kişinin mizacını, tabiatını ve davranışlarını işaret ederek ya da kast ederek anlatmaya çalıştığı, bu kişinin yanlışını göstererek izleyiciyi eğlendirme, gülümsetme çabasıdır. Bu mizah çeşidi kendi içinde başlıklara ayrılmaktadır.[73]

---

[70] Ahmet Özgür Güvenç, "Dede Korkut Kitabı'nda Mizah", *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 46 (Şubat 2012), 160.
[71] Daha geniş bilgi için bkz. Abdulhakim Tuğluk, "Kılları Yolunmuş Maymun Romanında Dramatik İroni", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 9/18 (Aralık 2017), 178.
[72] Tuğluk, "Dramatik İroni", 182.
[73] Fatıma - Nasıra, *Ahmed Matar*, 19.

2.5.1.3. Tartışmacı/Sokratik Diyalog

Bu konuda en tanınmış kimseler Yunanlılardır. Bunun sebebi ise tartışmalarıyla meşhur olmalarıdır. Tartışmaların da genel olarak akıl, mantık ve felsefe kavramlarının değerlerinin başında gelmesinden kaynaklanmaktadır. Sokratik diyalog hem çok özeldir hem de ortaya çıktığı dönemde yaygın bir şekilde kullanılmıştır.[74] Felsefenin ileri gelen isimleri arasında kullanılan bu yöntemden günümüze kadar ulaşan eserler vardır.

2.5.1.4. Psikolojik, Fotoğrafa Dayalı Mizah

Bu türdeki mizah güçlü bir muhakeme ve gözlem gücüne dayanır. İnsanların davranışları ve psikolojilerini anlatır. Bu durumda gözlemci insanların davranışlarının temelini anlar. Davranış sevgiden mi yoksa nefretten mi kaynaklanıyor bunu kavrar.[75]

Mizahın bu çeşidini diğer türlerinden ayıran en belirgin özelliği rasyonalist zekâdır ki mizahın genel niteliği itibarı ile yüksek derece aydınlık ve entelektüel birikim gerektirmektedir.

2.5.1.5. Nükte Üzerine Yapılan Mizah

Bu tarz genellikle arkadaşlar arasında yapılmaktadır. Aşırıya kaçmadan, abartmadan daha çok kişiyi sevindirme, eğlenme ve alaya almak üzerine yapılır. Burada olumsuz bir durum veya belirli bir çelişki, karşıt bir durum kastedilmektedir. Buradan hareketle yetenek gerektiren bir türdür deriz.[76]

---

[74] Tuncer Yılmaz, "Karnavalizm, Sokratik Diyalog, Menippusçu Hiciv ve Erewhon", *Motif Akademik Halkbilimi Dergisi*, 12/27 (Eylül 2019), 849-870.
[75] Hasan Hüseyin el-Hac, *A'glam En-neşr el-Abbasi*,(Beyrut: 1993), 2.
[76] Fatıma - Nasıra, *Ahmed Matar*, 22.

2.5.1.6. Üstü Kapalı Mizah / Dokundurma

Bu tür mizahta seyirciye, dinleyiciye açıklama yapılmaksızın kast edilen manayı anlar. Genel olarak sempati üzerine kurulur. Dikkat, kurgu ve açıklamalarla mizahın genel çerçevesi çizilir. Yalnız okuyucular kastedilen manaya ulaşamayabilirler. Nedeni ise metnin derinlerinde kast edilen mananın zıddının kast edilmesinden dolayıdır.[77]

2.5.2. Eleştirel Mizah

Mizahın bu türünün asıl amacı uyarmak ve eğitmektir. Toplumun değişik yanlışlarını düzeltme eğilimi vardır. Bu kısımda kullanılan dilde abartıya kaçılmaktadır. Bu davranıştan gaye toplumun, içinde bulunduğu bela ve musibetlere karşı dikkatini çekmek ve sorunun daha ileri boyutlara taşınmasını engelleyerek toplumu asıl ulaşılması gereken hedefe ulaştırmaktır. Bu mizah çeşidi de kendi içerisinde değişik başlıklar altında incelenmektedir.

2.5.2.1. Eleştirel Mizahta Tariz / Dokundurma

Başlık olarak "üstü kapalı" mizaha benziyor olsa da hedef ve sonuç olarak birbirlerinden ayrılmaktadır. Üstü kapalı mizah da amaç şaka yapmaktır. Eleştirel tariz de ise amaç yanlışa dikkat çekerek yanlışı düzeltmektir.

2.5.2.2. Eleştirel Mizahta Kıyas ve Zan

Bu türü şaka ve nükteden ayıran özellik eleştirel mizah başlığı altında olmasıdır. Nüktede gülme ve güldürme amacı ile mizah yapılırken burada amaç topluma mâl edilen siyasette, edebiyatta ve başka birçok alandaki yanlışları gidermektir. Bu türün en çok kullanıldığı zamanlar Abbasîler dönemidir ki daha sonraki dönemlerde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

---

[77] Fatıma - Nasıra, *Ahmet Matar*, 24.

Edebiyatçılar, bu konunun çok geniş olduğunu, akıl ve mantığın burada lokomotif olduğunu, söz sanatlarını kullanabilme yeteneğinin bu alanda kıstas olarak kullanıldığını söylemişlerdir. Bu konuyu Arap edebiyatında en iyi kullananlar *Mutezile* mezhebini savunucularıdır. Bunun sebebi ise savundukları bütün görüşler akıl ve mantık esaslı olmakla birlikte, savunmalarında abartıya kaçarak mübalağa etmeleridir. Bu yaptıkları yöntemlerle de bu konuda yeni bilgiler keşfetmişlerdir. Mutezilenin bu yöntemleri de Arap edebiyatında mizah sanatının ve türevlerinin gelişmesine sebep olmuştur.[78]

2.5.2.3. Eleştirel Mizahta Alay / Dalga Geçmek

Dalga geçmek mizah türleri içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Özelliği ise mizahtan daha dikkatlidir. Karşı tarafa verilmek istenen mesaj üstü kapalı olarak hissettirilir. Bu türde hatırlatma ve etki üst düzeydedir. Yüksek derecede imada bulunularak ve fazlaca referans kullanılır ve kastedilen mana anlatılmaya çalışır. Bu türde dolu bir üslup ile bir yanda övgü yapılırken aynı zamanda yergi ile dalga geçilir. İronist burada ıslah amacı içerisindedir.[79]

2.5.2.4. Eleştirel Mizahta Tevriye / Kelime Oyunu

Tevriye aslında bedi sanatının bölümlerinden bir bölümdür. İfade ettiği anlam ise bir tek kelime ile birbirine uzak iki manayı kastetmektir. Manalardan biri yüzeysel olan ve kastedilen mana, ikinci mana ise gizli manadır ki burada yapılan mizaha tevriye süsü verilerek yapılır. Bu mizah türünün en çok görüldüğü yer ise siyasi ortamlardır.[80]

---

[78] Fatıma - Nasıra, *Ahmed Matar*, 23.
[79] Rabîh El-u'bi, *Fen es-Suhriyye Fi Edeb el-Cahız min Hilal Kitab er-Rabi' ve et-Tedviyr ve el-Buhala ve el-Hayavan Divan el-Matbu'at el-Cami'yye*, (Cezayir 1989), 168.
[80] Muhammed Kasî, *Fen es-Suhriyye Fi Şiir*, (Buveyra: Cezayir Üniversitesi Dil ve Edebiyat Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999), 151.

2.5.2.5. Eleştirel Mizahta Nükte

Mizahla fıkra arasında yer alan bu türde ilk hedef gülümseterek eğlendirmek ve psikolojik olarak rahatlatmaktır. İkinci bir hedef ise siyasette, edebiyatta ve başka türlerde toplumsal açılardan yapılan suçlamalardan kurtulmaktır.

2.6. MİZAH ÇEŞİTLERİ

Mizah; görsel, işitsel, figürsel ve sözlü olarak ayrılabilir. Mizah türleri, önemini toplumdan topluma aktarması ve o toplumun özelliklerini kullanmasından almaktadır. Mizah türlerinin ortaya çıkışını bir tek özelliğe bakarak açıklamamak gerekmektedir. Mizahı oluşturan etmenlerin başında, figürsel elementler, komik giysiler, karikatürler, çizgi filmler gelmektedir.[81] Karikatür tarihi çok uzun bir geçmişe sahip olmamakla birlikte etkili bir mizah sanatıdır. Aslında bu konu başlı başına incelenmesi gereken bir mevzudur. Nitekim karikatür için şiirle ilişkisini açıklarken şöyle bir tanım yapılmıştır:

Karikatür/Resim, sessiz bir şiirdir.

Şiirde aslında konuşan bir resimdir.[82]

Bu tanım karikatür hakkında söylenebilecek en güzel cümlelerdendir. Mizah türleri önemini, toplumdan topluma aktarması ve o toplumun özelliklerini kullanmasından almaktadır. Mizah türlerinin ortaya çıkışını tek bir özelliğe bakarak açıklamamak gerekmemektedir. Mizah türleri, hikâyenin, şiirin, resmin, tiyatronun, gösteri sanatlarının, fotoğrafın olanaklarından yararlanmaktır.[83] Mizah çeşitleri tanımlama yöntemleri ile birbirlerine yakınlık göstermekle birlikte kullanım yöntemleri ve örneklerle birbirlerinden ayrılmışlardır. Genel başlıklar altında tanımlamalar ile şöyle incelenmektedir:

---

[81] Yardımcı, "Mizah Kavramı", 8.
[82] İsmail Halbas Hamadi - Zargam Hasan Muhammed, "*Dirâse li'l-Alakati Beyne Şiiri Ahmet Matar Ve Rusumât Nâci el-Ali"*, Mecelletü Külliyetî el-Esâsiyye, 76 (Irak 2012), 34.
[83] Yardımcı, "Mizah Kavramı", 9.

2.6.1. Fıkra

Fıkra kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik olarak tanımlanmaktadır[84] Fıkra çeşit olarak uzunca yıllardan beri toplumumuzda vardır. Araştırmacılar fıkra için çeşitli tanımlamalarda bulunmuştur. Fıkranın bütün yönlerini göz önünde bulundurarak en kapsamlı tanım Dursun Yıldırım'a aittir ve şöyle tanımlamıştır: "Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan almış bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan, umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikayelerden her birine verilen isimdir.[85]

Fıkralarda toplumların kültürleri, yaşamları, hayata bakış açılarını gösteren izler vardır. Her ne kadar fıkraların ilk akla gelen kısımları güldürmek ve eğlendirmek olsa da mizah çatısı altında incelendiği zaman da toplumsal yanlışlıkları tatlı bir dille düzeltme amacı vardır.

Toplumsal yapının izlenebildiği fıkra metinlerinden kültürel kodlarla örüntülenen sosyal hayata dair her türlü kabul, uygulama, inanış, ritüel ve insanî ilişkiler her yönüyle sorgulanabilme özelliği kazanır. Bu sayede, toplumsal/geleneksel, tabu/yasak sayılabilecek konulardan, birey-toplum-iktidar eksenlerinde yer alan ve genellikle gerilimli alanları yansıtan konulara değin, yerleşik anlayışı olgunlaştırır ve tartışılabilir hâle getirir.[86]

2.6.2. Taşlama

Birbirlerine yakın terimler olarak gözükseler de aslında tanım ve görev itibarı ile ayrılmaktadırlar. Taşlama, Türkçe sözlükte şöyle tanımlanmaktadır: " Halk

[84] https://sozluk.gov.tr/ (Erişim 10.02.2021)
[85] Dursun Yıldırım, *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları*, Ankara 1999, 4.
[86]Birol Azar, "Farkındalık Ekseninde Bir Kültür Aktarıcı: Nasrettin Hoca", *Avrasya Uluslararası Araştırmaları Dergisi* 5/11, (Temmuz 2017), 184.

yazınında bir kimseyi, bir olayı, bir durumu, bir yeri vb. acı, iğneleyici, alaycı bir dille yermek ereğiyle yazılan, biçimsel yönden koşmaya benzer" cümlesiyle sözlüklerde bir tanımlama yapılmıştır.[87] Taşlama, halk şiirinde yergi ve eleştirinin geçtiği bir tür adıdır. Klasik şiirde "hiciv", modern şiirde "yergi" kavramlarıyla bağlantılı olarak kullanılmıştır. Bu konuda Pertev Naili Boratav: "Taşlamalar, hiciv ve sosyal tenkit şiirleridir." diyerek bu gerçekliğe işaret etmektedir.[88]

Taşlama ve yergi için; "kişilerin kurum ve kuruluşların, toplumun aksayan yönlerini, kusurlarını yahut gülünç yönlerini, eksiklerini, çarpıklıklarını veya gülünç taraflarını alaylı bir dille ele alan, eleştiren şiire verilen ad" tanımlaması yapılabilir.[89] Taşlamalar genel itibarıyla kişiler, toplum, felek, doğa ve hayvanlarla ilgilidir. Taşlama kültüründe en dikkat çekici özellik adına yakışır biçimde şairlerin birbirlerini karşılıklı olarak adeta taşlamalarıdır.[90] Bu taşlama Arap Edebiyatında *Nekâiz* olarak bilinmektedir. Hiciv türü şiirden daha ziyade bu durum şairler arasında bir sanat çekişmesidir. Şairler hasımlarına karşı mana, ifade ve sanat anlamında üstün olduklarını gösterme yöntemidir. Bu ekolün en önemli temsilcileri Cerir ve Ferezdak Arap Edebiyatındaki en güzel temsilcilerindendir.[91]

Halk şiirlerinde taşlama aracılıyla dönemin tanığı konumundaki şairlerin, yaşadıkları çağa, topluma, kişi ve kurumlara karşı protest tutumları eleştirel bakışları, reddedici tavırları görülür:

Rüşvet ile yazar hâkim hücceti

Hüccet ile alır kadı rüşveti

Halk bilmiyor dini şer'i sünneti

Bozuldu sikkenin tuncuna kaldık[92]

[87]Okan Alay, "Yergi, İroni ve Mizahla İlintili Kavramlara Dair Bir Değerlendirme", *Türk Dili* 68, (Aralık 2018), 35.
[88] Alay, "İroni", s. 33.
[89] Elif Kuyumcu, "Taşlama, Hiciv Rap'', *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/ 4 (Azerbaycan 2020), 2667.
[90] Kuyumcu, "Taşlama", 2667.
[91] Salih Tur, *Ahtal, Ferezdak ve Cerir'in Şiirlerinde Medih ve Hiciv*, (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 115.

[92]Alay, "İroni", 34.

Süryani'ye[93] ait olan bu beyit zamanın yaşanan eksiklerine ve yanlışlarına ışık tutarak zamanın kurumlarına ve kişilerine taşlama yapar.

Hayatın ve toplumun fiilen içerisinde olan ve yaşadıkları hayat ve durumlardan kendilerine malzeme üreten zaman zaman bu kişiler şairler, âşıklar ve sanatçılar olarak karşımıza çıkmışlar, nerdeyse her konuda taşlama yazmışlardır. Taşlamaların incelenmesi ve belli bir sistemde karşımıza çıkması araştırmacılar arasında farklılıklar göstermiştir. Değişen zaman ve şartlar taşlamanın bazı temel prensiplerine bağlı kalmakla birlikte araştırmalara göre taşlamalarda zaman zaman farklılıklar göstermiştir. Günümüz de her şeye etki eden popüler kültür taşlamalara ve konularına da etki etmiştir. Yaşadığımız salgın sürecinde hayatın, kültürün ve edebiyatın nasıl etkilendiğini, önümüzdeki yıllar bu etkinin hangi şekillerde olduğunu bize gösterecektir.

2.6.3. Hiciv

Hicvin çıkışının Arap şiirleriyle olduğu bilinmekle birlikte, kaynaklarda geçen Araplara ait en eski şiir türü de hicivdir. Bu şiirlerin, kaynağı ve nasıl geliştiği hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Bu şiirlerin Cahiliye Dönemi insanları tarafından düşmanlarına karşı galip gelebilmek ve yaşamlarını rahat bir şekilde sürdürebilmek için ilahlarının huzuruna çıkıp okudukları ve bu hiciv türünü bu alanda kullanmaları da söz konusu olmuştur.[94] Bu bilgiden yola çıkarak Arapça asıllı olan hicvin, Türkçeye Arapçadan geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Türk edebiyatında ise hiciv olarak kullanılan kelime farklı tanımlar ile karşımıza çıkmaktadır. Mizah başlığı altında kullanılan hiciv, toplumsal olaylara, sosyal hayata, şahıslar ve kurumlara yönelik olarak yapılmaktadır. Genel anlamda, aksaklıkların ve olumsuz durumların düzeltilmesi yönünde çalışır.[95] İlk kullanım amacıyla zaman içerisinde değişime uğramıştır.

Hiciv bir yönüyle şaka ve gülünç duruma düşürme özelliği bakımından mizahla benzerlik gösterir ancak; onunla aynı değildir. Mizah, dil inceliği, söz sanatı olduğu

[93] 1800- 1866 yılları arasında yaşamış, 19. Yüzyıl halk edebiyatının önde gelen halk ozanlarındandır.
[94] Tur, *Medih ve Hiciv*, 5.
[95] Alay, "İroni", 34.

kadar güldürürken düşündürmeyi amaç edinir. Onda duygusallık, samimiyet ve ince dokundurma iç içe olup şaka, latife eğlence ve nükte niteliği belirgin iken hicivde ise temel amaç eksikleri, noksanları yayma, kusurları sayıp dökme, tenkit hatta zaman zaman küçük düşürmek, aşağılayarak hakaret etmektir ve kimi zaman küfre bile rastlanır. Hiciv kusurları, kötü âdet ve alışkanlıkları ortaya çıkardığı için de tenkidî bir analiz hüviyetini taşır. Amacı ifşa yoluyla dile düşürmek ve rezil etmektir.[96] "Hiciv, daima hürriyetsizlikten doğmuştur. Bu sebeple her zaman haklı ve kuvvetli, daima keskin ve sert, sürekli küstah ve küfürbaz ve her daim kısa ve acıdır.[97]"diye tanımlanarak hicvin keskinliğine ve katılığına dikkat çekilmiştir. Hiciv yapan sanatçılara "heccav" denir.

Heccavlar[98] ağır bir dili ve üslubu tercih eder, insanların yanlışlarını ve zaaflarını tüm çıplaklığı ile ortaya koymalarının yanı sıra, gerçek olmayan şeyleri gerçekmiş gibi gösterme çabası vardır ki bu durumda türün, Türk edebiyatı içerisinde itibar görmemesine neden olmuştur. Ayrıca hicvin, Divan edebiyatında da çok fazla itibar görmemesinin nedenleri arasında, Klasik Türk edebiyatını besleyen kaynaklardan biri olan dini (İslâmî) inanışların da payı büyüktür.[99]

Heccavların toplumun yaşadıkları durumun komedisi ile gerçek arasındaki ince çizgiyi fark ederek toplumu uyarıp ideal ya da doğruya en yakın olana toplumu yönlendirmesi gerekmektedir. Bundan dolayı kullanılan dilin toplumun tüm kesimleri tarafından anlaşılması gerekir ki sadece amaç eleştirmek değil, aynı zamanda da bir değişim, bir gelişim göstermek olsun.

Hicvin kendi içerisinde birçok türevi vardır. Nitelik ve içerik açısından farklı şekilde hiciv yöntem ve amaçları bulunmaktadır.[100]

---

[96]Zülküf Kılıç, "Türk Edebiyatında Birbirine Yakın Üç Kelime: Hiciv, Medih ve Hezel", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or TurkicVolume,* Summer, (Ankara 2012), 1745.

[97] Hilmi Yücebaş, *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1976, 62.

[98] Hiciv söyleyen ya da yazan kişilere "heccav" denir.

[99]Daha detaylı bilgi için bkz. H. Gamze Demirel, "Klâsik Türk Edebiyatı Geleneğinde Hiciv*", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5/10 (Eylül 2007), 132.

[100]Daha detaylı bilgi için bkz. Hasan Çiftçi, "Klâsik İslâm Edebiyatında Hiciv ve Mizahın Yöntemleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 11 (Şubat 2010), 173. Hiciv türleri konumuzla çok fazla detay olacağı için fazla ayrıntı vermedik lakin konunun içeriği ve detayları için ilgili makaleye bakılması faydalı olacaktır.

Sonuç olarak hiciv, mizah türlerinden bir türdür. Yalnız ve tek başına icra edilen, yapılan bir sanat değildir. Hicvin etkili olabilmesi ve hedeflenen amacın gerçekleştirebilmesi için ona yardım eden mübalağa, yerme ve mizah gibi diğer ögelerle de aynı doğrultuda hareket etmesi gerekmektedir. Mizahı, hicivden ayıran en belirgin özellik, sadece güldürme amacı olması ve tamamen kurgulanmış olaylara dayandırılıyor olmasıdır. Buna karşılık hiciv, daha çok kişisel olduğundan tamamen olmasa da hakikati yansıtmalı, göstermelidir. Mizahta hemen hemen her konu işlenebildiği hâlde hicivde içtimai, toplumsal konular ve sosyal hayatla doğrudan ilişkili, toplumu ilgilendiren bir olay veya gerçek kişilerin hedef alınması esastır.[101]

2.6.4. Hezl / Hezel

Arapça kökenli bir sözcüktür. Mizah ve hiciv arasında bir tanıma sahip olan hezel, kavramsal olarak "takılma, alay etme, yermek" gibi nitelikler bakımından mizaha benzerlikler gösterir. Latife yoluyla şiir yazmak demektir.[102] Edebiyatta ve şiirde söz sanatlarıyla kullanılan bir terimdir. Arap edebiyatında çok eskilerden beri kullanılagelmektedir. Zekice bir üslup ve yöntemle, sevinç, mutluluk, üzüntü ve sıkıntının içerisine yerleştirilmesidir. Bu durumdan kastedilen, anlatımda ve yöntemde zirveye çıkarak duygular arasında geçişler yapılarak anlatılmak istenen manayı fark ettirmektir. Açık üslup ile mana ve cümle istenen mesajı vermelidir. Bir örnekle verecek olursak, Araplar metih (övme) yaparken aslında ذَم (yerme)'yi, kötülemeyi ima etmiş, kastetmişlerdir. "Aptal bir kimseye yaptığı yanlışı fark ettirmek için akıllı diye hitap etmişler, çirkin güzel olmayan bir kadını kastederken de ay yüzlü ifadesini kullanmışlardır.[103]

Şemseddin Sami'nin Kamus-ı Türki adlı sözlüğünde hezl, "Latife, şaka, lâtife tarikiyle söylenilen söz, mizah. Lâtife tarikiyle söylenen hikâye veya şiir (Latîfe ve zarîfâne, hezel ise ekseriya açık ve az çok bî-edibâne olur.)"[104] şeklinde tanımlanmıştır.

---

[101] M. Orhan Okay, "Hiciv", *D.İ.A*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/447.
[102] Alay, "İroni", 32.
[103] Es-Sea'lebî, *Fıkhı el-lüga ve Sirru el-Arabiyye*, (Lübnan), 498.
[104] Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, (İstanbul 1902), 1508.

Hiciv ve hezl arasında tanım açısından çok ince ayrım farkları bulunmaktadır. Günümüz edebiyat terminolojisinde "hezel" sözcüğü artık pek kullanılmasa da Osmanlılar klasik edebiyatından Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na kadar uzunca bir dönemde; "alay, eğlence, şaka" anlamına gelen bu sözcük, tür adı olarak bir konuyu alaylı bir söyleyişle işleyen şiirler için kullanılmıştır.[105]

2.6.5. Kara Mizah

Kara mizah, mizahın diğer kavramlarına bakışla söylemi itibarıyla da modern bir terimdir diyebiliriz. 18. Yüzyıl da Batı'da ortaya çıkmıştır.[106] Tanımı ise acının, sıkıntının, dramın, gam ve kederin, biçare olmanın, mutluluğun karmaşık halidir. Hayatın zorluğunu ifade etmekte dram kifayetsiz kalınca kara mizah ortaya çıkmış, zamanla ilerleyen süreçte sanatın diğer kollarına da yansımıştır. Kara mizah ifadesi yeni ve modern günümüz insanın karmaşık arayışlarını ve buhranlarının sonuçlarından sonra meydana gelmiştir. Aslında kara mizahın tam olarak ne demek olduğunu anlamak için mizahın tarihsel sürecine dönmek; taşlama, hiciv vb. ögelerin anlamları irdelendikten sonra anlamına tekrar bakmak gerekmektedir.

Kara mizahın tanımı için batılı yazarların bu konunun hakkını verdiklerini söylemek yerinde olur. Şu ifadeler bu yargıyı destekler niteliktedir: "Kara mizah akıcılığı, üzerine konuşulamayan sosyal tabuları, uzlaşımsal toplumsal değer, kural ve normları altüst etmeye yarayan bir başkaldırı aracıdır. Bu başkaldıran mizah, ne gençliğin mutlak isyanı ne de yetişkinliğin içsel isyanına denk düşer. Bunların çok daha ötesinde ve üzerinde zihnin başkaldırısıdır. Duygusallık/hassasiyet kara mizahın ölümcül düşmanıdır."[107]

"Evrime, dönüşüme, kısacası geleceğe inanmazlar kara mizahçılar. Gelecek de tarih gibi bir mutsuzluk kuyusudur. Eğri olanı doğru olana, düzenbazlık dürüstlüğe,

[105] Emin Özdemir, *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü,* (İstanbul: 1990), 141.
[106] Yardımcı, "Mizah Kavramı", 13.
[107] Şengül Kocaman, "Arrabal'ın Cephede Piknik Oyununda Kara Mizah", *Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29/1 (Nisan 2020), 60.

fesat içtenliğe, çıkar özveriye, baskı özgürlüğe her zaman galebe çalmıştır onların gözünde."[108] sözleriyle Enis Batur kara mizahı özetlemiştir.

Batur, kara mizah için devamında şu cümleleri kurmuştur: "Kara mizahın üslubu çok keskin, etkilidir. Değdiği yerde iz bırakır. Çıkış noktasındaki ümitsizlik ve yeis miktarı, mizah üretenleri etkili ve aynı anda kuvvetli, dirençli kılar. Kara mizah bir isyan, bir başkaldırı, bir dik duruştur. Gülmek, kara mizah okurken yapılmaması gereken bir durumdur. Herkes sizin gülerken gözyaşı döktüğünüzü sanabilir tabi, gelin görün ki siz, temelde ağlamakta olduğunuzun bilincindesinizdir."[109]

Kara mizah okuyucularında yüksek derecede trajik ve gerçek olaylar gördükten sonra mizahla bir süre mola verilmesidir. Okuyucularına kahkaha ve rahatsızlık duygularını aynı anda hissetme ve anlama fırsatı vermesidir.

2.6.6. Siyasi Mizah

Tarihin ilk dönemlerinden beri, mizah ile siyaset birlikte anılagelmiştir. Siyaset, her zaman mizahın beslendiği ana damarlardan biri olmuştur. Ülkemizde ise bu birliktelik etkin şekilde gerçekleşmektedir. Özellikle halk ile yöneticilerin temasları açısından, çok ağır bir diplomasi kültürümüz olmasından kaynaklanan yönetici ve yöneten ilişkisinde mizah son derece etkili ve işlevseldir.

Mizah politik olması yönünden, iktidarla halk arasında yönetilenlerin lehine bir rahatlama, haksızlıklara karşılık verme yöntemidir. Toplum içerisinde haksızlıklar, adaletsizlikler arttığı oranda, mizah da toplumun atardamarı olarak hızlanır daha aktif hâle gelir. Özellikle, şeffaf olmayan, yalanlarla güçlendirilmiş yönetimlerde mizah, toplumsal bir tepki, trajedinin içindeki komiği fark etme farklılığı ile bezenmiş mutluluktur.[110]

Siyasi mizah diğer bir ismi ile politik mizah, baskılara karşı tepki göstermenin yanı sıra toplumların vurdumduymaz tavırlarını hareket ettirmeyi ve ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu açıdan toplumsal mekanizmanın hareketinde oldukça

[108] Enis Batur, *Kara Mizah Antolojisi* (İstanbul: Sel Yayınları 1987), 7-9.
[109] Batur, *Kara Mizah*, 7-12.
[110] M. Bilal Arık. "Apolitik, Mizah Tartışmalarına Tarihsel Bir Bakış", *İstanbul İletişim Fakültesi Dergisi* (Mart 2012), 90.

öneme sahiptir. Ayrıca siyasal istikrarsızlığın, değişime ve yeniliğe olan inancın kaybedilmesi, ortadan kalkması, eksiklerin giderilmesi konusun da önemli bir vasıta olarak kullanılan siyasi mizah, toplum devinimini canlandıran ötekileşmenin önüne setler çeken bir yapıya sahiptir.

"Siyasi saldırı bazen kaba ve acımasız olabilir. Fakat eğer bu saldırılar komikse etkisi hem tolere edilebilir hem de zevkli olabilir".[111]Siyasi mizahın hedefinde üniter yapının sağlayıcısı devlet ve sosyal hayatın parçaları olan yasama, yürütme organları vardır. Bu doğrultuda siyasi mizah, mizahın en fonksiyonel olarak kullanıldığı yer denilirse hata edilmiş olmaz. Nitekim incelememize konu olan şairimiz toplumsal olarak yapılan yanlışları kaleme almasında başka bir anlam aramak doğru olmazdı.

Günümüzde ve yakın geçmişte olduğu gibi sosyal ve kişisel olarak bir savunma kalkanı gibi zaman zaman ise bir silah olarak kullanılan siyasal mizah, sanatsal değerini ve mizah fonksiyonunu kaybetmediği müddetçe hem toplumsal olarak bir motive aracı hem de geleceği şekillendirme açısından bir harita, bir yol gösterici olacak ve pusula olarak yoldaşlarına her daim yardım edecektir.[112]

2.6.7. Karikatür

Karikatür ele aldığı konuları kısaca ve özetleyerek ele alır. Mizahın diğer çeşitlerinde olduğu gibi güldürmek, düşündürmek, taşlamak, iğnelemek için abartıya kaçmak kimi zamanda gerçeği çarpıtmak için yapılan bir resim türüdür. Görünüşte masum olan bu silah, basit, yalın ve gösterişten uzak olarak ve etkili bir yöntemdir. İnceleme konumuz olan Matar'ın da arkadaşı olan Naci El-Ali ile birlikte etkin olarak kullandıkları bir silah olan karikatürü, kullanılmasının etkilerini ve sonuçlarını çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıca ele alacağız. Görünüşte abartıdan uzak sade bir dili ve doğruluk iddiası olmayan bir sanattır.

Karikatür "toplumsal aksaklıkları konu edinen ve tümüyle topluma dayalı, topluma dönük, toplumla birlikte var olan bir sanat olarak tanımlanmaktadır.[113]

[111]Zeynep Kamiloğlu, *2002-2011 Dönemi Türk Siyasetinde Mizah*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 27.
[112] Zeynep Kamiloğlu, *Mizah*, 28.
[113] Semih Balcıoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü* (Ankara: İş Bankası Yayınları, 1987), 8.

Karikatür, bir sanat olarak "anlama, anlamlandırma ve anlatma" çabasının en yalın, sert biçimde görüldüğü yerdir. Savunulan görüşü eğmeden bükmeden ifade eden karikatür, bireyin fikir dünyasında sarsıntılara neden olarak tekrar düşünmeye ve olayları yeniden irdelemelere sebep olur.[114]

2.6.8. Alay

Ölçütü, zarafetinde saklı olan mizah türüdür. Alayda hüner, fark ettirmemektir. Fark edilen bir alay, şaka diye gösterilip müsamahakâr bir karşılık beklenir. Alay mizahın tersi gibi biraz da dalga içeren bir yapısı vardır demek daha doğrudur. Alay hasımlar arası övücü, yüceltici lakin sahici bir senaryo yazarak muhataba bu senaryoyu kabullendirmektir. Alayı duymazdan gelip muhatabı meth etmek, üstün ve özenilesi bir meziyet sayılmıştır. İşletme olarak bilinen argo terimi tam da bu anlamı karşılamaktadır. Alay genel olarak bir söylem ve büyüklenme sanatıdır.[115]

Mizah tasniflerini kısaca anlatan bir tablo ifadelerimizi özetler niteliktedir.

Tablo 1. Flower'in Mizah Bölümlemesi[116]

[114] Zeynep Burcu Şahin, " Karikatür ve İfade Özgürlüğü", *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 10 (Mart 2019), 2215.
[115]Ferit Öngören, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 1983), 32.
[116]Yakup Poyraz, "Bıçak Sırtında Yürümek: Hiciv Şiirleri", *Akademik Bakış Dergisi* 41 (Mart 2014), 2-3.

Çeşit	İşlenen Motif veya Amaç	Alan	Kullanılan Metot veya Araç	Dinleyici
Mizah	İnsanı keşfetme	İnsan doğası (mizacı)	Gözlem	Sempatik tipler
Nükte	İnsanları aydınlatma	Kelime ve fikirler	Sürpriz	Zeki tipler
Hiciv	Hata veya yanlışın düzeltilmesi [küçük düşürme]	Ahlâk ve davranışlar	Vurgulayarak etkileme	Kendinden emin tipler
Acı şaka	Kişi/lere ıstırap verme	Hata ve zaaflar	Tersine çevirme	Kurban (fail) ve seyirciler
Tahkir	Kişi/lerin itibarını zedeleme	Kötü davranış	Doğrudan söyleyiş	Halk
İroni	Kendi çevresine has olma	Gerçeklerin söylenmesi	Efsaneleştirme	Dar çevre
İstihza	Kendini kanıtlama	Ahlâk	Tüm çıplaklığıyla ortaya koyma	Saygıdeğer tipler
Alay	Kendini rahatlatma	Düşmanlık	Kötümser	Kendisi

2.7. EDEBİYATTA MİZAH

Mizah ve ironi aynı başlıkta ya da farklı başlıklar altında felsefe, psikoloji ve edebi olmak üzere farklı araştırmalarda incelenmiştir. Yalnız mizah ve ironinin kendini bulduğu yer olan edebiyat ve sanat diğer başlıklara nazaran daha etkin olmuştur. Kendini daha iyi ifade etme imkânını bulmuştur. Bunun sebebi ise mizah ve ironi ögelerinin edebiyatla ve sanatın diğer özellikleriyle daha uygun kullanılmasından kaynaklanır.

"İroni, sanatın resim, sinema ve özellikle de edebiyat gibi dallarında ortaya çıkar. Özelleştirerek ifade etme, dile getirme, cisimleştirerek söyleme, dolaylı söyleme, süsleyerek söyleme, söz sanatlarından yararlanarak söyleme, bütün bunlar sanatın ve edebiyatın sözdeki, sesteki, renkteki, şekildeki ve ışıktaki, güzelliğini arayan tarzlardır."[117] Bu tür söylemler mizahın edebiyatla birlikte kullanımının tam yerinde ve tam uyum içerisinde olduğunu göstermektedir.

[117] Vefa Taşdelen, " 'İroni", *Hece*, 124, Ankara 2007, 53.

Sanatta da kendine yer bulan ironi, sanatla birlikte kullanımıyla gerçek kimliğine ulaşmış, bu birliktelik daha yoğun bir şekilde edebiyatta zirveye tırmanmıştır. "Kuşku felsefe için ne ise ironide edebiyatta odur."[118] sözü ironinin edebiyattaki kullanımının felsefeden daha üstün olduğunu bize gösterir. Bu durumun başlıca nedeni mizahın/ironinin edebiyatta ve sanatta uygulanmasının ve kullanımının pratik anlamda daha basit olmasından ileri gelir.

İroni, verilmek istenen mesajı iletmede bir araç olmanın yanında, edebiyat penceresinden de fonksiyonel bir araçtır. Toplumsal kabulle, örfler, gelenekler, kanuni hukuk mekanizmasının karşısında sanatçıya güç ve kuvvet veren, ona bir hareket ve nefes alanı açan bir davranış biçimidir. Özgürlüğünü elinde tuttuğu ve gerekli gücü temin etmek için uygun tavrın belirlenmesi bir penceredir. Despotça tavırların sergilendiği ortam ve durumlarda taktik değiştirerek farklı bir hamle yapmasına olanak sağlayan ikinci bir fırsattır.[119] İroni, sanatçısını özgürleştiren sınırsız bir imkân sunan kuvvettir. Bu imkânlarla sanatçı kabiliyetini ortaya koyar ve tenkitlerindeki manalarını fark ettirmeden karşısındakinin zihin dünyasına yavaş yavaş gönderir.

2.8. SANATTA MİZAH

İnsanoğlu ile sanat daima iç içe olagelmiş ve değişen zaman ve mekâna göre farklılıklar göstererek tanımlamalarda bulunulmuştur. Yapılan bu tanımlamalar farklı anlayışların değişik kültürlerin, farklı sanat kuramlarının kaynağını oluşturmuştur. Sanat hayatın vazgeçilmez bir parçası olmakla birlikte, üzerine daima düşünülen, tanımlamalar yapılan Antik Çağdan günümüze kadar değişimler ve gelişmeler göstererek devam etmektedir.[120]

Günümüzde sanatın birçok alnında mizah kavramının işlendiğini görmekteyiz. İnsan, doğal hayatın bir parçası olan sanatla her daim içi içe olmuştur. Daima bir merak ve tecrübe peşinde olan insan, doğal olanı değiştirerek her daim bir üstünlük sağlama mücadelesi içerisine girişerek günümüz sanat anlayışının temelini, çok eski

[118] Soren Kierkegaard, *İroni Kavramı*, çev. Sıla Okur (İstanbul: İmge Kitap Evi, 2004), 303.
[119] Ali Emre, " Kötünün Tekerine Çomak Sokmak Ya da Bal Tasındaki Ağu", *Hece* 125 (Ankara 2007), 132.
[120] Yardımcı, "Mizah Kavramı", 12.

zamanlarda atmış ve daima bu anlayışını geliştirerek devam ettirmektedir.[121] Mizah da terim ve kavram olarak sanatla olan yakınlığını hep sürdürmüştür. Görünen o ki bundan sonra da bu yakınlık devam edecektir.

2.9. ŞİİRDE MİZAH

Yapılan araştırmalar çerçevesinde döneme göre mizahın yoğun ve önemli olarak kullanıldığı alanlar farklılıklar göstermiştir. Kimi dönemlerde edebiyatta kimi dönemlerde ise şiirde yoğun olarak kullanılmıştır. Şu ifade Arap edebiyatında mizah için yerinde olacaktır: "Arap edebiyatında şiir edebiyatın öncülerinden olduğu için mizah şiirde daha yoğun kullanılmıştır." Burada şöyle bir soru akla gelebilir. "Neden Arap edebiyatında şiir önemli bir konudur?"[122] Bu soruya cevap vermek için şiirin başladığı noktaya yani Cahiliye Dönemine dönmek gerekir ki bu başlı başına incelenmesi gereken bir konudur.[123]

Mizah, yazar ve şairi özgürleştiren ona sınırları belli olmayan ufuklar açan bir penceredir. Mizahın birçok amacı olmasıyla birlikte genel olarak hedef toplumun ya da sanatçının problemlerini ve toplumun sorunlarına dikkat ve ilgi çekme hedefi ile ilgili gayretidir.

Oğuz Cebeci'nin özel olarak şiirin bir bölümü olan hiciv için söylediği genelde ise mizahın şiirdeki niteliği olarak sıralayabileceğimiz genel ilkeler şöyledir:

1. Hiciv "yerel ve güncel" konulara yönelirken genellikle "abartılı ve grotesk" olmakla birlikte aynı zamanda "gerçekçi gözükmeye" dikkat çeken bir türdür.
2. Hiciv genel olarak "yumuşak" bir tür değildir; seyirci / izleyiciyi üzerinde "şoke edici" bir nitelik taşır.
3. Çoğunlukla içeriği "komik"tir. Hiciv/ Satir[124] sözcüğü, kökeni Latince olan "*satura*"(karışım, bir araya getirilmiş şeyler, bir tabak dolusu getirilmiş meyve

[121] Yardımcı, "Mizah Kavramı", 12.
[122] Tur, *Medih ve Hiciv*, 1-3. Arap toplumunda şiir ve şairin öneminin tarihsel olarak ne derecede önemli olduğunu görmek için ilgili konuya bakılması yerinde olacaktır.
[123] Daha detaylı bilgi için bkz. Fatıma - Nasıra, *Ahmet Matar*, 23.
[124] "Satir" veya "satirik" olarak bilinen kelime yunan mitolojisinden Türkçe 'ye geçmiştir. Mizah kavramına yakın anlamlı olması ile birlikte daha çok yergi anlamına gelmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Okan Alay, " Mizahla İlintili Kavramlar", s. 43.

ve kuruyemiş gibi), kavramı açısından ele alındığında yapısında farklı unsurlar barındıran düz yazı ve şiiri bir arada bulundurabilen bir tür olarak gözükecektir".[125]

Mizahın tarihsel süreci geçmişten günümüze doğru incelendiği zaman genel anlamda iki ana konu olarak karşımıza çıkmaktadır: Birincisi şiir de mizahın temeli olan hiciv, taşlama veya güldürü gayesini yansıtmakta olan temel düşüncedir. İkincisi ise şiirin tamamlanışında payı olan ama zeytinyağı gibi pek üste çıkmayan, çok önde bulunmayan, salt şiirsel vurguyu pekiştiren bir yandaş özelliktir.[126]

Şiirin önde gelen unsurlarından olan mizah olmazsa olmazlardan değildir. Lakin şiir parçalardan oluşan bir bütündür. Mizah bu bütünü oluşturan parçalardan sadece bir tanesidir.

[125] Hatice Çalışkan, *Metin Eloğlu'nun Şiirlerinde Mizah,* (Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2013), 52.
[126] Çalışkan, *Mizah,* 52.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHMET MATAR'IN HAYATI

3.1. Hayatı

Irak'ta Basra Körfezinin mütevazı bir köyü olan et-Tenûme'de 1950 yılında dünyaya gelmiştir.[127] Toplam beş kız ve beş erkek olmak üzere, on kardeşten oluşan bir ailenin dördüncü erkek çocuğudur. Matar, çocukluğunu ailesi yaşadıkları yerden taşınıncaya kadar doğduğu köyde geçirmiştir.[128]

Doğduğu bölgenin hayatındaki ve edebiyatındaki yeri ve etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Kendi ifadeleri ile bu mütevazılığı ve güzelliği: "Nehirlerden, ırmaklarla çevrili bahçelerden ve bostanlardan, çamurdan ve kamışlardan yapılmış toprak evleri, evlerin pencerelerinden içeriye sarkan hurma ağaçlarının bulunduğu bir mekân"[129] cümleleri ile anlatır. Şairimizin böylesi güzel bir ortamda yetişmesinden dolayı küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamasına şaşırmamak gerekir.[130] Yalnız bu dönemde yazdıkları romantizm ve aşk (gazel) olmak üzere iki temadan fazla ileri gitmemiştir. Matar'ın ailesi daha sonra Basra'nın mahallerinden olan *el-Esmai* Mahallesine taşınmıştır. İlk zamanlar bu mahalle bir İngiliz şirketi tarafından yapılan binalar dolayısı ile Whombi Mahallesi olarak biliniyordu. Dikkat çekicidir ki Matar sözlerinde, Whombi'den İngiltere'de taşınmış olduğu semt olan Wombme'ye diye zaman zaman mizahlar yapmıştır. Matar, ilkokul eğitimini Adnaniyye Medresesi'nde almıştır. Fakirlikten ve yoksulluktan kaliteli bir eğitim alamayan Matar daha iyi ve güzel bir yaşam sürebilmek için hayat tarzını değiştirmeye karar vermiştir. Bu karardan sonra Bağdat'a Zaferân bölgesindeki büyük abisi Ali'nin yanına taşınmıştır.[131]

---

[127] Doğum tarihinin farklı olarak bilinmesi ile birlikte, değişik kaynaklarda 1958 ve 1952 yılı olarakta verilmiştir. Doğum tarihi için 1950'ler demek uygun olur. İsmail el-Akbavî, *Ahmed Matar,* (Kahire 2010), 4.; Müslim Malik Ba'ir El-Esedi, *Lüğatü Eş-Şiir I'nde Ahmet Matar*, (Hilla: Babil Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 11.

[128] Hani el-Hayyir, *Ahmet Matar Şair el-Menfi ve el-Lahzatü el-Harika,* (Suriye, 2009), s. 7.

[129] Evs Davut Yakub, *Siratu Şair el-İntihari*, (Suriye: 2010), 7.

[130] İsmail el-Akbavi, "*Ahmed Matar"* Mısır 2010, s. 4, ; Münibe Necifan, "Suhriyye es-Sevriyye fi Şiir el-Irakı el-Muasır, Şiir Ahmed Matar Nemuzecen*", İran Cumhuriyeti, Azad Üniversitesi el-İslamiyye Abâd, Edebiyat Fakültesi* 39 (İran 2019), 9.

[131] https://books-library.online/a-2734-download (Erişim Tarihi: 21.03.2020)

3.2. Şiir Kariyerinin Başlangıcı

Matar, on dört yaşında şiir yazmaya başlamıştır. İlk yazdığı şiirler gazel ve romantizm türü (duygusal aşk şiiri) olmaktan öteye geçmemiştir. Şiirdeki yeteneği ortaokul üçüncü sınıfta yazdığı ilk şiirde ortaya çıkmıştır. Yazdığı ilk şiir on yedi beyitten oluşmaktadır. İlk beyti şöyle başlıyordu:[132]

مرقت كالسهم لاتلوي خطاها ليت شعري ما الذي اليوم دهاها

Ok gibi adımları düz, hiç yalpalamıyordu. Keşke o günde şiirim de arkasından gitseydi.

Matar'ın bu şiirini okuyan bazı kimseler şöyle bir yorumda bulunmuşlardır: "*Dil ve edebiyat zevki yeni gelişmekte olan genç bir kişinin kaleme aldığı düşünceler, bulunduğu yaştan daha olgun bir kişi olduğunu gösteriyor.*" Bu şiir beyti uzman bir kişiye gösterildiği zaman ortaokula giden bir öğrenciye ait olduğuna inanmamıştır. Daha sonra yazılan beyitlerin Matar'a ait olduğundan emin olunca vezin ve ölçüsündeki yanlışlıkları düzeltmiştir. Daha sonralarda Matar, Peygamber Efendimiz (sav) ile Hazreti Ali'nin doğum günleri için şiirler yazmıştır.[133]

Matar, hayatının dönüm noktası olan konuyu fark ederek halk ve devlet arasındaki gerginliği görüp, çok genç yaşta bu duruma sessiz kalamayıp kendini bu ateş çemberinin içerisine atmıştır. Konferanslarda ve panellerde siyasi olarak şiirler okumuştur. Şair kısa zaman sonra yaşadığı olaylar, özellikle de olumsuzluklar sonucunda, hükümete karşı cesur bir savaşçı, haksızlıklara karşı bir direnişçi haline gelmiş, zalimlere, zorbalıklara ve zulümlere karşı kalemi ile mücadele etmiştir.[134]

İlk şiirleri çoğunlukla uzun beyitlerden oluşup yaklaşık doksan ile yüz kıtaya kadar çıktığı olmuştur. Genel olarak toplumu harekete teşvik ederek yönetimin halka yaptığı baskıları ve getirdiği kısıtlamaları ele almıştır.[135] Zorba yöneticilere karşı tavrı ve keskin dilinden dolayı, Matar' ın hayatında yaşadığı olumsuzluklar birbirini takip etmiştir. Bu olaylardan ilki kardeşi Zeki'nin kaza süsü verilerek bir suikast sonrasında

[132] https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 21.03.2020)
[133] Faik Munif, "*Lika Mea Ahmet Matar 3"*, (2014); http://fmuneef.blogspot.com/2015/12/blog-post.html. (Erişim Tarihi: 22.03.2020)
[134]El-Akbavi, *Ahmed Matar*, 4.
[135]Evs Yakub, *Siratu Şair*, 7.; Müslim Malik Ba'ir, *Lüğatü Şiir*, 15.

vefat etmesi, ikincisi ise aradan kısa bir süre sonra diğer kardeşi Halit'in idam edilmesi ve ipten aşağıya sallanırken annesinin bu acıya dayanamayarak ağlaması ve bu hüzün sonucunda gözlerine ak düşerek gözlerinin kör oluşudur.[136] Kardeşinin idamı ve ailesinin başından geçen olaylar sonrasında bu durumları *er-Racul Münasib* "Uygun Kişi" adlı şiirinde şu beyitlerde anlatmıştır:[137]

" الرجل المناسبْ "

باسم والينا المبَّجل
قرروا شنق الذي اغتال أخـي
لكنَّه كان قصيرا
فمضى الجلاد يسأل:
رأسه لا يصل الحبل
فماذا سوف أفعل ؟
بعد تفكير عميق
أمر الوالي بشنقي بدلا منه
لأني كنت أطول!

" Uygun Bir Kişi "

Saygın valimiz adına

Kardeşime suikast düzenleyen kişiyi asmaya karar verdiler.

Ancak onun boyu kısaydı.

Cellada yürüyerek sordu:

Başım ipe uzanmıyor.

Şimdi ne yapayım?

Derince bir düşünmeden sonra

Hâkim onun yerine benim asılmamı emretti.

Çünkü ben daha uzundum?

Bu yaşadığı acıları kaleme aldığı şiirlerle anlatmaya çalışan Matar, olaylara daha fazla tahammül gücü kalmadığından yaşamını bulunduğu yerde devam

[136]Müslim Malik Ba'ir, *Lüğatü Şiir*, 18.; https://books-library.online/a-2734-download (Erişim Tarihi: 22.03.2020)
[137] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* s. 67.

ettirememiş ve çocukluğunun geçtiği yer olan vatanını bırakıp yönetimin baskısından kaçarak hayatında yeni bir sayfa açmak için Kuveyt'e yelken açmıştır.

Matar yaşadığı elim olayların yanı sıra yolculuğa çıkmasındaki etkenlerden bir tanesini de annesinden duyduğu ve daima aklını kurcalayan nasihatlerinden bazılarıdır ki onları şöyle ifade etmiştir: " *Oğlum zillet içerisin de yaşamını sürdürme, çünkü yeryüzü geniştir.*" Matar, "İlk başta, gençlik yıllarımda bu sözün ne manaya geldiğini pek fazla anlayamadım. Yalnız doğduğum yeri yani vatanımı terk edip başka bir yere yerleşme gibi duruma zaman zaman karşı çıksam da kendimi yetiştirmeye başladıktan daha sonraki dönemlerde gerçek durumu fark ederek annemin kısaca bana Kur'an-ı Kerim'den şu ayeti okuduğunu anladım".[138]

اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْاَرْضِ قَالُٓوا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًا[139]

"*Kendilerine yazık etmekte iken hayatlarını sona erdirdikleri kimselere melekler "Ne işte idiniz?" dediler, (onlar) "O yerde (yeryüzünde) zayıf görülenlerden idik" cevabını verdiler. Melekler ise "Allah'ın arzı geniş değil miydi, hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir ve orası gidilecek ne kötü bir yerdir*![140]

Şairin daha sonra kaleme aldığı "اللغز" *el-lağuz* (Bulmaca) isimli ve diğer farklı birçok şiirinde annesinin kendisine öğütte bulunduğu birçok konuyu kaleme almıştır.

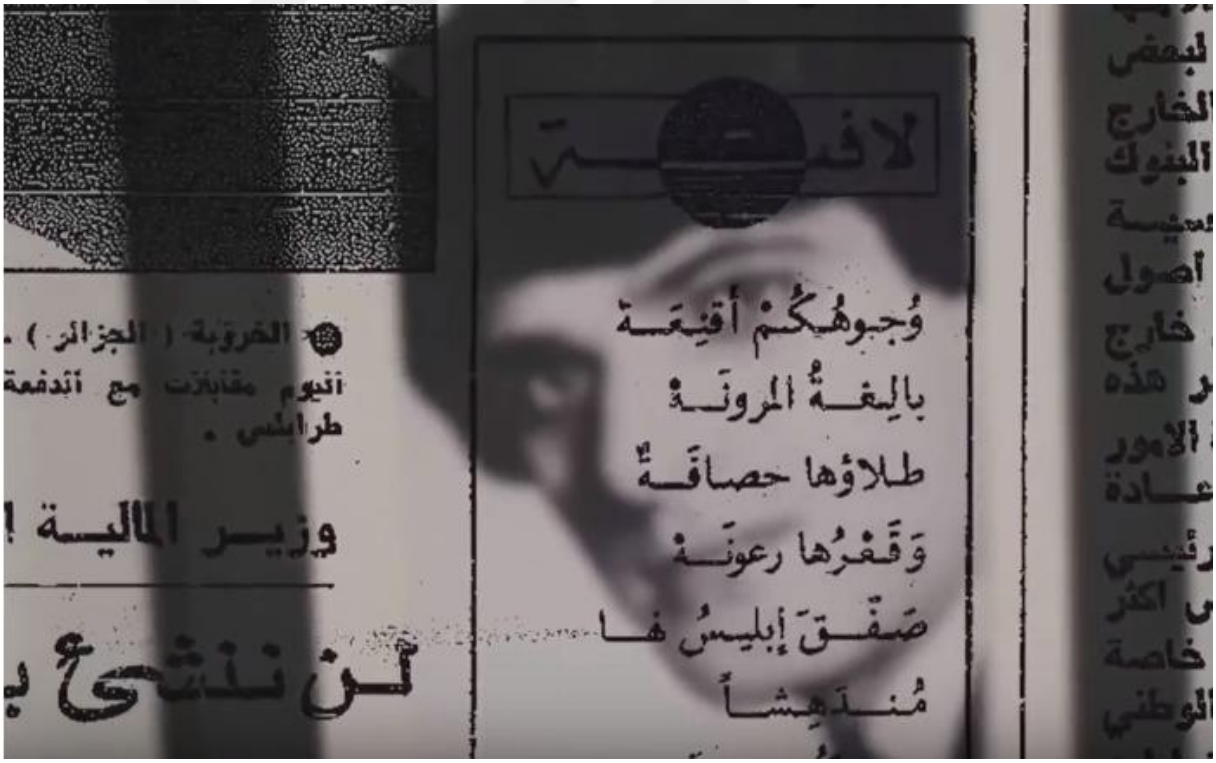
2.3. Özgürlüğe Yolculuk: Kuveyt

Matar yaşadığı elim olaylardan sonra daha fazla bu acılara dayanamayarak yeni bir çıkış ve farklı bir başlangıç için ilk adım olarak Kuveyt'e yerleşmiştir. Buraya geldiğinde yirmili yaşlarda olan Matar, "el-Kabes"[141] gazetesinde kültür editörü olarak çalışmaya başlamıştır. Matar bu arada yaşadıklarını ve kızgınlıklarını, öfkeli bir şekilde kaleme alarak şiir yazmaya devam etmiştir.

[138] Muhammed Fuad "vd" Diyb Sultan, "El-Gadab Ve Temerrud fi Şiiri Ahmet Matar", *El-Aksa Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Dergisi* (Gazze Filistin), 10.
[139] Nisa suresi 97. Ayet.
[140] Diyanet İşleri Başkanlığı, (Kur'an-ı Kerim 23.03.2020, Nisâ 4/97).
[141] Halen yayın hayatını sürdüren bir Kuveyt gazetesidir.

Kuveyt'e geldikten sonra *Mehcer Edebiyatının*[142] temsilcilerinden biri olmuştur. Vatanı savunmak için vatanını terk etmiştir. Bu dönemde ilk zamanlarda şiirlerinin ihtivası, memleketinde yaşadığı kötü ve elim olaylar, zorba yöneticilerin zulümleri gibi belirli konular olmaktan öteye geçmemiştir. Israrla belirli konular üzerinde şiirleri kaleme almıştır. Uzunca bir şiirini sadece bir konuda yazmış, öyle ki bu uzun şiir tek konu içermesi bakımından sadece bir cümlede özetlenebilecek şekildedir.[143]

Matar şiirlerini sanki kişisel düşüncelerini kaleme aldığı bir günlük gibi yazmıştır. Bütün bu yazma tarzına ve üslubuna rağmen *el-Kabes* gazetesinde ilk sayfada kendisine küçük bir yer bulmuştur. Kendisine açılan bu pencereyi ve bulduğu bu fırsatı iyi değerlendiren Matar devrimci (isyankâr) şiir yazmaya burada başlamıştır. *Lafitât*[144] olarak bilinen bu şiirlerini korkusuzca kaleme alarak buradan okuyucularla buluşma imkânı elde etmiştir.[145]

[142] Ülkelerinden herhangi bir sebepten dolayı çıkmak zorunda kalan edebiyatçıların oluşturdukları yeni bir edebiyat ekolüdür. Bu edebiyatçılar göç edilen yerde eserlerini kaleme almaya devam etmişlerdir. Daha detaylı bilgi için: Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı*, 93. Bakılması faydalı olacaktır.
[143] Pınar H. Muhammed Ali, *İşgal Sonrası Irak Şiiri*, 81.
[144] Türkçede afiş ve pankart anlamına gelen Matar'a ait şiirlerin genel ismidir.
[145] Evs Yakub, *Siratu Şair*, 7.

Matar'ın Lafitat olarak yazdığı şiirleri toplum tarafından öyle beğenilmiştir ki gazetede çalıştığı yıllarda gazetenin yazı işleri müdürünün verdiği bir röportajda durumu şöyle anlatmaktadır: "Matar'ın şiirleri öyle beğenilmişti, öylesine rağbet görmüştü ki insanlar birbirlerine 'Matar'ın son şiirini okudun mu?' diye birbirlerine sorular sormuşlar ve yeni şiirleri büyük bir sabırsızlıkla beklemişlerdir."[146]

Matar'ın şiirleri ilk önce Kuveyt'te yayımlanan *el-Kabes* gazetesinde yayımlanmıştır. Bu gazetenin yanı sıra da kısa bir dönem Kudüs'te yayımlanan "*el-Misak*" gazetesinde de şiirleri yayımlanmıştır. Bu gazetede yayımlanan bazı şiirleri ve diğer şiirleri ile *Lafitât* isimli kitaplarda toplanmıştır.[147]

3.4. Matar Ve Naci Ali

Şair, çalıştığı el-Kabes gazetesinde Filistinli sanatçı, meslektaşı, karikatürist devrimci ve mücadeleci kişiliğiyle bir savaşçı olarak bilinen dostu *Naci El-Ali* ile tanışmıştır. İkilinin dostlukları ve arkadaşlıklarından kısaca bahsetmede yarar vardır. İkili kişilik ve karakter olarak birbirine yakın olduğundan dolayı çok iyi anlaşmışlardır. Her iki arkadaş bu anlaşmanın sonucunda birbirlerinin sevdikleri, hoşlandıkları yönleri veya hoşlanmadıkları yönlerini tahmin ettiklerinden dolayı herhangi bir konu ya da mesele üzerinde, önceden bir görüşme yapmaksızın çok çabuk anlaşmaya vararak konular hakkında çabuk sonuçlar almışlardır. Çünkü aralarındaki bağ, doğruluk, dürüstlük ve samimiyet üzerine kurulmuştur. Sağlam temeller ile bezenerek dostluklarını inşa etmişlerdir. Karşılaştıkları olayları ideolojik düşüncelere takılmadan objektif olarak değerlendirebiliyor olmak sadece bu dostluktan ve aralarındaki sarsılmaz bağdan ileri gelmekteydi.[148]

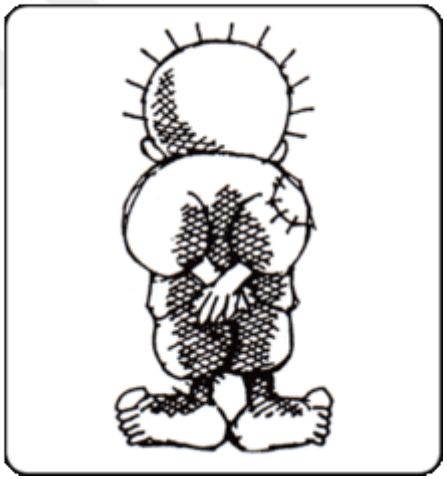
Matar, gazetenin ilk sayfasındaki köşesinde şiirlerini kaleme alarak gazeteyi başlatıyor, Naci el-Ali son sayfadaki karikatür çizimi ile gazeteyi sonlandırıyordu. İkili

[146] https://www.youtube.com/watch?v=9Q9ADGBvMZM (Erişim Tarihi: 25.03.2020)
[147] Esma Mahmut Şemseddin, "Binyetü Kasideti el-Epigram fi Lafitat Ahmet Matar", *Mecelletü ed-Dirase et-Terbeviyye ve el-İnsaniyye, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Demenhur Üniversitesi* 6/ 3 (Mısır 2014), 6.
[148]Evs Yakub, *Siratu Şair*, 7.; Necifan, *"Ahmet Matar"*, 10.

birbirlerine sadece arkadaşlık ve yoldaşlık etmekle kalmamışlar aynı zamanda birbirlerine edebi açıdan da birbirlerinden yararlanmışlardır. Matar, gazetede şiirlerini yazmadan önce de Naci el-Ali gazete de karikatür çiziyordu. Bu karikatürler sade ve yalın, her karikatür gibi doğal olan çizimlerdi. Yalnız ikilinin dostlukları edebiyatlarına da yansımış ve Matar'ın şiirlerindeki mizah ve alay konuları Naci el-Ali'nin de çizimlerine etki etmiştir. Şairle tanıştıktan sonra çizimleri de onun şiirleri gibi mizah yüklü olarak renklenmiştir.[149] Matar ne yazarsa Naci el-Ali de onu kaleme alıyordu. Bu durumu yansıtan en güzel örneklerden bir tanesini *Muvâtın Nemuzeci* (Örnek Bir Vatandaş) şiirinde görmekteyiz:[150]

" مواطن نـــموزجي "

كيس من الجلد أنا
فيه عظام ونكد
فوهته شدت بحبل من مسد
معلق بين السماء والثرى
في بلد أغفو
وأصحو في بلد

" Örnek Bir Vatandaş "

Ben deriden yapılmış bir torba,

İçerisinde kemik ve sefillik olan

Ağzı mesedden[151] yapılmış bir iple bağlı,

Yerle gök arasında asılan

Bir yerde şekerleyen

Memleket, memleket diye seslenen!

Matar'ın ifade ettiği mana burada tam olarak Naci'ye mâl olmuş *Hanzala*[152] değil midir? Şiirin tam olarak manası da için de ruh olmayan, tam olarak özgür olamayan bir kişiyi tasvir eder ki bu da *Hanzala'*dan başkası değildir. Bu belirgin bir

[149]İsmail Halbas Hamadi - Zargam, "Ahmet Matar Ve Rüsumat Naci El-Ali", 34.
[150] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* s. 105.
[151] Hurma lifinden ve devetüyünden yapılmış bir tür ip çeşidinin ismidir.
[152] Hanzala: Babası Ali Naci'nin çizimlerinden bir tanesidir. Çizildikten sonraki yıllarda Filistin direnişinin sembollerinden bir tanesi olmuştur.

örnek olmakla birlikte örnkleri daha da çoğaltabiliriz. İkili hem günlük hayatlarında hem de edebi hayatta birbirlerini her açıdan desteklemişlerdir. [153]

" إنّ الرسم شعر صامت وان الشعر رسم ناطق "[154]

“ Resim sessiz bir şiir, şiir ise konuşan bir resimdir.”

Bu cümle ikilinin birbirlerine hem sanat hem de dostluk açısından ne derece önemsediklerini göstermekle birlikte ikiliyi ve edebi hayatlarını tanımlayan en güzel cümledir diyebiliriz.

Matar, kaleminden çıkan doğru sözleri, keskin ifadeleri, güçlü üslubu, tesirli ve açık tabirleri ile bir kez daha yeniden farklı ülkelerdeki diktatör Arap statükosunun ve otoritelerinin kızgınlıklarını ve dikkatlerini tekrar üzerine çekip, hafızalarında yer etmiştir. Tabi aynı durum çizimlerinden dolayı yoldaşı Naci el-Ali’ nin de başına gelmiştir. Başlarına gelen bu olaydan ötürü çıkarılan karar neticesinde ikisi birden Kuveyt’ten ayrılmak zorunda kalarak, yurt dışına gönderilmişlerdir. İki kader mahkûmu birbirlerine bu durumda da arkadaşlık ederek yollarına devam etmişlerdir. Birlikte İngiltere’ye giden iki arkadaş hiçbir zaman birbirlerine destek olmaktan geri durmamışlardır. Matar arkadaşı Naci el-Ali’yi Londra’da bir suikast sonrasında kaybetmiştir. Matar, yaşadığı bu acı kayıptan sonra yarı ölü hale gelmiştir. Bir müddet sonra şair, Naci el-Ali için kötü ve güçlü olan kimselerden öcünü alabilmek adına Naci el-Ali’nin kendisi ile birlikte olduğunu, sanki onun yine her an yanında olduğunu söyleyerek, gördüğü haksızlıklara karşı yine mücadelesine devam etmiştir.[155] Matar yoldaşının vefatından sonra yaklaşık 118 beyitten oluşan bir mersiye kaleme almıştır.

Matar’a yoldaşı Naci El-Ali ile ilgili sorular sorulduğu zaman;

“*Sadece vefa kelimesi Naci ile olan hatıralarımı anlatmak çok yetersiz, çok kurak bir ifade olur. Bu konu hakkının verilmesi için üzerinde durulması gereken, özel olarak vakit ayrılması gereken bir konudur. Zamanı geldiğinde de bu konunun üzerinde daha ayrıntılı olarak duracağım. Bu durumda şimdi Naci el-Ali için söyleyebileceğim şey, hayatımda tanıdığım en cesur, en temiz ve en bilinçli insandı diyebilirim. Kısacası onun için aynı benim gibiydi demek daha doğru olur. İnandığı*

[153] İsmail Halbas Hamadi - Zargam, “*Ahmet Matar Ve Rüsumat Naci El-Ali*”, 35.
[154] Daha geniş bilgi için bkz. Hamadi - Zargam, “*Ahmet Matar Ve Rüsumat Naci El-Ali”*, 32.
[155] Evs Yakub, *Siratu Şair*, 8.

davadan dönmemiş en küçük taviz bile vermemiştir. Kişiliğinde ve karakterinde geliştirdiği, değiştirdiği şeyler, sadece sanatını icra ederken kullandığı çizgiler, olayları ele aldığı bakış açısı ve düşüncelerini tuvalin üzerine yansıtırken hislerini karşı tarafta en ince ayrıntısına kadar yaşatmak için kullandığı doğruluğu, samimiyeti ve doğallığı olmuştur.[156]

Şüphe ve dikkat çekici değil mi? İktidarlar yani sistemler sürekli toplumu uyaran insanları öldürüyorlar değil mi? Hâlbuki bu insanlar sahip oldukları alet ve edevatları, sahip oldukları donanımları tekrar etmeyi sevmeyen, eşsiz süper zekâlı insanların ellerine bırakıyorlar? Eğer ki bana Naci gibi bir sonla karışmaktan korktuğumu soruyor isen şöyle diyorum: Ölüm her canlı için kaçınılmaz gerçektir, bu durum böyle devam ettiği sürece akıllı insan bir kez bunu tadacağı halde hayatında temiz bir ölümü neden erteleyip kişiliksizce bir ölümü neden her dakika hissetsin? Benim korktuğum ve korkacağım şey boyun eğmek olacaktır. İşte bu korku beni coşturan ve beni daha da çok kendilerinden bir kimseyi fakirlere mareşal rütbesi ile hizmet etmek için seçen kimselere karşı mücadele etmek için iten sebeptir. Ya da bu kimseler 'halkın sevgilileri' adı altında şerefli kimselerden oluşan cellatlardır. Mücadele ediyorum ki özgür insanlardan bir adamın sadece İsrail ile karşı karşıya değil başka farklı bir olay yüzünden de öldüğü alışılagelmiş bir durum olmasın diye mücadele ediyorum.[157]

O kimseler ki sadece sessizlik bataklıklarında doğmuş kimselerdir. Bu yüzden yeryüzünde taşlardan kaynayan suların misali hareketin sürekli devam etmesi gerekir. İşte ben kaynayan o pınarlardan bir tanesiyim."

3.5. Yeni Bir Başlangıç: Londra

Matar, 1986 yılının başlarında yeni bir sayfa açmak için Londra'ya yerleşmiş, ilkelerinden ve duruşundan taviz vermediği için Londra'da yaşamayı tercih etmiştir. Matar ve yoldaşı Naci Ali ikilisi Londra' ya sürgün olmuşlardır. Burada el-Kabes' in

[156] Evs Yakub, *Siratu Şair*, 8.
[157] Evs Yakub, *Siratu Şair*, 8.

Londra temsilciliğinde çalışmaya devam etmişlerdir.[158] Gazete kendisine devlet yöneticilerine karşı dilini ve üslubunu düzeltme şartını koşmuş, yalnız Matar duruşundan taviz vermemiştir. Şairimiz Londra'ya taşındıktan sonra bazı kaynaklara göre ilk kitabını çıkarmak ve bazı görüş alış verişinde bulunmak için Tunus'tan dan birçok yayın evi ve yazar ile çok sıkı görüşmeler yapmış ve görüşmeler sonucunda kısa bir müddetliğine Tunus'a gitmiştir.[159] Sonra tekrar Londra'ya dönmüş, çok geçmeden de el-Kabes ile araları bozulmuştur. Bu olaydan sonra Matar, el-Kabes'ten ayrılarak farklı gazete ve dergiler de yazılarını kaleme almıştır. Daha sonra Katar devletinde yayımlanan bir gazete olan er-Rayâh gazetesinde görev almıştır. [160] Yeni başladığı bu gazetesinde özgürlüğün bir hediyesi olarak *Lafitât'ta* geçen *Haysiyatu'l-istikale* (Onurun İstifası) isimli manzumesini kaleme almış ve bu şiir durumu anlatan en güzel mısralar olmuştur. Bu mısralar her ne şart ve durumda olursa olsun şairin çizgisinden vazgeçmediğini göstermektedir.[161] Bu şiirin ilk mısraları şu şekildedir:

" حيثيات الأستقالة "

أيتها الصحيفه
الصدق عندي ثورة.
وكذبتي
إذا كذبت مرة
ليست سوي قذيفه!
فلتأكلي ما شئت، لكني أنا
مهما استبد الجوع بي
أرفض أكل الجيفه.
أيتها الصحيفه
تمسحي بذلة
وانطرحي برهبة

[158] Müslim Malik Bair, *Lüğatü Şiir*, 22. ; https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim tarihi: 24.03.2020)
[159] https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 24.03.2020)
[160] https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 24.03.2020)
[161] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 118.

وانبطحي بخيفه.

أما أنا..

فهذه رجلي بأم هذه الوظيفه !

“ Onurun İstifası ”

Ey gazete

Doğruluk bende başkaldırıdır

Yalanım ise

Eğer ki bir kez yalan söylersem bu

Kurşundan başka bir şey değildir!

İstediğini ye, yalnız ben

Asla ne kadar aç olursam olayım

Leş yemem

Ey gazete

Takım elbiseni temizle

Ürkekliği bırak

Korkuyu yere ser

Ama ben…

Bu benim görevimdir, vazifemdir.

Matar vatanından ve memleketinden uzak vatanına hasret dolu bir yaşam sürdürmüştür. Bir taş atımı kadar yakın bir mesafede, özlem ve hastalıklarla mücadele ederek eserlerini ve vasiyetini sağlam harflerle yazmıştır. Yazdıklarından hiçbir zaman korkmamış ve şehadetin her şeklini göze almıştır. Sevenleri ve dünyanın farklı yerlerindeki takipçileri büyük bir sabırsızlıkla yeni yazacağını beklemektedirler.[162]

Matar Londra’ya gittikten sonra oradaki hayatını özetleyen bir yazı kaleme almıştır. Kendi ifadeleri ile hayatını şöyle anlatmıştır: “ *Ben İngiltere’de bağımsız bir*

[162] Kevaş Delal, “Drâse Delaliye Li-Nemazic Min Müdevveneti Ahmed Matar”, *Dil, Edebiyat ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Arap Dili Edebiyatı Bölümü, el-Edeb el-Arabi (Cezair 2012), 70.

devletim, ayaklarımla yürüyor, ihtilalcilerin üzüntülerini özlüyorum, biz yeni savaşları severiz, acı çekenlerin ahlarından uzak olduğum için mutlu değilim; çünkü ben, onlarına ahlarını yüreğimde taşıyorum. Kendisinden çıkarıldığım vatandan ben kendimi çıkaramadım, onun benden çıkmasını istemiyorum, sonsuza kadar da benimle kalmasını istemiyorum." Matar memleketi ve vatanı ile ilgili olarak "*Ama bugün Matar İngiltere'de hasta olarak yaşarken hatıralarla, sigara ve çay eşliğinde vitaminini alarak aile fertlerinin arasında bir ömür sürüyor*." cümlelerini kurmuştur[163]

Matar, üçü erkek (Ali, Hasan, Zeki) biri kız (Fatma) olmak üzere dört çocuğa sahiptir. Büyük oğlu Dr. Ali tiyatro ve sinema yapımcısıdır; Hasan ise tiyatro ve sinema üzerine yüksek lisans tahsilini yapmıştır. Zeki lisede öğrenciliğine devam ederken ve Fatma İngiltere üniversitelerinden birinde karşılaştırmalı edebiyat eğitimi almıştır.[164]

Şair, içinde ne zaman vatan özlemi belirse, kendinin televizyon ekranlarında trajik olarak memleketinin başrol oyuncusu görevini üstlendiğine tanık olmaktadır. Özellikle İngiltere'nin Irak'ta oynaması gereken oyunu oynadıktan sonra memleketinin durumunun komik olan sahnesi yerini hıçkırık nöbetlerine bırakmıştır. Daha sonra çocuklarının duyguları, sıkıntıları ve memleket özlemleri, istekleri duvarlarda yankılanmaya devam eder. Olan biten her şeye rağmen Matar, ilerlemiş yaşının getirdiği hastalığını güzel bir durum gibi kabul etmekten, ölümle ve vatanının durumu ile ilgili haber bültenlerini takip etmekten ve bir köşede gazete okumaktan başka bir teselli bulamamaktadır.[165]

Matar sözlerine şöyle devam ediyor: "*Çocukluk dönemimde elimde olmayan sebeplerden dolayı doğduğum yere sırtımı dönmek zorunda kaldım, ama oradan çok fazla da uzaklaşmadım, orası da benden çok fazla uzaklaşmadı. Safiyye Bostanlığındaki otlar halen kalbimi okşar, Halk Deresindeki dalgalar çılgınca ruhum da dalgalanmaktadır. Kardelen hurmalıklarındaki tatlı sakinlik gölgeliklerini halen hissederim. İşte bu duygular doğallığın neticesidir. Bu güzellikler ve duygular bena duygusallığın içerisinde yolculuk yaptırıyor. Uyuduğumda bu rüyaların içerisinde*

[163] Bu kaynak 2008 yılında yazılmıştır. Detaylı bilgi için ilgi makaleye bakılması daha faydalı olacaktır. https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 26.03.2020)
[164] https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 26.03.2020)
[165] https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 26.03.2020)

yüzüyorum. Bu ilk başlarda da sonra da hissettiğim duygularımdır. Uzunca bir süre de duygularım bu şekilde devam etmiştir. Yalnız ben kendimi çok erken zamanlarda fark ettiğim, eskiden beri var olan bir gerçeğin içerisine, tam da ateş çemberinin ortasına attım. Bu durumu fark ettikten sonra sessiz kalamadım. Atımın dizginleri beni savaş meydanına doğru götürdü."[166]

Şairin hayatını özetleyecek olursak; bu hayatın içerdiği olaylar, haberler ve bunların yaşandığı yerler Matar'ın insanca yaşamadığını göstermekle kalmıyor, basit bir sebepten dolayı öleceğini de bize haber veriyor. Evvel zaman içinde günlerden bir gün bir çocuk doğdu diyerek başlıyor ve daha sonra hayatını şu şekilde anlatmaya çalışır: "*Yaklaşık otuz yıl önce bir genç, delikanlı evden ayrılır, öfkeli ve kızgın sesi ile sahneye çıkar ve etrafındakileri hapishane, gurbet ve ölüm arasında dağıtır. Genç, Irak'ın güzelliklerinin istismar edilmediği, özgürlüğünün çalınmadığı, şiirin sesinin kısılmadığı bir yer diyerek genç vatanını yanına aldı ve oradan ayrıldı. Bir gün dönme umudu ile daha güzel bir gelecek, annesi ve babası onu bekleyecek, kardeşleri ile buluşacak sanki yeniden doğmuş gibi. Yalnız bu genç bilmiyor ki buradan ayrılışı otuz yıla yakın devam edecek çünkü ömrün zor yanı gurbet ve bunun çekirdeklerinde şeytanlık yatar. Bu genç bilmiyor ki hayatının en güzel dönemleri hayal kurmadan geçecek ve annesini gözleri kapıda onun dönüşünü bekliyor olacak.*"[167]

Matar hakkında medya da bilinen en son bilgi 2014 yılında alınmıştır. Daha sonra kendisi hakkında yeni bir bilgiye ulaşılmamıştır.[168]

3.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Matar, kendine özgü bir karakteri olan nevi şahsına münhasır bir kişidir. Kendisi hakkında kaleme alınan makaleler de şu şekilde tasvir edilmektedir: Kalabalıklar içerisinde kaybolmuş, sıradan insanlar gibi değildir. Bir dükkânı ya da işletmesi olan, farklı renklerde malzemeler satan yahut insanları kandırmak için fiyatı yüksek olmadığı halde kötü malları boyalayıp cilalayıp fahiş fiyatlarda satış yapan bir

[166] Evs Yakub, *Siratu Şair*, 10.
[167] https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim Tarihi: 27.09.2020)
[168] https://doc.aljazeera.net (Erişim tarihi: 28.09.2020)

tüccar kişiliğinde de değildir. İnsanları gazel dinlemeye davet eden, hoş olmayan ortamlarda insanları aldatmak için şiirler okuyan şairler gibi hiç değildir. Güç sahibi otoriteleri makam ve mevki karşılığında, gerçekleri görmezden gelerek öven sıradan şair kişiliği olan biri hiç mi hiç değildir. Matar bu sayılanlardan çok farklı bir kişiliktir. Bütün şairler ve kişilikleri bir yana Matar'ın edebiyatı ve kişiliği bir yanadır.[169] Bu tarzı ve kişiliği edebiyatına da yansımıştır.

Şairin yaşadığı dönem, Saddam Hüseyin dönemidir. Bu dönemde şairlerin şiir söylemelerindeki asıl amaç mal, mülk ve makam kazanmaktır. Ahmet Matar dönemindeki kişiliklerden tamamen uzak bir yerde durarak makam ve mevki peşinde koşmamıştır. Uçaklarla veya araçlarla yolculuk yapan bir kişi değil, insanların gönlünde şiirleriyle yolculuk yapan bir şairdir. Matar bir cengâver savaşçı gibidir. Sıradan silahlarla savaşmamış, şiirlerini bir bomba, stratejik bir kitle imha silahı olarak kullanmıştır. Bu söylemler doğrultusunda şair, yaşadığı dönemde rahat ve bolluk içerisinde yaşamamış, diğer şairlerin yaptıkları gibi yaşamayı reddetmiştir. Gerçekleri kaleme alarak memleket sorunlarını açıkça dile getirmiş, hakkı savunarak daima mazlumların yanında olmuştur.

Matar kalemini silah olarak kullanan bir şairdir. Şiirleriyle ve kelimeleri kullanışıyla adeta nasıl savaş yapılacağını okuyucuya göstermiştir. Kullandığı kelimelerle Arap ideolojileri arasında farklılıkların hangi boyutlarda olduğunu göstermiştir. Okuyucuya tecrübelerini aktarırken, bu tecrübelerin gerçek hayatta nasıl vücut bulduğunu, örnek bir karşılığının bulunduğunu göstermeye çalışmıştır. Şair gerçekte olduğu gibi bir başka ifadeyle kişiliği ile edebiyatı arasında sıkı bir ilişki vardır olduğu ve göründüğü gibi yaşamaktadır. Matar gönüllü olarak halkının yerine eleştirmen olmayı kabul etmektedir ki bu üstlenmiş olduğu veya kendine biçtiği bu misyon doğrultusunda eserler vermiştir. Bunda da başarılı olmuştur. Ayrıca eleştirmen kişiliği şairin mizacından da bir parça olmuştur.[170]

Matar, "*Lafitâtlar*" adını verdiği şiirlerine tarz olarak isyanı seçmiştir, bu şiirlerinden de açıkça anlaşılmaktadır. Genellikle şiirleri isyan vurgusu taşımaktadır. Kelime oyunu yapmaksızın siyasi görüşünü yansıtmayı tercih etmiştir. Böyle bir tutum

[169] https://onshr.nrme.net/detail1221555123.html (Erişim tarihi: 28.09.2020)
[170] Perviz Ahmedzade Hucv, "Et-Tanas el-Kura'ni fi Şiir Ahmet Matar Ve Mehdi Ahvan Salis", *Razi Üniversitesi Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dergisi* 16 (Kermanşah 2015), 2.

sergileyerek insanca davranış gösterdiğini, bir duruşu olduğunu açıkça belirtmektedir. Bunun üzerine "Ben dış görünüşe önem veren bir kişi değilim neticede bu yani dış görünüş zâhirilikten başka bir şey değil." demiştir.

Şairin kaleme aldığı ve *Lafitat* adıyla bilinen şiirlerinde ve eserlerinde içerik anlamında birçok özellik ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler içerisinde ön planda olan ve onu diğer şairlerden ayıran en belirgin iki temel unsur şunlardır:[171]

- Kur'an-ı Kerim'den alıntılar yaparak birçok yerde Kur'an'dan referanslar kullanmıştır. Bunun başlıca sebepleri mütedeyyin bir ailede yetişmesinden kaynaklanmaktadır.
- Şiirlerine uygun mizah çeşitlerini yoğun olarak kullanmıştır.[172]

Matar'ın şiirlerinde yoğun bir şekilde karamsarlık ve hüzün görülür. Kullandığı mizahi dil ile şiirlerini kaleme alan şair şiirlerini en güzel tarzda okuyucuya sunmuş ve kalemini beğenilir kılmıştır. Matar şiirlerinde mizahı aşırıya kaçma olarak değerlendirmez, çünkü toplumsal gerçekleri derinlemesine incelediğinde en çok gülen insanların, aslında en fazla üzülen kişiler olduğunu görmüştür.[173] Bu yüzden ironi ve mizah şairin şiirlerinde vazgeçilmez unsurlardan biridir. Hayatın gerçeklerini en doğal, samimi ve içtenlikle farklı yöntemlerle ele almıştır.[174]

Şair yazmaya başladığı ilk yıllardaki kendine ait olan eserlerin unutulduğunu söylemiştir. Bu sözlerini bir söyleşisinde şöyle açıklamaktadır: "*Yazdığım birçok şiir öyle ya da böyle farklı sebeplerden ötürü kayıp olmuştur. Yalnız bu durum için şunları söylemek daha doğru olacaktır: İlk yazdığım şiirler aşk şiirleri olmaktan çok öteye gitmemiştir. Bu çok normal bir durumdur, çünkü bir çocuk şiir öğrendiği zaman da bildiği şeyler sadece sevgi, aşk, kara sevda, gözyaşı ve terden başka şeyler değildir. Bu duygular insanlar arasında bilinen çok sıradan, doğal duygulardır. Bu saydığım duygular ve durumlar içerisinde çocukluğumuzu geçirmiş, büyümüşüzdür. Ayrıca bu duruma ek olarak sevgi tek başına insanı yazmaya iten yeterli sebeptir. Hangi durumda olursa olsun bütün şairlerin şiire başlamasındaki doğum noktasıdır. Bu*

[171] Fatıma - Nasıra, *Ahmed Matar*, 34.
[172] Bu kısımla ilgili örnekler üçüncü bölümde verilecektir.
[173] Müslim Bair, *Lüğatü Şiir*, 19.
[174] Daha detaylı bilgi için ilgili makaleye bakılması faydalı olacaktır. Şakir Amiri "vd" Ali Sıydani, "Üslup Şiir Ahmed Matar es-Siyasi Ru'ye Nakdiyye", *Mecelletü el- Külliye el-Terbiyye el-Esasiyye Lil-Ulum et-Terbeviyye Ve el-İnsaniyye* 21 (Irak 2015), 3.

duygu kişinin dünyada en kolay keşfedebileceği, en çabuk hissettiği konu aşk konusudur. Bir çocuktaki dil ve edebiyat zenginliğinin az olması, bu sanata ilk başta ilgi duyan bir çocukta bu iki meziyetin, edebiyat ve dil zevkinin olmamasının yanı sıra tecrübe eksikliği farklı konularda şiir yazmasına engeldir. Bu durum daha taze yüksek değerlerde duygular taşımasından kaynaklanır. Ayrıca duygu yalnız başına güzel şiirler ortaya çıkaramaz. Ben burada mütevazılığa çok fazla yer vermemek gerektiğini ve bu konunun önemli olduğunu düşünmüyorum, çünkü otuz yaşını geçmiş olan Matar, on dört yaşındaki Matar'ı eleştirmeyi sever ama bu eleştiride büyük bir haksızlık vardır. Özellikle küçük Matar macera yaşamayı ısrarla kendisi istedi. Şiir yazmaktan daha çok şeyler başarmak istedi."[175]

Şair modern, Çağdaş Arap Edebiyatını en iyi bir şekilde temsil eden grubun içerisinde yer almaktadır. Arap edebiyatında modern şiir olarak bilinen dönem 1927'den başlayıp günümüze kadar olan kısmı kapsamaktadır. Bu dönem için edebiyatçıların ya da şairlerin Arap edebiyatında alışılagelmiş şiir yazma ve eser verme kültürünün dışına çıkarak yani aruz ölçülerinden uzaklaşarak ve kafiye düzeni olmadan özgür ve yeni bir tarz da eserler kaleme aldığı dönem olarak niteleyebiliriz.[176] Matar eserleri ve şiirleri de bu grup içerisinde yer almaktadır.

Matar 'ın şiirlerinin büyük çoğunluğu için bazıları istisna olmak üzere siyasi şiirler demek doğru bir ifadededir. Şiirlerinden yola çıkarak *Nizar Kabbani*'nin de içerisinde bulunduğu siyasi şiir ekolün temsilcilerinden biri sayılır. Bu ekolun şiir özelliklerinden biri de basit ve kolay bir üslubun olmasıdır.

Sonuç olarak şair için genel anlamda yaşadığı ortam ve koşullar sebebiyle kendine bir çıkış yolu aramış, yaşadığı olumsuzlukları dile getirmek ve bunlara dikkat çekmek için en uygun liman olarak şiiri tercih etmiştir. Yalnız Arap edebiyatının alışılagelmiş metotlar ve klasik şiir yöntemleri ile kendini ve düşüncelerini tam olarak ifade edemeyeceğini anlamış ve daha değişik kısa ama bir o kadar da etkili yöntemler kullanması gerektiğini fark ederek şiirde yeni bir anlayış olan basit ve kolay söz söyleme ekolünü tercih etmiştir. Buna ihtiyaç duymamasının nedeni ise Arapça şiirin

[175] Evs Yakub, *Siratu Şair*, 9.
[176] Daha detaylı bilgi için ilgili kaynağa bakılması faydalı olacaktır. Fatma Cuber, *Tavzif el-Turas fiş-Şiir el-Hur Ahmed Matar Nemuzecen*, (Boudiaf: Müseyleme Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 21.

yazılması için belli kafiye ve aruz vezinlere ihtiyaç duymasıdır. Bundan dolayı kullandığı dil açık, anlaşılır, kolay ve mizahlı olmuştur. Dili ve üslubu okuyucular tarafından anlaşılır ve aynı zamanda zihinde kalıcıdır. Bununla birlikte düşündürücü bir metodunu kullanmıştır.

Şair yaşadığı olaylar neticesinde çok fazla medyatik olmaktan kaçınmıştır. Gerek yöneticilere karşı duruşu ve düşüncesi gerekse kaleme aldığı şiirlerinden ötürü böylesi bir tavır takınmıştır. Özellikle de yoldaşı Naci el-Ali'nin bir suikast sonrası vefat etmesi bu durumu tetikleyen etmenlerin başında gelmektedir. Şairin en son şiiri 2014 yılında "Fâik Münif"[177] ile yaptığı röportajdan sonra Münif tarafından yayımlanmıştır.[178] Vefat ettiğine dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte halen İngiltere'de yaşadığı bilinmektedir. Bir şair olarak Matar neden şiir yazmadığını, neden şiiri ve *Lafitat*'ları kaleme almaya devam etmediğini şu mısralarıyla ifade etmiştir:[179]

" ذكـرى "
لا تَسألوا
كيفَ اختفتْ لافتتي الشِعريّة
لا تَسألوا
فهذه الأوطانْ
تعتقِلُ الفأسَ
إذا ما حلّت الأوثانْ
وهذِهِ الأوطانْ
تُوَدّعُ الملاكَ دوماً
عندما تستقبلُ الشيطانْ
وهذِهِ الأوطانْ
إذا أتاها ظالمٌ
تذبح كلَّ طائرٍ مُغَرَّدٍ
وزهرةٍ بريّـهْ

[177] Suudlu gazeteci. *eş-Şark'ûl Evsâd* gazetesinde yazar.
[178] https://www.youtube.com/watch?v=9Q9ADGBvMZM&t=217s (Erişim Tarihi: 29.09.2020)
[179] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 73.

“ Hatıra ”

Sormayın

Şiir pankartlarımın nasıl kaybolduğunu

Sormayın

Eğer putlar kırılırsa

Bu vatanda baltalar toplanır

Bu vatan da

Her zaman meleklere veda var

Şeytanlar karşılandığında

Bu vatana

Eğer bir zalim gelirse

Öten her kuşu keser

Açan her çiçeği soldurur.

Bu mısralar şairin kendi kaleminden ve dilinden neden şiir yazmayı bıraktığını anlatan en güzel ifadelerdir. Şair yazmayı bıraktıktan sonra kendi köşesine çekilmiş ve yalnız ailesi birlikte Londra’da yaşamına devam etmektedir.

3.3. ESERLERİ

Ahmet Matar’ın diğer edebiyatçı ve şairler gibi alışılagelmiş tarzda bir kişiliğe sahip olmaması eserlerine de yansımış ve eserlerini de kendine özgü bir tarzda kaleme almıştır. Yazdığı şiirler ile çağdaş Arap şiiri alanında yeni bir çığır açmıştır.[180] Öyle oturup daktiloda ya da masa başında saatlerce düşünüp şiirler kaleme almamıştır. Doğaçlama yazan bir şairdir. İlk eserlerini çalıştığı gazete olan *el-Kabes*’te yayımlanan şiirler olmuştur. Bu şiirleri gazete farklı zamanlarda yayımlandıktan sonra bir araya getirerek eserlerini oluşturmuştur. Daha sonraları zaman içerisinde özgün eserlerini

[180] Esma Mahmut Şemseddin, “ Ahmet Matar”, 7.

yavaş yavaş kaleme almıştır. Matar'a ait eserler çoğunlukla şiir türüdür. Bir dönem de nesir denemelerinde bulunmuş lakin şiirlerindeki başarıyı yakalayamamıştır. Nesir olarak yayımlanmış sadece bir eseri bulunmaktadır.[181]

Matar' ait olduğu bilinen eserler şunlardır:

- *Lafitat 1, 1984*
- *Lafitat 2, 1987*
- *Lafitat 3, Temmuz 1989*, Londra.
- *Lafitat 4, 1993*
- *Lafitat 5, 1994*
- *Lafitat 6, 1997*
- *Lafitat 7, 1999*

Matar' ait olan divanlarda[182] şunlardır:

- *Ma Es'âbe El-Kelam: Ali Naci için yazdığı bir manzumedir. 1987*
- *İnnî Meşnek A'lahu. 1989*
- *Divan es-Sâât. 1989*
- *el A'şa el-Ehiyr Li Sahib el-Celaleti İblis el-Ulâ 1990*[183]

Şairin başlıca bilinen eserleri bunlardır. Şiirlerinden bazı beyitlerde belirli bir başlık altında toplanmamış, dağınık olarak bulunmaktadır.

Ayrıca "er-Raya" gazetesinde yayımlanan "*Hadigatu'l İnsan*" başlığıyla bilinen makaleler serisi mevcuttur. Bu makalelere ek olarak "*İstirahât el-Cum'a*" olarak bilinen makaleleri de vardır.

[181] https://books-library.net/a-2734-download (Erişim Tarihi: 29.08.2020)
[182] Divan: Bir şaire ait şiirlerin toplandığı şiir kitabına verilen isimdir.
[183] Vefa Munâsıra, *Şiir ve-Temsil Ahmet Matar Nemuzecen*, (Bouzareah: Vahran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 145.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AHMET MATAR'DA MİZAH TÜRLERİ

4.1. AHMET MATAR'IN ŞİİRLERİNDE DİL OYUNLARI

Yaşamın içerisinden bir parça ve toplumun bir yansıması olan mizahın kullanımı, farklı dil oyunları ve yöntemleri ile karşımıza çıkmaktadır. Mizah, tek bir yöntem olmadığından anlatılmak istenen manayı anlaşılır kılmak için değişik yol ve yöntemlere başvurulmuştur. Yoğun olarak edebi metinlerde kullanılan dil oyunları, birçok şairin şiirlerinde yer aldığı gibi Matar'ın şiirlerinde de sıklıkla kullanılmıştır. Şair, edebiyat ve dil konusunda kendine özgü bir üslup meydana getirmiştir.

Ahmet Matar, hayatı boyunca yaşadıkları sonucunda birçok deneyim elde etmiştir. Birçok sıkıntılarla karşılaşmış ve zorluklar çekmiştir. Yaşadıklarının neticesinde içi hüzün ve acı ile dolmuştur. Çektiği sıkıntıları dile getirmede mizah her zaman kullandığı bir tarz olmuştur. Şiirlerinin birçoğunda konular farklı olsa da bu mizahi üslup vazgeçilmezi olmuştur. Kimi zaman siyasi mizah olarak kimi zaman edebi mizah ve daha birçok muhtelif başlıklar altında şairin şiirlerinde mizahı sınıflandırabiliriz. Kullanılan üslupları saydığımız başlıklar halinde incelemek daha doğru olacaktır.

Ahmet Matar'ın şiirlerini incelediğimizde, mizah üslubunu oldukça geniş ve farklı sanatlarla kullanarak şiirlerinde yer vermiştir. Şiirlerinde başlıca öne çıkan mizah türleri şunlardır:

4.1.1. İroni / Siyasi Mizah

Tarihin ilk dönemlerinden beri mizah ile siyaset birlikte anılagelmiştir. Siyaset, her zaman mizahın beslendiği ana damarlardan biri olmuştur. Ülkemizde de bu birliktelik etkin şekilde gerçekleşmektedir. Özellikle halk ile yöneticilerin temasları

açısından, çok ağır bir diplomasi kültürümüz olmasından kaynaklanan yönetici ve yöneten ilişkisinde, mizah son derece etkili ve işlevseldir.

Mizah politik olması yönünden, iktidarla halk arasında yönetilenlerin lehine bir rahatlama ve haksızlıklara karşılık verme yöntemidir. Toplum içerisinde haksızlıklar, adaletsizlikler arttığı oranda, mizah da toplumun atardamarı olarak hızlanır daha aktif hale gelir. Özellikle şeffaf olmayan, yalanlarla güçlendirilmiş yönetimlerde mizah, toplumsal bir tepki, trajedinin içindeki komiği fark etme farklılığı ile bezenmiş mutluluktur.[184]

Siyasi mizah, diğer bir ismi ile politik mizah, baskılara karşı tepki göstermenin yanı sıra toplumların vurdumduymaz tavırlarını hareket ettirmeyi ve ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu açıdan toplumsal mekanizmanın hareketinde oldukça öneme sahiptir. Ayrıca siyasal istikrarsızlığın, değişime ve yeniliğe olan inancın kaybedilmesi, ortadan kalkması, eksiklerin giderilmesi konusun da önemli bir vasıta olarak kullanılan siyasi mizah, toplum devinimini canlandıran ötekileşmenin önüne setler çeken bir yapıya sahiptir.

"Siyasi saldırı bazen kaba ve acımasız olabilir. Fakat eğer bu saldırılar komikse etkisi hem tolere edilebilir, hem de zevkli olabilir."[185] Cümlelerinden mizahın siyasetteki amacını anlayabiliriz. Siyasi mizahın hedefinde üniter yapının sağlayıcısı devlet, sosyal hayatın parçaları olan yasama ve yürütme organları vardır. Bu doğrultuda siyasi mizah, mizahın en fonksiyonel olarak kullanıldığı yer denilirse hata edilmiş olmaz. Nitekim incelememizin konusu olan şairimizin toplumsal olarak yapılan yanlışları kaleme almasından başka bir anlam aranmazdı.

Mizahın siyasal boyutu, günümüzde ve yakın geçmişte de olduğu gibi sosyal ve kişisel olarak bir savunma kalkanı gibi zaman zaman ise bir silah olarak kullanılmıştır. Siyasal mizah, sanatsal değerini ve mizah fonksiyonunu kaybetmediği müddetçe, hem toplumsal olarak bir motive aracı hem de geleceği şekillendirme açısından bir harita, bir yol gösterici ve pusula olarak yoldaşlarına her daim yardım edecektir.

[184] Arık,"Apolitik, Mizah", 90.
[185] Kamiloğlu, "Mizah", 27.

Matar'ın şiirlerinin tamamına yakınında ana unsur siyasi mizahtır demek yanlış bir cümle olmaz. Şair, yöneticileri eleştirmek, iktidar tarafından yapılan despotluklara dikkat çekmek, yapılan zulümleri göstermek, yanlışları dile getirmek ve bir siyasi başkaldırı aracı olarak şiiri kaleme almıştır. Yönetimin yanlışlarını göstermek ve dile getirmek için "Allahu E'lem" (Allah Bilir) başlıklı şiirinde mısraları şu şekilde kaleme almıştır:[186]

" الله أعلم "
أيُّــها الناسُ اتّقوا نارَ جهنّـمْ
لا تسيؤا الظنَّ بالوالي
فسوءُ الظنِّ في الشرعِ مَـحَرَّمْ
أيها الناسُ أنا في كلِّ أحوالي
سعيدٌ و مُنَعّمْ
ليس لي في الدربِ سفّاحٌ
ولا في البيت مأتَـمْ
ودمي غير مُباحٍ و فمي غير مُكَمَّـمْ
فإذا لم أتكلّمْ
لا تُشيعوا أنَّ للوالي يداً في حبسِ صوتي
بل أنا يا ناسُ .. أبكَمْ !
قُلتُ ما أعلمُه عن حالتي
.... و الله أعلَمْ !

" Allah Bilir "

Ey insanlar cehennemin ateşinden sakının

İdarecilere karşıda kötü zanda bulunmayın

Şeriatta kötü zanda bulunmak haramdır

Ey insanlar ben her halimde

[186] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 25.

Mutlu ve mesudum

Yollarda suikastçilerim yok

Evimde ise matemim yok

Ağzım kapalı (susturulmuş) veya kanımda mubah değil

Eğer konuşmaz isem

Sanmayın ki ey insanlar! Sesimin kısılmasında valinin eli var, dedikodusuna kanmayın

Tam aksine, dilsiz olan benim

İçinde bulunduğum durumu ona (valiye) ifade edemeyeceğimi söyledim.

Tabi ki en iyisini Allah bilir.

Bu mısralarda şair idarecilerin zalimliklerine dokundurma yapıyor ve kendisine yapılan zulmün olumsuz bir durum olmadığını yansıtmaya çalışarak hakikati, mizahi bir üslupla dile getiriyor. Aslında mısralarda kastettiği durumun tam tersini yaşamaktadır.

Başka bir şiirinde ise devletin destekçisi olarak yapılan yanlışların görülmesini engellemeye çalışan basın yayın organlarını eleştirir. Bu durumu da şu şekilde karikatürize eder: [187]

" قـــلَّة الأدب "

قَرَأتُ في القُرآنْ:

"تَبَّتْ يَدا أبي لَهَبْ"

فأعلنتْ و سائلُ الإذعانْ:

"إنَّ السكوتَ من ذَهَبْ".

أحببتُ فَقْـري.. لَمْ أزَلْ أتلو :

"وَتُبْ"

"ما أغني عَنْهُ مالُه وما كَسَبْ"

فَصودِرَتْ حَنْجرتي

بِجُرمِ قِلَّـةِ الأدبْ.

وَصودِرَ القُـرآنْ

[187] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 13.

لأنَّـه.. حَرَّضَني علي الشَغَبْ !

“ Edepsiz ”

Kuranı okudum:

“Ebu Leheb’in iki eli kurusun”

İtaat eden basın organına [188] bildirdim:

“Sukut altındır”

Fakirliğimi sevdim.. Boğazım düğümlendi:

‘ Tövbe et ’

‘ Malı ve kazandıkları ona bir fayda vermedi ’

Suçun edepsiz olmandır

Edepsizlik suçundan

Boğazıma el konuldu

Kuran elimden alındı

Çünkü o… O beni isyana teşvike etti!

Bu mısralarda şair Kur’an-ı Kerim’i okurken, Kuran’ın *Tebbet Suresi* dikkatini çekmiştir. Bu surede *Ebu Leheb’in*[189] yaptığı yanlış davranışlardan dolayı iki elinin de kuruduğunu anlatan ayeti hatırlatmıştır. Ayetten yola çıkarak yapılan yanlışları destekleyen basın yayın organlarına bu gerçeği göstererek cehennemde görevli meleklerin sadece kendilerine emredileni yerine getirdiklerini ve kendi sonlarının nasıl olacaklarını göstermeye çalışmıştır. Şairin bu mısraları kaleme alırken hedefinde gerçekleri insanlara göstermeyen basın yayın organları olmuştur. Yönetimi desteklemesinden dolayı basın yayın araçlarına “itaat eden araçları” olarak nitelemiştir. Doğruyu dile getiremiyorlarsa bile susarak hakikatin açıkça herkes tarafından anlaşılmasına ve görülmesine fırsat vermeleri gerektiğini hatırlatmıştır.

[188] Burada şair basın yayın araçlarının taraflı davrandığı için şair tarafından “وسائلُ الإذعانْ” “itaat aracı” olarak dalga geçmek için ismi değiştirilmiştir.
[189]Hz. Muhammed (sav) on iki amcasından bir tanesidir.

Bunu yapabilecek güçleri yoksa bile şu nasihati tutmalarını öğütlemiştir: "*Söz gümüşse sukut altındır*." atasözüne mısralarında yer vererek anlaşılmasını sağlamıştır.

Matar, "Yusuf fi Bi'r-el-Betrol" (Petrol Kuyusundaki Yusuf) adlı şiirinde yöneticilerin kendilerini kaybettiklerini hatta kıblelerini bile şaşırdıklarını ifade ederek eleştirilerine derinlik katmak için dini terimleri kullanarak onları şu şekilde eleştirir:[190]

" يوسف في بئر البترول "
وأري حولَ "البيت الأسود"
"بيتاً أبيض"
يجري بثيابِ الاحرامِ
يرمي الجمراتِ علي صدري
ويُقَبِّلُ "خَشْم" الأصـنام
وَيَحدُّ السيفَ علي نجري
يومَ النجرِ !
وأري سبعَ جَوارٍ كالأعلامِ
غَصَّ بهنَّ ضميرُ البَحرِ
تحملُ عَرْشَ الثورِ الثوري
وعُروشَ الأنصابِ الأخري والأزلامِ

" Petrol Kuyusundaki Yusuf "

Etrafımda siyah bir ev görüyorum

Siyah evin[191] yerine başka bir ev görüyorum

Beyaz bir[192] ev Birde "Beyaz Sarayı" tavaf ediyor

İhram kıyafetiyle etrafında tavaf ediyorlar

Cemreleri[193] göğsüme atıyor

Putların burunlarını öpüyor

[190] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 93.
[191] Şair burada siyah evle Müslümanların kıblesi olan Kâbe'yi kast etmiştir.
[192] Beyaz evden maksat ise Amerika'daki yönetim merkezi olan Beyaz Saray kast edilmiştir
[193] Hac farizasında yapılan şeytan taşlamada kullanılan küçük taşlara verilen isim.

Kılıçları bileyen boğazımın üzerinde kılıçları

Bayram günü

Kara gün!

Bayrak gibi yedi tane gemi görüyorum

Yüreğim onlarla (gemilerle) daldı denize

Taşıyordu onlar devrimi ve devrimcileri ve

Birde putların ve despotların arşını

Şair bu mısralarda, Arap yöneticilerin, Allah'ın evi olan Kâbe'yi Amerika Birleşik Devletleri'nin karar alma merkezi olan Beyaz Saray ile değiştirdikleri için dalga geçiyor. Gerçek ve normal bir durum gibi sanki olayı ciddi olarak anlatıyor. Bu beyitler bu başlık altındaki manzumeden sadece bir bölümdür.

Ahmet Matar, şiirlerinde yanlışları dile getiren bir eleştirmen gibi değil aynı zamanda nasihatlerde bulup ve stratejik olarak yol göstererek eksiklikler ile yanlışların nasıl giderileceğine yardımcı olmaya çalışan bir yol gösterici gibi davranmıştır. Burada kendine has üslubunu kullandığına dikkat çekmemiz gerekir. Şair buradaki amacı halkın içinde bulunduğu tükenmişlik sendromunun ortadan kalkmasına yardımcı olmaktır. İmkânlar ölçüsünde yöneticilerin ne gibi değişiklikler yapabileceğine alternatif yöntemler sunmaktır. Bu düşüncelerini "*el-Hal"* (Durum) başlığıyla kaleme aldığı şiirinde şu şekilde dile getirmiştir:[194]

" الحال "
أنا لو كنتُ رئيساً عربيّا
لحللتُ المشكلهْ
وأرحتُ الشعبَ مما أثْقَلَهْ
أنا لو كنتُ رئيسًا
لدعوتُ الرؤساءْ
ولألقيتُ خطاباً موجزاً

[194] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar*, 84.

عمّا يعاني شعبُنا منهُ
وعن سرِّ العناءْ
ولقاطعتُ جميعَ اللأسئلَهْ
وقرأتُ البَسْمَلَهْ
وعليهم وعلي نفسي قَذفتُ القنبلَهْ!

“ Durum ”

Eğer ben bir Arap devlet başkanı olsaydım

Problemleri çözerdim

Halkın omuzlarındaki yükü hafifletirdim

Eğer ben bir yönetici olsaydım

Diğer yöneticileri davet ederdim

Özlü bir konuşma yapardım

Halkların çektiği sıkıntılarda

Gizli zorluklarda

Sorulan bütün soruları durdururdum

Bir besmele okurdum

Önce kendime sonra onlara bir bomba atardım.

Şair, bu beyitlerde ise toplumdaki yanlışlıkları ve tıkanıkları açma gayesi ve Arap devletlerinde olan ümitsizliği gidermek ve mevcut olan durumu değiştirmek umudu ile son bir çırpınış nidasıyla seslenmeye çalışmıştır. Matar yöneticilerin halktan soyutlanmış hâlde yaşamlarına devam ettiklerini anlatmaya çalışmıştır. Bu duruma “Leyse bade el-Mevti Mevt” (Ölümden Sonra Ölüm Yok)adlı bir şiirinde şöyle ortaya koyar:[195]

" ليس بعد الموت موت "
بلغَ السيلُ الزُبي

[195] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 84.

ها نحنُ و الموت سواءْ
فآحْذَروا يا خُلفاءْ
لايخافُ لميِّتً الموتَ
ولا يخشى البلايا
قَدْ زرعتمْ جَمَراتِ اليأسِ فينا
فآحصدوا نارَ الفناءْ

“ Ölümden Sonra Ölüm Yok ”

Bardağı taşıran son damla idi[196]

İşte biz ve ölüm yan yanayız

Dikkat edin ey halifeler

Korkmaz ölümden ölen

Sakınmaz hiçbir beladan

Ektiniz içimize ümitsizlik cemrelerini

Şimdi helak olmanın ateşini tadın.

Arap toplumunun güncel yaşamdan uzak tarih öncesi bir zamanda yaşadığını anlatmaya çalışmıştır. Halklar için idarecilerinden kurtuldukları vakitte bu hayata döneceklerini ve ancak o zaman *özgürlük* kelimeleri hakkında konuşulabileceğini anlatmıştır. Bir başka anlamda ise 95 yılında kaleme aldığı bu beyitlerde yaklaşık yirmi beş yıl sonra gerçekleşen olan *Arap Baharı* olaylarını çok önceden haber vermiş gibidir. Bu konudaki düşüncelerini “A’yâd” (Bayramlar) başlıklı şiirinde şu şekilde görmekteyiz:[197]

" أعياد "
قالَ الرّاوي:
للنّاسِ ثَلاثَةً أعيادْ

[196] Eski bir Arap atasözü olarak kullanılan bu cümle, son hadde gelmek, sabrı taşırmak ve yapılan davranış karşısında suskun kalamamak anlamında kullanılmaktadır. https://mawdoo3.com (Erişim Tarihi: 21.08.2021)
[197] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 238.

عيدُ الفِطْرِ،
وَعيدُ والأضحَى،
و الثّالِثُ عيدُ المِيلادْ.
يأتي الفِطْرُ وراءَ الصَّومِ
ويأتى الأضْحَى بَعْدَ الرَّجْمِ
ولكنَّ الميلادَ سَيأْتى
ساعَةَ إعدامِ الجَلاَّدْ.

“ Bayramlar ”

Ravi[198] *şöyle dedi:*

İnsanlar için bayram üçtür

Ramazan bayramı,

Kurban bayramı,

Üçüncü ise doğum günüdür.

Ramazan bayramı oruç bittikten sonra gelir,

Kurban bayramı şeytan taşlandıktan sonra gelir,

Ama doğum günü ise celladın idamından sonra gelir.

Şair vatanın ve memleketin durumunun kötüye gitmesinde sadece zalim yöneticilerin payının olmadığını, despot idarecilerin elinde bulunan askeri kuvvetlerinde bu duruma ortak olmasını eleştirmektedir. Görevlendirmelerin çok kötü olarak yapıldığını, askerin gerçek görevi olan vatanı ve milleti korumanın dışında başka işlerle uğraştığını ifade etmiştir. Matar sadece yöneticileri değil, görevinin gerçek anlamda yerine getirmeyen despot yöneticilerinin destekçileri olan askerleri de eleştirmiştir. Şair “Tahtu’s-Sıfr” (Sıfırın Altında) şiirinde bu bağlamda şöyle der:[199]

[198] Hadis ilmi kaynaklarında sıklıkla karşımıza çıkan râvî kelimesi hikâye anlatan, haber getiren gibi anlamlara gelmektedir.
[199] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 154.

" تحت الصفر "

أَيُّ قيمةْ
لجيوشٍ يســتحي من وجههــا
وَجْهُ الشتيمــةْ
غايـة الشِّيمةِ فيهــا
أنّهــا من غـير شِيمَةْ.
هَزَمتْنــا في الشــوارعْ
هزمتنــا في المصــانعْ
هزمتنــا في المزارعْ
هزمتــنا في الجــوامعْ
ولــدى زَحْفِ العَــدُوِّ انـهــزَمَتْ..
قَبْلَ الهزمَــةْ ؟!

“ Sıfırın Altında ”

Kıymet ki ne kıymet

Ordular onlara bakmaktan utanır

Siması kötü

Varılacak son noktada

Mizacı kusursuz.

Caddelerde ve sokaklarda bizi yenen

Fabrikalarda bizi yenen

Tarlalarda bizi yenen

Her yerde bize karşı galip gelen

Düşmanın karşısına ise daha yürürken mağlup olan…

Yenilgiden önce yenilen ordular.

Şair burada halkı savunmayıp halkın karşısında duran ve gerçekte yapması gereken işi yapmayan, esas görevi memleketin dış ve iç güvenliğini sağlamak olan orduyu eleştirmektedir. Zalim yöneticilerin yanında duran ve gücünü düşmana karşı göstermeyip kendi halkına karşı tavır sergileyen orduyu tenkit etmekten geri

durmamıştır. Özellikle Arap Ordularının İsrail ile girdiği her savaşta yenilmesini ve gücünü sadece halkına karşı kullanmasına parmak basar.

Şairimiz bazı Arap yöneticilerinin de tutarsızca davranışlarını eleştirmektedir. Dinin hükümlerini öğrenip sadece sözde kalması ve uygulama sahasında hiçbirinin tatbik boyutuna geçememesi eleştiri hususlardan biridir. Namazın rükünlerinin zahiren hayatlarında yer bulduğu tatbikte ise hiçbirinin olmadığını dile getirmektedir. Hakkı üstün tutmak için çaba göstermeleri gerektiğini, bunu gerçekleştirmek için de sadece sefere çıkıp sonucu seferi emredene bırakmaları gerektiği konusunda teşviklerde bulunmuştur. Bu durumu "Beyt ve Işrûne Râye" (Bir Ev ve Yirmi Tane Bayrak) isimli şiirinde şu cümlelerinde görmekteyiz:

" بيت و عشرون راية "
أُسرتُنا مُؤمِنةٌ
تُطيلُ من ركوعِها
تُطيل من سُجودِها
وتَطلبُ النصر عَلي عدوِّها
من هيئة الأمَم![200]

" Bir Ev ve Yirmi Tane Bayrak "

Ailemiz dindardır

Rükûları uzun tutar

Secdeleri de uzun

Düşmanlarına karşı yardım diler

Birleşmiş milletlerden.

Değerlendirmeye çalıştığımız örnekler sonucunda Matar'ın Arap yönetimindeki statik durumları muhtelif şekillerde eleştirdiğini görmekteyiz. Kimi zaman mizah amaçlı uyarılarda bulunduğu yönetici, idareci ve askerlere doğrudan kendi isimleri ile değil o isimleri çağrıştıracak farklı isimler ve lakaplarla şiirlerinde

[200] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 39.

yer verdiğini görmekteyiz. Birkaç örnek vermek konuyu daha anlaşılır kılacaktır. İlk olarak "الحل" (Çözüm) başlıklı şiirinde

أنا لو كنتُ رئيساً عربيّا
لحللتُ المشكلهْ

"Eğer ben Arap bir yönetici olsaydım

Problemleri çözerdim."

Mısraları ile yöneticilerin ne kadar yetersiz olduğunu anlatmak istemiştir. Diğer bir örnekte ise "Beyt ve Işrûne Râye" (Bir Ev ve Yirmi Tane Bayrak) isimli şiirinde ise:

أُسرتُنا مُؤمِنةٌ

Ailemiz dindardır

Bu mısrada ise şair ailemiz dindardır diyerek yöneticilerin dindar olduğunu lakin bir çözüm için inançları doğrultusunda değil de korktukları için çıkarları doğrultusunda Birleşmiş Milletlerden bir yardım ve beklenti içine girdiklerini göstermektedir.

Matar'ın şiirlerine mizahına ve kalemine yaptıkları yanlışlardan dolayı güvenlik güçleri de konu olmuştur. Toplumsal bir hak olan güvenlik ve kamusal korunmaya yardım etmesi gereken güvenlik güçleri, bu kuvvetlerini halklarına karşı zulüm ve ölçüsüz davranışlarda kullanmışlar ve mizahlı bir üslupla şairin şiirlerine konu olmuşlardır. Şair bu bağlamda bir şiirinde şöyle der:[201]

" الجـــزاء "
في بلادِ المُشْركينْ.
يَبصقُ المرءُ بوجهِ الحاكِمينْ
فَـيُجازى بالغرامَه!
وَلَـدَيْنا نحنُ أَصحابَ اليَمينْ
يَبصقُ المرءُ دماً تحتَ أيادي المُخبرينْ
و يرى يومَ القيامَهْ
عندما يَنثُرُ ماءَ الوردِ و الهيلِ
ــ بلا إذْنٍ ــ

[201] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 24.

على وجهِ أمير المؤمنينْ!

“ Ceza ”

Batı ülkelerinde

İnsanlar yöneticilerin yüzüne tükürür

Para cezasına çarprılırlar

Bundan dolayı ceza alır!

Ama bizde ise sağcıları[202]olan bizlerde ise

İnsanlar, muhbirlerin[203] elinde kan kusar

Kıyamet gününde görürler

Bolca gül suyu serpildiğini

---İzinsizce---

Emir’ül mü’minin yüzüne!

Şair burada insanların belirli bir sebep olmaksızın cezalandırıldığını ifade etmiştir. Batı ülkelerinin Müslüman olmamalarına rağmen yargılamalarında daha adaletli olduklarını dile getirmiştir. Orta Doğu coğrafyasının ve Arap devletlerinin Müslüman olmalarına rağmen, adalet, hak ve hukukun insan hak ve özgürlüklerinin olmadığını dile getirmiştir.

Şairin bakış açısına göre, polisler “*topluma musallat olmuş bir kırbaç*”tır. Kelamının yettiği her şekilde onlarla alay edercesine dokundurmalar yapmıştır. Bu durumu özetleyen en güzel şekilde şu mısralarda örnek verebiliriz:[204]

" العلة "

قال لي الطبيبْ:

خُذْ نَفَسـاً.

فكِدتُ ـ من فَرْطِ أختناقي

بالأسى و القَهْرِ ـ أستجيبْ

[202] Burada adaletli Müslüman kişilikler kast edilmiştir.
[203] Polisler kast edilmiştir.
[204] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 52.

لكنّني
خَشيت أن يسمعَني الرقيبْ.
وعندما حَيَّرتُهُ بصمتيَ الرهيبْ

“ İllet ”

Muayene için doktorda iken

Doktor bana dedi ki:

Derin bir nefes al.

Çok abarttığımdan dolayı neredeyse boğuluyordum.

Dert sıkıntı ve ıstırapla cevap verdim

Ama ben

Bir casusun gözetlemesinden korkuyordum

Korkunç sessizliğime gömülüşümle doktoru da korkuttum

Bu mısraları incelediğimizde güvenlik güçleri de Matar’ın keskin dilinden nasiplerine düşeni almışlardır. İğneleyici üslubu ile dikkat edilmesi gereken noktaları en güzel şekilde ortaya koymuştur. “*İllet*” şiirinde:

"خَشيت أن يسمعَني الرقيبْ."

“Bir casusun gözetlemesinden korktum.” ifadesi ile nefes almaktan bile çekinir olduklarını anlatmaya çalışmıştır.

Şairin keskin dilinden despot yöneticiler, görevlerini hakkıyla yapmayan asker ve polislerin yanı sıra yönetimin yanlışlarını destekleyen din görevlileri de yanlışa ortak oldukları için mizah türü hicivlerinden payını almışlardır. Şöyle ki bir şiirinde bu durumu komik olduğu kadar trajik bir şekilde şöyle ortaya koyuyor:[205]

" واعـظ الـسُلطـان "
حَدَّثنا الإمام
في خُطبةِ الجُمعةِ
عن فضائلِ النظامْ

[205] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 65.

والصبرِ والطاعَةِ والصـيامْ
وقال ما معناهْ:
إذا أرادَ ربُّنا
مُصيبة بعبده أبتلاهْ
بكثرةِ الكلامْ
لكنّهُ لم يذْكُرِ الجِهادَ في خُطْبَتهِ
وحين ذكرناهْ
قالَ لنا : عليكم السلامْ!
وبعدَها قامَ مُصـلِّياً بنا

و عندما أذَّن للصلاهْ
قال:
نَعَمْ ... إلهَ إلا اللهّ!

“ Sultanın Vaizi ”

İmam bize

Cuma hutbesinde vaaz etti

İktidarın erdeminden,

Sabır, itaat ve oruçtan anlattı

Sordu: Bu ne anlama geliyor?

Âlemlerin rabbi istediği zaman

Bir musibetten sonra bir imtihan

Çokça kelamdan sonra

Vaazında cihattan hiç bahsetmedi

Cihadı hatırlattığımız da

Bize: Aleyküm selam dedi

Sonra namaz kıldırmaya kalktı

Ezan okunduğu zaman

Tekrar etti:

Evet … Allah'tan başka bir yoktur…..

Şair burada hakkı söylemeyip gerçekleri konuşmadıkları ve yönetimin yanlışlarını dile getirmedikleri için din adamlarını yermiştir. Şair mısralarında din adamlarını ikiyüzlü davranmakla suçlamış, din adamlarının insanlara hakkı anlatırken gerçek doğru davranışın yöneticiler tarafından gösterildiğini söyleyerek vaazlarda insanları yanlış yönlendirdiklerini ifade etmiştir. Şair bu tutumlarını doğru bulmayıp eleştirilerde bulunmuştur. Şiirlerinde bu konu ile ilgili pek çok örneklere rastlamak mümkündür.

4.1.2. Argo Kullanımı

Tek bir tanımı olmayan bir kavram olan argo; kaba, küfürlü söz ve sözcük türleri ile deyimler için kullanılan bir ifadedir. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoğunlukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim[206] olarak tanımlanan argonun çok farklı ve değişik tanımlarının olması ile birlikte kullanımı farklılık göstermektedir. Bilimsel olarak ise "Argo, farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlam vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurların ve yabancı kökenli kelimelerden ve bunların farklı şekillerinden yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı ve kinayeli anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığıdır.[207]şeklinde açıklanabilir.

Şiirlerde argo kullanımı ile toplumsal olayları eleştirirken sokak ağzını kullanarak seslenilen kitlelerin dikkatini çekme gayesi vardır. Argo olarak basit

[206] https://sozluk.gov.tr (Erişim: 15.04.2021)

[207] Argo terimini geniş bir bakış açısı ile irdeleyen bu makale ile birlikte, argo ile ilgili birçok soruya cevap vermektedir. Ayrıca Arslan'a ait "Argo Kitabı" adıyla yayımlanan diğer bir eserine bakmak daha faydalı olacaktır. Mehmet Arslan, "Argo", *Türk Dili*, 110/767, (Ankara 2015), 198.; Ayrıca bkz. Musa Çiftçi, "Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* (İzmir 2006), 298.

kelimeler kullanılmakla birlikte şair veya şairler abartıya da kaçabilmektedirler. Üslupları kimi zaman sert kimi zaman ise yumuşak olabilir. Şairin şu mısraları durumu en güzel bir şekilde açıklayan örneklerden biridir:[208]

" وصايا البغل المُستَنير "

قالَ بغْلٌ مُسْتَنيرٌ واعِظــاً بَغْـلاً فَتِيّــا :
يـا فَتي إصْغِ إلـيّــا ..
إنَّمـا كان أبـوكَ امـرأ سـوْءِ
وكَـذا أُمَّـكَ قد كانتْ بَغِيَّــا
أنتَ بَغْلٌ
يا فَتي .. والبَغْـلُ نَغْـلٌ
فَاحْذَرِ الظَـنَّ بأنَّ اللهَ سـوَّاكَ نَبِيَّـا
يا فَتي .. أنتَ غَبِيٌّ .
حِكمــة اللهِ ، لأمرٍ ما ، أرادتْـكَ غَبِـيـًّا

فاقبلِ النَّصْحَ
تَكُنْ بالنُّصْحِ مَرضِـيّـاً رَضِـيَّــا
أنتَ إنْ لَمْ تَستَفـدْ منــهُ فَلن تَسخرَ شيَّــا .
يا فَتي .. مِن أجْلِ أن تحْمِلَ أثْقالَ الورى
صيَّركَ اللهُ قَوِيَّــا.
يا فَتي .. فاحْمِلْ لَهُمْ أثقالَهُمْ ما دُمتَ حَـيـًّا
واستَعِذْ مِنْ عُقْدَةِ النّقْصِ
فلا تَرْكِلْ ضَعيفــاً حِينَ تَلْقـاهُ ذَكِيــا .
يا فَتي .. إحْفَظْ و صاياي
تَعِـشْ بَـغْلاً ،
و إلاَّ ..
رُبَّمـا يَمسَخُكَ الله .. رَئيـاً عَرَبـيـًّا !

“ Aydın Bir Katırın Nasihatleri”

[208] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 199.

Bilge bir katır, genç bir katıra nasihat ederek şöyle dedi:

Delikanlı beni dinle

Baban kötü biriydi

Annende haddi aşanlardan

Sen de bir katırsın

Delikanlı sen bir katırsın[209]

Allah'ın seni bir peygamber seçtiğini düşünmekten sakın

Delikanlısın sen… Bir aptalsın sen

Allah'ın takdiri bu işte, seni bir konudan dolayı aptal yarattı

Söz dinle, nasihat tut

Nasihatler de huzur ve güven bulursun

Eğer nasihatleri dinlemezsen, hiçbir şekilde de zarar etmezsin.

Delikanlı… Ağır sancılarını taşımak için

Allah seni güçlü kıldı

Yaşadığın sürece onların dertlerini taşı

Aşağılık kompleksinden Allah'a sığın

Akıllı olduğunda zayıfa tekme atma

Delikanlı… Nasihatlerimi tut

Katır olarak yaşa

Yoksa…

Allah seni ucube bir Arap yöneticisi yapar!

Burada şair iki sanat aynı anda kullanılmıştır. Hem intak yapmış hem de argo ile dinleyicilerin zihni daima diri tutmaya çalışmıştır. Bu da şairin dil ve edebiyat

[209] Burada annesi ve babası belli olmayan çocuk için "katır" kelimesi kullanılmıştır.

zevkinin ne kadar engin olduğunu göstermektedir. Mısralarda şair konuşmacı hayvan olarak bir katırı seçerek daha yaşlı ve tecrübeli bir katırı, ona nasihat ettirmiştir. Onun kendini tanımasını sağlamış kendinden büyük işlere ve kendine uygun olmayan davranışlara girmemesini söylemiştir. Fiziksel özellik olarak büyük, nicelik cinsi bile belli olmayan bir hayvanın boyundan büyük işlere karışmaması gerektiğini anlatmıştır. Nasihatlerini sonlandırırken ise tariz sanatını kullanarak devlet yöneticilerine eleştirilerde bulunmuştur.

4.1.3. Hikâye Üslubu

Şairin siyasi şiirlerini kaleme alırken kullandığı yöntemlerden biride hikaye üslubudur. Bu yöntemi şiirlerinde kullanmasının başlıca sebebi çok küçük yaşlarda şiir yazmaya başlaması ve bu yaşlardan itibaren hikâye konusunda tecrübesi olmasından kaynaklanmaktadır.

Hikâye üslubu günümüz de en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Bunun sebebi, bu yöntemi kişinin hayatı tanımaya başladığı zamandan itibaren vicdanıyla beraber öteden beri süre gelen bir yöntem olmasındandır.[210] Bilindiği üzere hikâye tarzı daha çok düz yazıda kullanılan bir yöntemdir. Matar bu yöntemi genellikle karşılıklı konuşma tarzında kullanarak şiirlerinin daha fazla dikkat çekmesini ve daha anlaşılır olmasını istemiştir. Buna da "Kalem" adlı şiirini örnek verebiliriz:[211]

" قلــم "
جَسَّ الطبيبُ خافقي
وقالَ لي:
هَلْ ها هُنا الألمْ؟
قلتُ له : نَعَمْ
فَشَقَّ بالمِشرَطِ جيبَ مِعْطَفي
و أَخْرَجَ القَلَمْ !
هَزَّ الطبيبُ رأسَهُ .. وَمالَ وابتَسمْ

[210] Şakir Amiri - Ali Saydani, "Uslubu Şiir Ahmet Matar Es-Siyasi Ru'ye Nakdiyye", *Babil Üniversitesi, Eğitim ve İnsani Bilimler Fakültesi Dergisi* 21 (Irak 2015), 24.
[211] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 20.

وَقالَ لي :
ليسَ سِوى قَلَمْ
فَقلتُ : لا يا سيّدي
هذا يَدٌ .. وَفَمْ
رَصاصةٌ .. وَدَمْ
وَتُهمَةٌ سافِرَةٌ .. تَمشي بلا قَدَمْ !

“ Kalem ”

Doktor kalbime baktı

Şöyle dedi:

Buran mı ağrıyor?

Evet dedim

Neşterle paltomun cebini kesti

Kalemi çıkardı!

Doktor başını salladı .. Bana yöneldi ve gülümsedi

Şöyle dedi:

Bu kalemden başka bir şey değil

Hayır efendim! dedim

Bu el … Bu söz

Bu bir kurşun .. Bu bir kan

Ayakları yere basmayan bir de.. açıkça bir suçlama!

Şair burada kalemi bir başkaldırı aracı olarak görmektedir. Halkı adına konuşan, öldürücü bir kurşun ve bir şehidin kanı olarak nitelendirmektedir. Bu durumu dile getirmeden önce bir kimsenin kalbinde hissettiği bir acıdan dolayı doktora gittiğini ve doktorun cebindeki kalemi bulduktan sonra gülümsediğini söylemiştir. Hastanın ise onu sadece bir kalem olarak görmediğini söz, kan ve bir el olarak nitelendirdiğini söylemiştir. Şair burada elinde kalemden başka hiçbir özgürlüğünün olmadığını, öfkesini ve içinde bulunduğu durumu anlatmaya çalışmıştır.

Şair başka bir şiirinde hikâyenin anlatıcısı veya kahramanı kendisi olmuş ve diyalog üslubunu kullanarak şiirin içeriğini ve üslubunu çeşitlendirmiştir. Şair Halkının çektiği zorlukları, özgürlükten uzakta yaşadıklarını ve özgürlüğün bir gün Arap toplumunun da kurumsallaşıp yaygınlaştığı bir günü görmek ve yaşamak artık tamamen hayal ve imkansız olsa da yine şair, gelecekte Arap toplumunda hürriyet kavramının yerleşeceğinden ümidini korur:[212]

" في إنتظار غودة "

كانَت مَعي صَبِيَّةْ
مَر بوطَةً مِثْلي
علي مِروَحَةٍ سَقفيَّةْ.
جِراحُهـا
تبكي الـسَّكاكينُ لَـها..
وَنوْحُهـا
تَرثي لَهُ الوَحشيَّةْ!
حّضَنْتُها بأَدمُعي.
قُلْتُ لَها : لا تَجْزعي .
مَهْما استَطـالَ قَهْرُنا ..
لا بُدَّ أنْ تُدرِكَنَا الحُرِّيةْ
تَطَلَّعَت إليَّ،
ثُمَّ حَشْرَجَتْ حَشْرَجَةَ المَنِيَّةْ :
واأسَـفا يا سيِّدي
إنِّي أنا الحُـريَّــةْ !

“ Godot’yu[213] Beklerken ”

Benimle birlikte bir çocuk vardı

Ellerinden bağlanmış

[212] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar*, 244.

[213] Godot'yu Beklerken (Fransızca: En attendant Godot, İngilizce: Waiting for Godot), 1949 yılında Fransızca olarak yazılan ve ilk kez 1953'te Paris'de sahnelenen, Samuel Beckett'ın absürd tiyatro eseridir. Şairin bu şiiri yazarken referans olarak kullandığı bir eserdir. Detaylı bilgi için: https://edebiyatvesanatakademisi.com (Erişim Tarihi: 04.03.2021)

Bir tavan pervanesine

Yaralarına

Bıçaklar onun için ağlıyor

Onun yasını tutuyor

Zulüm onun için ağıt yakıyor!

Gözyaşlarımla onu kucakladım ve ona

Şöyle dedim: Üzülme

Üzüntümüz ne kadar büyük olsa da

Özgürlüğü elde etmemiz gerekir

Bana baktı ve

Hıçkıra hıçkıra

Özür dilerim Beyim

Özgürlüğün ta kendisi benim.

Şair bu beyitlerde kendisi ile birlikte hükümet tarafından özgürlüğü elinden alınmış ve hapishane de olan bir çocuğun hikâyesini anlatır. Tutuklanmış ve yaralanmış olan çocuğun halini tasvirken eder ve onun bu durumundan ötürü üzülür. Ancak yaşadığı ve özgürlük için bedel ödediği bu mevcut dönemde ona şöyle der; "sonuç ne olursa olsun elbet bir gün özgürlük bizim olacaktır" yarınlardan ümidini korur. Çünkü kafa yapısı değişen, dünyayı okuyan ve dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden bu genç neslin eliyle demokrasi ve özgürlük kavramları Arap toplumunda yerleşecektir.

4.1.4. Şahıs İsimlerini Farklı Sıfatlarla Anma

Şair, Arap yöneticilerini eleştirirken doğrudan isimlerini anmak yerine genel ve anonim isimler kullanmayı tercih eder. Bu Arap yöneticilerin kendine zarar vereceği düşüncesiyle sembolik anlatımlar da kullanılır. Zira bir Arap dünyasının

yöneticisini direk olarak hedef aldığında mutlaka Arap dünyasının yerini ona dar eder ve yaşamı tehlikeye girer. Bu nedenle "Sultan", "Halife", "Bey Efendi" gibi genel ve sembolik ifadeler veya maskeler kullanarak düşüncelerini veya eleştirilerini dile getirir. Buna da "E'uz billah" (Allah'a Sığınırım) adlı şiirini örnek verebiliriz:[214]

"أعوذ بالله"
شَيطانُ شِـعري زارَني
فَجُنَّ إذْ رآني
أطيعُ في ذاكرتي ذاكرةَ النسيانِ
وأعلِنُ الطلاقَ بينَ لَهجتي ولهجتي
و أَنصحُ الكتمانَ بالكتمان !
قُلتُ لهُ : كفاكَ يا شَيطاني
فإنَّ ما لقيتُــه كَفاني
إيــاكَ أنْ تَحفرَ لي مقبرتي
بِمعْوَلِ الأوزانِ .
فأطرقَ الشيطانُ
ثُــمَّ اندفعتْ في صدرهِ
حرارةُ الإيمانِ
وقبلَ أنْ يُوحِيَ لي قصيدتي
خَطَّ علي قريحتي :
أعوذُ باللهِ مِنَ السُـلطانِ !

" Allah'a Sığınırım "

Şiirlerimin şeytanı beni ziyaret etti

Beni görür görmez delirdi

Unutkanlığın anısına sana itaat ediyorum

Kendi kendimi inkâr ediyor

Suskunluğa susmayı tavsiye ediyorum

[214] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 28.

Ona dedim ki: yeter artık ey şeytanım!

Onunla bir kez daha karşılaşmam yeterli

Ağırlıkları hareket ettirerek

Benim için mezar kazma

Şeytan kapıyı çaldı

Sonra imanla

Göğsünü öne itti

Bana mısralarımı fısıldamadan

Yazmaya başladı:

Sultandan Allah'a sığınırım.

Şair bu mısralarda şiirlerini yazmak için şeytandan yardım aldığını ve şeytanın bile sözlerine ve cümlelerine başlamadan önce yönetici ve idarecilerden Allah'a sığındığını söylemiştir. Dile getirdiği bu durum iktidar ve yöneticilerinin ne kadar zalim ve zorba olduklarını göstermektedir.

4.1.5. Kendi İle Dalga Geçme

Matar şiirlerinin bir kısmında kendi ile dalga geçme şeklinde bir üslup kullandığı görülmektedir. Bundan da amaç ise her zaman olduğu gibi olumsuz gördüğü durumları eleştirmektir. Bu eleştiri yelpazesini geniş tutarak yöneticileri yardımcıları ve halkın geniş kısmını şiirlerine konu edinir. Şairin şiirlerinden "*el-Hulm*" (Rüya) isimli şiirini buna örnek verebiliriz:[215]

" حـلم "
وقَفْتُ ما بينَ يَـدَيْ
مُفسّرِ الأحلامْ.

[215] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 35.

قُلتُ له : يا سيِّدي
رأيتُ في المنام
أنِّي أعيشُ كالبَشرْ
وَأنَّ مَنْ حولي بَشَرْ
وأنَّ صَوتي بِفمي
وفي يَدي الطَـعامْ
وأنّـني أمشي
ولا يُتْبَعُ من خَلفي أثَرْ !
فصاحَ بي مرتعداً :
يا وَلَدي حَـرامْ
لقَد هَزِئْتَ بالقَدَرْ
يا وَلَدي .. نَــمْ عِـنْدما تـنامْ !
وقَبْلَ أنْ أتركهُ
تسلّلتْ من أُذُني
اصابعُ النِظامْ
واهْتَزَّ رأْسي .. وانفَـجَرْ !

“ Rüya ”

Bir rüya tabircisine gittim

Ona şöyle dedim efendim:

Rüyamda insan gibi yaşadığımı

Etrafımda da insanların olduğunu gördüm

Sesimin boğazımda,

Ekmek elimde olduğunu gördüm

Yürüyerek gezdiğimi

Kimsenin de beni takip etmediğini gördüm!

Korkuyla bağırarak şöyle seslendi:

Günah yavrum

Kaderle dalga geçtin

Yavrum .. Yattığın zaman da uyu!

Ondan ayrılmadan önce

Devletten bir el

Kulağımdan çekti

Başım sallandı ve ardından patladı!

Şair bu mısralarda rüyasında insan olmanın gerektirdiği şekilde yaşadığını görmüş; normal insanlar gibi yemek yediğini, özgürce konuşarak düşüncelerini dile getirdiğini, hiç kimse tarafından takip edilmeden gezdiğini görmüştür ve daha sonra bu durumu bir rüya tabircisine anlatmıştır. Gerçekte ise şair insan olmanın gereklerini, herkesin yaşama hakkına sahip olduğunu fakat bu değerlerin kendi yaşadığı toplumda olmadığını anlatmak istemiştir. Uykuya dalarak gerçek hayatta bulamadıklarını uykusunda bulmaya çalışmıştır. Tam da aradıklarını bulmaya başlamışken bir el " devlet güçleri" onu rüyasında bile rahat bırakmayıp kulağından tutmuştur.

4.1.6. Temsili Kişilik

Şair farklı ve alışılmamış bir kişilik oluşturarak Orta Doğu coğrafyasındaki üzücü durumu dile getirmeye çalışmıştır. Gerçekte böyle bir karakter yoktur. Şairin ele aldığı konudaki kişi ile bir örnek teşkil etmek istemiş ve insanların kendilerine gelmesi durumlara ve olaylara karşı daha tepkili ve duyarlı olmasını arzu etmiştir. Şair bu konuda gerçekten başarılı olmuştur, hatta tasvir ettiği kişi için kullandığı "Abbas" adı şairin şiirinden sonra isim olarak kullanılmamıştır.[216]

" حكايـــة عبَّاس "
"عّبَّاس" وراء المِتراسْ
يَقِظٌ ... مُنْتَبِـــهٌ ... حَـــسّاسْ
منذ سنين الفتحِ ... يُلمِّع سَيفهْ

[216] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 18.

ويلمّع شَاربَـه أيضـــاً ...
منتظـراً ... مُحتضِنـــاً دُفَّـهْ !
بَلــعَ السّــارق ضَفَّــهْ
قَلَّبَ عبَّــاسُ القِرطاسْ
ضَرَبَ الأخماسَ لأسداسْ :
بقيــتْ ضَفّــهْ ...
لملـــمَ عبّــاسُ ذخيرتَــه و المتراسْ
ومضـــي يصقُل سيفَــهْ !
عَبَـر اللصُّ إليهِ ... وَحَـلّ ببيتِـــهْ
أصبَحَ ضيفَـهْ
قــدَّم عبّــاس لـــهُ القهــوهْ
ومضي يصقل سيفَــهْ !
صرخَتْ زوجتُــهُ : عبّــاسْ
أبناؤكَ قتلي . عبّــاس
ضيفُكَ راودني عَبّــاسْ
قُــمْ أنقذني يــا عبّــاسْ
عبّــاسُ وَراءَ المِتراسْ
مُتنبِــهٌ ... لــم يسمَعْ شيئاً
زوجتُــه تغتــابُ النّــاسْ !
صـرخَتْ زوجتُــه : عبّــاسْ
الضيفُ سيسرقُ نعجتَنــا
عبّــاس اليَقِظُ الحسّــاسْ
قلّــب أوراقَ القرطاسْ
ضَرَب الأخماس لأسداسْ :
أرسل برقيــةَ تهديدْ !

- فلمن تصقُل سيفَكَ يا عبــاسُ !
- لوقتِ الشِّـدهْ
- أصقلْ سيفَكَ يا عبّــاسْ !

“ Abbas’ın Hikâyesi ”

‘Abbas’ surların arkasında

Uyanık… Dikkatli ve hassas

Fetih yıllarından beri kılıcını bileyliyor.

Bıyıklarını da parlatıyor

Bekliyor… Kucaklıyor ve gülümsüyor

Hırsız (İsrail) Batı yakayı yuttu

Abbas sayfaları çevirdi

Öylece kala kaldı

Kıyı kaldı…

Batı yaka yerinde kaldı

Abbas’ın surları ve kurşunları var

Geçmiş kılıcını parlatıyor!

Karısı bağırdı: Abbas!

Çocukların öldürüldü

Misafirin namusuma göz dikti

Kalk bizi kurtar Abbas!

Abbas surların arkasında

Dikkatli… Hiçbir şey duymaz

Karısı insanların gıybetini yapıyor

İnsanlar karısının gıybetini yapar!

Karısı bağırdı: Abbas!

Misafir koyunlarımızı çalacak

Abbas dikkatli ve hassas

Kâğıtları ve sayfaları karıştırdı

Öylece kala kaldı

Bir tehdit mektubu gönderdi!

- Kılıcını kim için biliyorsun Abbas

- Zor zamanlar için

- Kılıcını bile Abbas!

Şair etkileyici bir şekilde tasvir ettiği kişilikle İsrail ile Arap devletlerinin arasında geçen olaylara dikkat çekmek istemiş, bu konuda da son derece başarılı olmuştur. Bu kaside 1980'lerde *Kabes* gazetesinde yayımlanan ilk şiiridir. Mısralarda öncelikle Irak halkına seslenen şair, niçin evde eşyaları biriktirdiklerini sormuş, sonra da Züleyha ile Hz. Yusuf arasında geçen olaydan esinlenerek beyitlerini kaleme almıştır. Bu şiir sonrasında şair meşhur olmuştur. Diğer bir yönüyle ise bu mısralardan anlaşılacağı üzere yaramaz misafir İsrail'i, dünyadan habersiz yaşayan Abbas karakteri de Arap devletlerini ve bu olayın içeriği de Filistin konusundaki Arap devletlerinin tutumunu temsili olarak yansıtmıştır. Bu mısralarda geçen Abbas figürünün bugünkü Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas ile hiçbir bağlantısı ve ilişkisi yoktur. Matar'ın Filistin için verdiği mücadele ve kaleme aldıklarından anlıyoruz ki İsrail, kendi ismine yakışanı yapmaktan ve hiçbir zaman kendi üzerine düşeni yerine getirmekten geri durmamıştır.

4.2. MİZAH TÜRÜ ŞİİRLERİNDE ANLAMA DAYALI SÖZ SANATLARI

Edebi sanatlar, edebiyatın birçok alanında karşımıza çıkmaktadır. Anlatımı zenginleştirirken aynı zamanda geliştirmekle birlikte anlamı kuvvetlendirmek ve mananın zihinde daha kalıcı olması için kullanılan bir tür metottur. Metinlerde kullanılan edebi sanatlar, esere özgünlük katmakla birlikte, az sözcükle çok mana ifade etmek, dinleyici, seyirci ya da okuyucunu zihnini daima uyanık tutmak için kullanılmıştır. Şairin şiirlerinde olan edebi sanatlardan bazıları şunlardır:

4.2.1. Îcaz

Îcaz "sözü kısaltmak" anlamına gelmektedir. Sözü güzel ve amaca uygun olarak ifade etmektir. Muhatabın durumuna göre üç şekli vardır. Îcaz, itnâb ve müsâvât.[217] Şairin şiirlerinde bu sanatları kullanırken anlama zenginlik kazandırmakla birlikte dinleyicileri düşünmeye sevk etmiştir. Kısa söz ve cümle ile derin ve öz anlam ifade etme sanatıdır diye biliriz. Şair şiirlerinde zaman zaman icaz sanatına başvurmuştur. Örneğin *"Halkün"* (Yaratma) isimli mısralarda bu sanatı görmekteyiz.[218]

" خَـــلْق "
في الأَرضِ مَخْلوقـــانْ :
إنـــــسٌ ..
و أمْـــرِيكانْ !

" Yaratma"

Yeryüzünde yaratılmış iki mahlûk vardır:

İnsanlar ve

Amerika…

[217] Yekta Saraç, *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2014), 3; Îcaz sanatıyla ilgili daha detaylı bilgi için: Ömer Kara, "Belâğat İlminde İki İfade Biçimi: İtnâb-Îcaz", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (Van 2000), 353.
[218] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 142.

Şair bu şiirin içeriğini özetlemek için kısaltmıştır. Yaratılışta ve genel olarak bilinen genel olgu insanlar yaratılmadan önce melekler ve şeytanlar yaratılmıştır. Melekler iyiliği temsil ederken şeytanlar da kötülüğü temsil eder. Şair insanların düşüncelerindeki bu olguyu kırarak melekler yerine iyiliğin sembolü olarak insanları, kötülüğün temsilcisi olarak da Amerika'yı ele almıştır. Şair burada îcaz sanatını kullanarak sözü fazla uzatmadan vermek istediği mesajı kısaca dinleyicilere şu mısralar ile aktarmıştır.[219]

" يقظـــة "
صَباحَ هذا اليَومْ
أيقظني مُنبّـه الساعهْ
وقالَ لي : يا اُبنَ العَرَبْ
قَدْ حانَ وقتُ النـومْ !

" Uyanmak"

Bugün sabah

Çalar saatin zili beni uyandırdı

Bana şöyle dedi: Ey Arab'ın oğlu

Haydi, uyku vakti geldi!

Şair yukarıdaki mısralarda anlatmak istediğini az sözle, kısa ve öz ifadelerle birçok manayı anlatmaya çalışmıştır. Aynı zamanda zıtlık sanatını da kullanarak anlamı daha çekici kılmıştır. Saat insanlara zamanı bildirirken saatlerdeki alarm insanlara erken uyanmada yardımcı olur. Lakin şair bu mısralarda uyanma vaktini değil tam tersi uyku vaktinin geldiğini söylemiş ve içinde bulunulan duruma dikkat edilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

4.2.2. Teşbih

Arapça sözcük olan teşbih, *şe-be-he* kökünden gelmektedir. Benzetmek, benzeti vb. anlamları taşımaktadır. Arapçadaki en önemli belâgat terimlerinden olan

[219] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 13.

teşbih sanatı büyük bir öneme sahip olmakla birlikte farklı şekillerde tanımlamalarda bulunulmuştur.[220] Bu terimin kısaca şöyle tarif edebiliriz: "Aralarında ya hakikaten yahut mecazen münasebet bulunan şeyleri birbirine benzetmektir."[221]

Şiirde anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan teşbih, aralarında benzerlik olan iki varlığın zayıf olanı güçlüye benzetme sanatıdır. Yalnız teşbih yaparken her yönü ile benzetme yoktur. Benzeyen tamamen olduğu gibi benzetilene uyarlanmaz, kopyalanmaz. Sadece bazı ortak sıfatlarda benzetme olur.[222] Teşbih sanat olarak diğer dillerde de var olan bir edebiyat kuramıdır. Yalnız Arapça' da ayrıntılı ve çok yönlü bir şekilde ele alınıp kullanılmaktadır.[223]

Şairin en çok kullandığı ve yararlandığı bir alan olan teşbihin şiire olan katkısı, mananın dinleyenlerin zihninde kastedilen manaya, anlama en yakın şekilde tasvir olunmasına yardımcı olmasıdır. Şiir metnine bir zenginleştirme vererek kastedilen manayı en geniş sınırlarına ulaştırmasıdır.[224]

Şair zalim ve despot devlet yöneticilerini eleştirirken pek çok şiirinde bu sanatı kullandığı görülmektedir. *"Heza Hüve es-Sebep* (İşte Sebep Bu) şiirinde bu bağlamda şöyle der:[225]

" هذا هو السّبب "
هناكَ سَلاطينَ العَرَبْ
دَزِينَتَــان مِنْ أبي جَهْلٍ وَمِنْ
أبي لَهَبْ.
نَمَاذِجٌ مِنَ القِرَبْ
أسْفَلُهـا رأسٌ
وأعلاها ذَنَبْ!
مَزابِلٌ أنيقَةٌ

[220] Daha detaylı bilgi için bkz. Muhittin Eliaçık, "Bazı Belâgat Kitaplarında "Teşbih" Sanatı Hakkında Tanım ve Tasnifler", *Turkish StudiesInternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or TurkicVolume 8/8 Summer* (Ankara 2013), 566.
[221] Eliaçık, "Teşbih" 567.
[222] Celaleddin ed-Dîyn Muhammed b. Abdurrahman el-Gazvini, Şerhu'hu ve Hurç Şevâhıdehû Muhammed Haşim Duveydrî, (Suriye 1970), 125.
[223] Abdülkerim Razi Cafer, *Ramad eş-Şiir, Drase fil-Binye el-Mevzu'uyye ve el-Fenniyye lil-Şiir el-Vicdani el-Hadiys fi el-Irak,* (Irak 1998), 290.
[224] Müslim Bair, "Lüğatü Şiir", 187.
[225] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 250.

غاطِسَةٌ حَتّي الرُّتَبْ!

“ İşte Sebep Bu ”

Burada Arap sultanları var.

İki düzine gibiler Ebu Cehil ve

Ebu Leheb

Birbirlerine benzer örnekler

Aşağısı kafa

Yukarısı günah

Büyük çöplükler gibi göz alıcı

Batacaklar içine rütbelerine kadar

Şair burada Arap yöneticilerini, İslam tarihine isimleri inat, cehalet ve küfrün sembolleri olarak geçmiş iki isim olan Ebu Leheb ve Ebu Cehil’e benzetmektedir. Bu tarzda farklı ve yeni benzetmeler yaparak Arap şiirinde yeni teşbihler kazandırmıştır.

Matar’ın birçok şiirinde teşbih sanatını kullandığını görmekteyiz. Bunlara farklı bir örnek verecek olursak *“Hadigatu’l el-Hayvan”* (Hayvanat Bahçesi) adlı şiirini örnek verebiliriz.[226]

" حَديقَــة الحَيوان "

في جهةٍ ما
من هذي الكرةِ الأرضيّه
قفصٌ عصريٌّ لوحوشِ الغابْ
يحرسُهُ جُندٌ وحِرابْ.
فيه فهودٌ تؤمنُ بالحريـّهْ
وسبـاعٌ تأكلُ بالشوكةِ والسكِّينِ
بقايا الأدمغةِ البشريَّة
فوقَ المائدةِ الثوريّة.
وكلابٌ بجوارِ كلاب

[226] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar*, 74.

أذنابٌ تخبطُ في الماءِ على أذنابْ
وتُحني اللحْيَةَ بالزيتِ
وتعتمرُ الكوفيّه !

فيه قرودٌ أفريقيّهْ
رُبِطتْ في أطواقٍ صهيونيّهْ
ترقصُ طولَ اليومِ علي الألحانِ الأمريكيّهْ
فيه ذئابْ
تعبدُ رَبَّ "العَرْشِ"
وتَدعو الأغنامَ إلى اللهِ
لكي تأكُلها في المحرابْ.
فيه غرابٌ
لا يُشبهُ في الأوصافِ غُرابْ
"أيلوليُّ" الريشِ
يطيرُ بأجنحةٍ ملكيّهْ
ولّهُ حَجمُ العقرب
لكنَّ له صوتَ الحيّهْ.
يلعنُ فَرْخَ "النسرِ"
بكلِّ السُّبلِ الإعلاميّهْ
ويقاسمُهُ – سِرّاً – بالأسلابْ
ما بينَ خَرابٍ وخَرابْ.
فيه نمورٌ جمهوريَّهْ
وضبـاعٌ ديموقراطيَّه
وخفافيشٌ دستوريّهْ
وذبابٌ ثوريٌ بالمايوهات "الخاكيّه"
يتسـاقَطُ فوق الأعتابْ
ويناضلُ وسْط الأكوابْ
"ويدُقُّ علي الأبوابْ
وسيفتحُها الأبواب"!

قفصٌ عصريٌّ لوحوشِ الغابْ
لايُسمحُ للإنسانيّهْ
أن تدخُلَهُ
فلقد كتبوا فوق البابْ:
(جامعةُ الدوَلِ العربيّهْ) !

“ Hayvanat Bahçesi ”

Bir yönüyle bu dünya

Vahşi hayvanlar için modern bir orman kafesi

Süngülerle askerler tarafından korunan

Orada özgürlüğe inanan çitalar var

Devrimci masasının üstünde

İnsan beyninin kalıntılarını

Çatalları ve bıçakları yiyen yırtıcı hayvanlar var

Köpeklerin yanında kuyruklu köpekler var

Suda yuvarlanan kuyruklular var

Sakallarını yağla buranlar

Keyfiyle yaşayanlar var

Orada Siyonist çemberleri ile bağlanmış

Gün boyu Amerikan şarkılarıyla dans eden

Afrika maymunları var

Âlemlerin Rabbine ibadet eden

Kurtlar var orada!

Bu kurtlar koyunları da ibadet etmeye çağırırlar

Amaçları mihrapta onları yemektir

Orada kargalar var

Hiçbir özelliği kargaya benzemeyen kargalar

Kara tüyleri ve

Büyüklüğü akrep kadar

Sesi yılan sesi gibi olan

İmparator kanatlarıyla uçan kargalar

Tüm basın yayın organlarıyla

Kartal yavrularını lanetleyen

Yıkım ve enkaz arasında

Ve bunu -gizlice- paylaşanlar var

Orada cumhuriyet kaplanları var

Demokrasi sırtlanları

Anayasa yarasaları

Ve haki renk mayoların içinde sinekler var.

Eşiklerin üzerine düşen

Bardakların ortasında mücadeleden

Kapıları çalıp

Kapılar açan sinekler var orada!

Modern orman kafesi

İnsana saygı olmayan

İnsanın girmesine izin vermeyen

Kapısının üstünde

"Arap Birliği Örğütü" yazan!

Bir kafes var

Şair, burada Arap devletlerini oluşturan müesseseleri ve bu müesseselerin Arap dünyasının çıkarlarını göz yummaları ve etraflarında olup bitenleri görmezden gelmelerini eleştirmektedir. Şair bir masal anlatır gibi olayları anlattıktan sonra durumu zıtlıklar içerisinde seyirciye sunarak olayı bir tezat gibi anlatmış ve anlattıkları ile dinleyicileri şaşırtarak farklı bir mizah meydana getirmiştir. Dini kavramların istismar edilmesine ve yönetimlerin diktatörlükleri destekleme adına kullanılmasına eleştirilerde bulunmuştur.

4.2.3. İntak / Hayvanların Dilinin Kullanımı

İntâk "konuşturma" demektir. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile soyut duygu ve düşüncelere insana özgü özellikler ile duygu vermeye "teşhis" konuşma özelliği olmayan bu varlıkları konuşturmaya da "intâk" denir.[227] Modern edebiyatta bu sanat türü *"fabl"* türü olarak isimlendirilir. Matar'ın mizahını etkili kılmak için kullandığı ve onu diğer şairlerden ayıran önemli faktörlerden bir tanesi de hayvanların dilini yani intâk sanatını etkin bir biçimde kullanmasıdır. Matar bu konuda gayet başarılı da olmuş ve anlatımlarını en üst düzeyde okuyuculara sunmuştur. Bu bağlamda şairin *"Delâl"* (Şımarıklık) adlı şiirini örnek verebiliriz.[228]

" دلال "
النَّملةُ قالتْ للفيلْ:
قُمْ دَلِّكـني.
ومُقـابلَ ذلكَ ضَحِّكْني!
وإذا لم أضحكَ عوِّضني
بالتّقبيلِ و بالتّمويلْ.
وإذا لم أقتَعْ.. قَدِّمْ لي
كلَّ صياحٍ ألفَ قتيلْ !
ضَحِكَ الفيلُ،
فشــاطتْ غَضَبــاً:
تَسخَرُ مِنّي يا برميلٌ ؟

[227] Saraç, *Söz Sanatları*, 26.
[228] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 286.

ما المُضحِكُ في ما قد قيلْ ؟!
غيري أصْغرُ ..
لكنْ طَلَبتْ أكثرَ منِّي .
غَيرُكَ أكبرُ ..
لكنْ لبّـي وَهُوَ ذَليلْ.
أَيُّ دَليل ؟
أكبر مِنكَ بلادُ العُربِ،
وأصغَرُ مِنِّي إسرائيلْ!

“ Şımarıklık ”

Karınca file dedi ki:

Kalk ve bana masaj yap

Buna karşılık olarak fil güldü

Eğer buna gülmezsem, kendimi bir sorgularım

Anlaştık ve yardımlaşmak için karar aldık

Eğer ki ikna olmaz isem bana teslim ol dedi karınca

Yoksa her sabah bin fil ölür dedi

Fil güldü ve

Öfkeden kıpkırmızı oldu

Benimle alay mı ediyorsun ey varil dedi

Karınca/ bu söylediklerimin neresi komik?!

Benden başka herkes çok küçük zaten

Ama sen benden fazlasını istedin

Senden başka herkes büyük

Ama aşağılanan her büyük küçük

Delilin nerede?

Senden büyük Arap devletleri var

Ve benden küçük İsrail var!

Matar, bu mısralarda karınca ile fili konuşturmuştur. Burada karınca ile "*zorba İsrail yönetimi*" fil karakteriyle "*Arap devletlerinin yönetimi*" sembolize etmiştir. Şair burada Arap devletleri ile İsrail oluşumunun siyasi ilişkilerini anlatmaya çalışmıştır. Kuvvetli olan filin karınca karşısında gücünü ve kuvvetini kaybettiğini göstermek için bu tür bir benzetmede bulunmuştur. Şiirin ilk kısmında güç dengesizliğini göstermek için karıncayı filden daha güçlü gösterip şiirin sonunda ise İsrail devletinin karıncadan bile daha güçsüz olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Şair eserlerinde hayvanların dilini çok güzel şekillerde kullanmıştır. Toplumlardaki yanlışlıkları ve eksiklikleri bu sanatla en güzel şekilde anlatmıştır. Bu konuda kaleme aldığı şu zarif bir şiirini örnek verebiliriz.[229]

" مـزايـا وعيوب "
نَبـحَ الكلبُ بمسؤولِ شُـؤونِ العاملينْ:
سَيِّدي إنِّي حَـزينْ.
هـاكَ .. خُذْ طـالِعْ مِـلَفِّي
قَـذِرٌ مِنْ تَحْتِ رِجـلَيَّ إلي ما فَوق كَتْفي
ليسَ عِنْدي أيُّ دِينْ .
لاهِثٌ في كُلِّ حِـينْ .
بـارِعٌ في الشَّـمِّ و النَّبـحِ و عَقْرِ الغافـلينْ .
بَطَلٌ في سُرْعـةِ العَـدْوِ ،
خَبـيرٌ في اقتفـاءِ الهـاربينْ .

فَـلِماذا يا تُري لم يَقبَـلوني
في صُفوف المُخبريـن ؟
هَتَفَ المسؤولُ : لكنْ
فِيـكَ عَيْبـانِ يُسيئـان إليـهِـمْ
أنتَ يا هذا .. وَفِيٌّ وأمـنْ !

" Avantajlar ve Dezavantajlar "

[229] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 184.

Köpek personel görevlisine havladı.

Efendim ben üzgünüm dedi

Görevli işte .. Dosyanı al ve bak dedi

Tepeden tırnağa kadar kirli

Köpek: Benim borcum yok dedi

Her zaman nefes nefese bekleyen

Koklamada, havlamada ve ısırmada çok yetenekliyim

Düşmana karşı bir kahraman

Kaçakları bulmada uzman

Acaba beni neden kabul etmediler?

İstihbaratçılar safına

Yetkili seslendi: Ama

Sende onları üzen iki kusur var

Vefa ve güven işte sen busun

Şair bu mısralarda memleketinde istihbarat kuruluşunda görev almak isteyenlerin durumunu ve istihbaratın gerçek yüzünü açıklamış, burada çalışanların gerçek duygularının olmadığını göstermek istemiştir. Bu kurum ve benzerlerinde görevler almak isteyenlerin insanda bulunması gereken güzel ve erdemli ahlaklardan yoksun olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Erdem ve ahlaki davranışlardan uzak olanların insani özellikler taşımadığını belirterek bu gruptaki insanları farklı bir sınıf içerisinde tanımlamıştır.

Matar başka mısralarında Arap devletlerinin kendi içlerindeki durumunu ve uluslararası arenadaki durumunu *"es-Sevr ve Hazira"* (Öküz ve Ahır) isimli şiirinde şu şekilde ortaya koyuyor:[230]

" الثور والحظـيرة "

[230] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 24.

الثورُ فَرَّ من حَظيرةِ البَـقَـر.
الثورُ فَـرَّ
فَـثارت العجولُ في الحظيرهْ
تـبْـكي فِرارَ قائدِ المسيرهْ.
وشُكلتْ علي الأثــرْ
مَحكمةٌ .. و مؤتمــرْ.
فقائلٌ قالَ : قَضــاءٌ و قَدَرٌ.
وقائلٌ : لقد كَـفَـر.
وقائلٌ : إلي سـَقَـرْ .
وبعضُهم قال : امنحوهُ فرصةً أخيرهْ
لعلَّه يعودُ للحظيره .

وفي ختامِ المؤتمرْ
تَقاسموا مَـربِطَهُ .. وَجَـمَّدوا شَعيرَه .
وبعدَ عامٍ ، وَقَعَتْ حادثةٌ مثيرهْ
لمْ يَرجعِ الثورُ
ولكن
ذَهَـبَـتْ وَراءَه الحظيرهْ !

“ Ahır ve Öküz ”

Öküz ineklerin ahırından kaçar

Gerçekten öküz kaçtı

Ahırdaki diğer öküzler de ayaklanır

Liderlerinin kaçışına ağladılar

Hemen akabinde bir mahkeme kurulur

Ve toplantı yapılır

Birisi dedi kodu bu der

“kaçışıyla küfre girdi” der

Başka bir diğeri ise cehenneme gitti der

Bir başkası ise: son bir fırsat verin der

Belki de ahıra döner der

Toplantının sonunda ise

Aralarında öküzün yularını paylaştılar ve arpa verme hakkını durdurdular

Bir yıl sonra ilginç bir olay meydana gelir.

Öküz bir daha geri dönmez

Ama

Öküzün arkasından ahırın tümü peşinde koşar

Şair bu mısralarda Arap devletlerinin bir olaydan etkilendiğini ve etkilenilen bu olayın diğer devletlerin hayatlarına ve siyasetlerine etki ettiğini anlatır. Kültürel farklılıklar olmasına rağmen bölgeyi bu farklılıklar oluşturmaktadır. Bu bölgenin kaderini değiştiren bir kişinin yönetime gelmeyeceğini ve Orta Doğu coğrafyasının kaderinin böyle olduğunu anlatmaktadır. Bireysel ve içtimaî anlamda bölgede bir değişiklik olmayacağını belirtmiştir.

Bir ahır örneği vererek bu ahırdaki ineklerin hepsinin kaderinin aynı olduğunu, hiçbirinin kaderinde bir değişiklik olamayacağını söylemiştir. Eğer ki Arap devletlerinde bir değişim olsa bütün devletlerin olumlu ya da olumsuz bu değişimden etkileneceklerini ve şekline bakmaksızın bu değişime ayak uyduracaklarını anlatmak istemiştir. Burada bir öküzü örnek olsun diye vermiştir. Sonuç kesimhane ile sonuçlansa irdelenmeden olayın üzerinde düşünülmeden verilen karara bütün halkaların uyacaklarını anlatmak istemiştir.

4.2.4. Tezat / Zıtlık Teorisi

Zıtlık teorisi Matar'ın şiirlerinde çokça kullandığı üsluplardan biridir. Şöyle ki zıtlık; iki zıt kavramın aynı manayı ifade etme amacıyla kullanılmasıdır. Şair bu

üslupta aslında mizahın temel esaslarını oluşturan kavramları birbirinden ayırmakla birlikte trajik bir mizah meydana getirmiştir. Bu trajik acıklı mizahın meydana gelmesi için gerçek iki zıt durumun derin bir manayı anlatacak şekilde kullanılması gerekir ve Matar bu konuda çok başarılı hareket etmiştir. Şiirlerinden *"Hitabu Tarihî"* (Tarihi Bir Konuşma) adını taşıyan manzumesinde bu konu için şu mısralar en güzel örnektir.[231]

" خطـــاب تارخي "

رَأَيتُ جُرذاً

يخطُبُ اليومَ عن النَّظـافَهْ

وَيُنذِرُ الأوسـاخَ بالعِقابْ

وَحوْلَهُ

يُصَفِّقُ الذُّبابْ !

" Tarihi Bir Konuşma "

Bugün bir fare gördüm

Temizlikten bahsediyor

Pis olanları uyarıyor ve cezalandırılacağını söylüyor

Etrafında ise

Sinekler alkış tutuyor.

Bu mısralarda iki zıt durumun aynı yerde kullanılması olayı ön plandadır. Temizlik hakkında fareyi bir konuşmacı ve etrafındaki sinekleri de dinleyiciler olarak tasvir etmiştir. Kullandığı iki sembolik öge de kirlilik ve kötülüğü temsil eder. Bu durumun yanı sıra bu iki öge, pislik ve kötülükle mücadele ediyormuş gibi tasvir edilmiştir. Mısralara konu olan iki taraftan biri gerçekte bozuk bir sistemin

[231] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar*, 15.

yöneticilerinin durumunu diğer taraf da ona alkış tutan yandaşlarının durumunu anlatmaktadır.

4.2.5. Tekrîr / Yineleme

Bazı söz ve söz gruplarının belirli aralıklarla tekrarından doğan ahengin anlamla bütünleşmesiyle birlikte, poetik bir fonksiyon icra eden ve iletinin etkili bir biçimde sunulmasını sağlayan bir sanattır. Tekrir sanatı, şiirde müzikaliteyi sağlayan ve anlama vurgu yapan bir anlatım tekniğidir.[232] Tekrardaki amaç manaya derinlik katmak ve manayı daha etkili kılmakla birlikte manayı güçlendirmek ve pekiştirmek gayesidir.[233] Matar'ın şiirlerinde dikkat çeken bir özellikte tekrardır. Onun aynı kelime ve söz öbeklerini sık sık tekrarladığı görülmektedir. Tekrar da mananın farklılaşması doğaldır ve farklılaşan mana tekrar yapmanın bir gerekliliğidir. Aynı zaman da tekrar, şiire musiki yönüyle bir iç ahenk ve canlılık verir. Aynı kelimenin ilk tekrardan sonra ikinci ve üçüncü tekrarlarda farklı anlamlar içermesi doğaldır. "*İnhiyar el-Memleke"* (Bir Memleketin Çöküşü) isimli şiirinde bu hususta şöyle der:[234]

" إنهيــار المملكة "
كَبُــرَتْ دائِــرةُ المأســاةْ
كَبُــرَتْ دائِــرةُ المأســاةْ
كَبُــرَتْ ..
كَبُــرَتْ ..
حتَّي ضــاقَتْ !
قَلَمي تتبعُــهُ المِمْحــاةْ

" Bir Memleketin Çöküşü "

Kötülük dairesi büyüdü

Kötülük dairesi büyüdü

Büyüdü

[232] Salih Tur, "Çağdaş Arap Şiirinde Tekrir Sanatı", *Ekev Akademi Dergisi*,33 (Erzurum 2007), 292.
[233] Yekta Saraç, *Söz Sanatları*, 65.
[234] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 111.

Büyüdü

Hatta küçüldü!

Kalemimi de silgi takip ediyor.

Şair bu mısralarda bazı kelimeleri ve dizeleri olduğu gibi tekrar etmekle birlikte bazılarını da hiç tekrar etmemiştir. Matar, dinleyicilerin bu mısraları duydukları zaman şairin hayatını merak edip kendilerine "eee… Sonra ne olmuş? Ya da şimdi ne söyleyecek?" gibi, sorular sorarak merak ve beklenti içerisinde durumu daha çekici hâle getirme gayesi gütmüştür. Bu mısraların içerdiği anlam ise şairin kötü bir memlekette büyüdüğü, kendisine ve ailesine yapılan zulümlerin o kadar arttığı -ki çekilemez hale geldiği- hatta yaşadığı yerin kendisine ve ailesine dar geldiğini anlatmaktadır.

Şair, bir başka şiirinde tekrir sanatını şöyle kullanmıştır:[235]

" لا ضـير "
مِن فَوقِ هـامَتي الغَلَطْ
وتحتَ رِجْلَيَّ الغَلَطْ
و عن يميني الغَلَطْ
وعن شِمالي الغَلَطْ
ومِن أمامِيَ الغَلَطْ
ومِن ورائَي الغَلطْ
في عالمٍ من غَلَطٍ
يُصبِحُ مُنتهي الغَلَطْ
أن أستقيمَ في الوَسَطْ !

" Zarar Yok "

Başımın üstünde hata

Ayaklarımın altında hata

Sağımda hata

[235] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 306.

Solumda hata

Önümde hata

Arkamda hata

Bir dünya da hata

Hatanın hatası oluyor

Orta da dümdüz durduğumda

Şair bu mısraların sonunda birçok defa "hata" kelimesini tekrar etmiştir. Yaşadığı toplumdaki yanlış ve hataların insanlar arasında yayıldığı göstermek ve bu durumun farkına varılmasını istediği için aynı kelime üzerinde ısrarla durarak tekrar etmiştir. Son kısımda ise bu şaibeli durumlar karşısında nasıl bu şaibelere takılmadan durulması gerektiğini sormaktadır.

4.2.6. Çok Anlamlılık / Tevriye

Tevriye; edebiyatta kinaye, ilham ve çok anlamlılık gibi isimlerle anılmıştır. Şiir ve nesirde yakın ve uzak iki anlamı olan bir sözün zihne hemen gelen yakın anlamını değil, uzak anlamını kastetmektir.[236] Bu özellik "iki anlamlı olan bir sözcüğün kastedilen anlamını yakın anlam ile gizlemek" olarak da tanımlanabilmektedir. Bu sanatta sözcüğün ilk akla gelen yakın anlam açık, ikinci olan uzak anlam ise gizlidir. Bu sanatın görüldüğü şiirlerden bir tanesinde de şair şu şiirini örnek verebiliriz:[237]

" تَعـــاونْ "
أُقسِـمُ باللهِ الصَّـمـدُ
ووالـد و ما وَلَـدْ
وكُلٌّ مــا في الدّينِ والدُّنيــا وِردْ
إنَّ الحــرائقَ التي
قد أكلتْ هذا البــلدْ

[236] Saraç, *Söz Sanatları*, 56.
[237] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 145.

وما نجا من حــرَّ نارها أحَدْ
أشعــلَهــا فيــلٌ
بعيــدانِ ثُقــاب من حمــارٍ
وبنِفــطٍ من فَهــد!

“ Yardımlaşma ”

Doğmayan ve doğrulmayan

Bâki Allah’a yemin ederim

Dinde ve dünyadaki tüm güller ile

Bu memleketi yangınlarla yiyen

Yangın ateşinden kurtulan hiç kimse kalmadı

Yangını çıkaran bir fil

Bir eşekten aldığı kibrit çöpleriyle

Fahd’dan alınan petrol ile

Şair diğer sanatları kullanmakta yetenekli olduğu gibi bu sanatı kullanmakta da mahareti göstermiştir. Mısraların sonunda kullandığı *“Fahd”* kelimesi *leopar* anlamına gelmektedir. Şair burada petrol kuyularını kontrol edenlere mi hitap ediyor yoksa başka bir kişi mi anlaşılmamaktadır. Yalnız şairin bu mısralarında ilk ifade edilen anlam Orta Doğu’daki yöneticilerdir. Uzak anlamda yani ikinci olarak anlatmak istediği ise geçmiş dönemlerde Suudi Arabistan yöneticisi olan *Kral Fahd’tır.* Sebebi ise Irak-İran arasında petrol sebebiyle sekiz yıl sürmüş olan savaşta *Kral Fahd’ın* başrol oyuncularından olmasıdır.

4.2.7. Mübâlağa

Mübâlağa, bir niteliğin, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta imkânsız dereceye çıkarılarak abartılarak ifade edilmesidir.[238] Mübâlağa sanatı şairin kullandığı edebi sanatlardan bir diğeridir. Bu yönteme başvurmasındaki amaç ise daha çok dikkat çekmek ve anlamı dinleyicilerde kalıcı kılmaktır. Matar, bu üslubu kullanırken kalıcı olması için biraz abartıya kaçmıştır. Bu durum da bu sanatın etkili kullanılması için gerekli şartlardan biridir. Şair mübâlağa yaparken komik tipler meydana getirir. Amaç kişi veya kurumlardan yola çıkarak yanlışlara dikkat çekmektir. Kimi zaman övmek, kimi zaman yermek için kullanılan bu yöntem şairin şiirlerinde daha çok yerme maksadıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda kaleme alınan şu mısralar güzel bir örnek teşkil etmektedir:[239]

" كـيـف تأتينا النظافة ؟"
العِرافَــة
جُثَّــةٌ مَشْلولةٌ تَطْوي المَسافَةْ
بَينَ سِجْنٍ وَقَرافَةْ.
والحَصــافَةْ
غَـفْـوةٌ ما بينَ كأسٍ ولِفـافَةْ.
والصَّحافَةْ
خِرَقٌ ما بَينَ أَفخـاذِ الخِلافَـةْ .
والرَّهـافَـةْ
خَلْطَةٌ منْ أصدَقِ الكِذْبِ

ومِنْ أفضَلِ أنواعِ السَّخـافَةْ .
المُـذيعونَ .. خِرافٌ
والإذاعاتُ .. خُرافَةْ.
و عُقولُ المُسْتَنِرينَ
صَنَاديقُ صِرافَةْ !
كَيفَ تأتينا النِّظــافَةْ ؟!

[238]Saraç, *Söz Sanatları*, 47.
[239] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 224.

غَضِبَ اللهُ عَلَيْنـا
وَدَهتْنـاَ أَلفُ آفةْ
مُنذُ أبدَلْناَ المَراحيضَ لدَيْينا
بِوِزارتِ التَّقافـةْ !

“ Temizlik Bize Nasıl Gelir ”

Büyücü kimse felçli olsa dahi

Hapishane ve mezarlık arasında

Âlemleri aşar

Aklıselim ise

Bir fincan kahve ve para arasında yatar

Basın yayım ise

İktidarın maskotluğunu yapar

Kibarlar ise

En doğru yalanı atar

Aptallığın en güzeli ise

Koyun… Spikerlerdir

Kurumlar… Efsanedir

Aydınlanmış zihinlerse

Para kasalarıdır

Bu halde nasıl gelir bize temizlik!

Allah bize kızmıştır

Binlerce afet bize vermiştir

Kültür bakanlığımızı

Tuvaletlerimizle değiştirdiğimizden beri…

Şair bu mısralarda ağır ve kaba ifadelerle mübalağa sanatını kullanmıştır. Eleştiride ağır ve sert bir üsluba kaçmıştır. İlk bölümde basın ve yayın organlarını, ardından da hiçbir duruma müdahale etmeyen aydınları ve rahatından başka kimseyi düşünmeyen yöneticileri eleştirmiştir. Son kısımda ise halka olumlu anlamda bir fayda ve kazanım sağlamayan başta *Kültür Bakanlığı* olmak üzere bu bakanlığın gıyabında diğer bakanlıkları da eleştiri oklarına tutmuştur.

4.2.8. Tecahül-ü Arif / Bilmezden Gelme Yöntemi

Şairin kullandığı üsluplardan bir tanesi olan yok sayma, bilmezden gelme Arapça' da (تَجَاهل , bilmezden gelme) olarak da bilinmektedir. Bilinen bir olayda aptalca davranarak bilmiyormuş gibi hareket etmektir.[240] Bilinen bir olayı bilmez görünerek anlatma sanatıdır. Amacı anlatıma nükte katmaktır. Şairin aşağıdaki beyitleri bize şunları anlatmaktadır:[241]

" الصدْمة "
شَعَرْتُ هذا اليومَ
بالصَّدْمَهْ
فعندما
رأيتُ جاري قادماً
رفَعْتُ كَفِّي نَحْوهُ
مســلماً
مُكتفيــاً بالصمتِ و البَسمَة
لأنّني أعلمُ أنَّ الصَمْتَ
في أوطانِنا .. حِكمَة.
لكِنَّهُ رَدَّ عليَّ قائلاً :
عليكــمُ السـلامُ و الرحمة.

[240] Saraç, *"Söz Sanatları*, 48.
[241] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 42.

ورغمَ هذا
حَفِظ الله أميرَ المخبرينْ
فلقد أتْخَمَ بالأمْنِ بلادَ المسلمينْ.
أيُّها الناسُ أطمئنّوا
هذهِ أبوابُكم محروسةٌ في كلِّ حينْ
فأدخلوهـا بسلامٍ .. آمنينْ!

“ Hayal Kırıklığı ”

Bugün hayal kırıklığı yaşadım.

Tam o sırada

Komşumun geldiğini gördüm

Ona el salladım ve seslendim

Müslümanca

Sessizce ve tebessüm etti ve yoluna devam etti

Ben biliyorum ki memleketimizde

Sessiz kalmak hikmetten gelir.

Ama komşum bana cevap verdi

Aleyküm selam verahmetullah

Buna rağmen

Allah muhbirlerin[242] emirini korusun

Müslümanların memleketlerini güvenli kılsın

Ey insanlar sakin olun

Bu kapılarınız, sınırlarınız sürekli koruma altındadır

Güven içinde içine girin.

Şair burada kendini mütevazı ve basit bir kişilik olarak göstermiştir. Basit, sıradan bir insan ve sadece basit işler için konuşan bir tarzda kendini tanıtmıştır.

[242] Devletin çıkarlarını koruyan istihbaratçılar için kullanılan Arapça bir kelime.

Susmayı bir hikmet olarak görmekte öyle ki saflık ve basitlik hayatında zirve noktalara kadar çıkmaktadır. Komşusunun kendisine karşı yaptığı davranışını çok garip karşılamaktadır. Sebebi ise komşusunun özgürlük olarak gördüğü bir davranış hâlinde, kendisinin öldüğünü tasvir etmeye çalışmaktadır. Kısacası birilerinin özgürlük zannettiği olay ve durumlar karşısında aslında başka insanların can verdiğini anlatmaya çalışmıştır.

Matar, kullandığı bu üslupta da devlet yönetiminde olan biten yanlışları dile getirmeden geri durmamıştır. Bir başka şiirinde bu durumu şöyle dile getirmektedir:[243]

" الغُـزاة "
الأُصوليّـون قَومٌ لايُحبّونَ المحبـَّةْ.
مَلأَوا الأوطــانَ بالإرهــابِ
حتّي امتــلأ الإرهــابُ رَهبــةْ!
وَيلَهــمْ ...
مِن أينَ جــاؤوا ؟!
كيفَ جــاؤوا ؟!
قَبْلَهُــم كانت هيــاةُ النــاسِ رَحْبــةْ.
قَبْلَهُــمْ مـا كان للحــاكمِ أن يَعطِــسَ
إلا حينَ يستــأذِنُ شَعْبَهْ !
وإذا داهَمَــهُ العَطْــسُ بِلا إذنِ
تَنَــحَي ..
ورجــا الأُمّةَ أن تَغفِـرَ ذَنبــهْ !
لم يَكُنْ مِن قَبْلِهِـمْ رُعْبٌ
ولاقَهــرٌ
ولاجَــرْحٌ
ولاقَتْــلٌ
ولاكانتْ لدى الأوطــانِ غُرْبــةْ .
كانَ طَعْـمُ المُـرِّ حُلواً
وَهَواءُ الخَنْقِ طَلْقــاً

[243] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 217.

وكؤوسُ السُّـمِّ عَذْبَــةْ !
كناتِ الأوضــاعُ حقّــاً .. مُســتَتــبَّةْ !

الأُصوليّــون آذَونــا كثــيراً
وافتَــروا جِـدّا
ولم يَبْقوا علي الدولةِ هَيــبةْ .
فَبحقِّ الأبِ والإبنِ وروحِ القُـدسِ ،
وكْرِيشنــا
وبُــوذا
ويَهــوذا
تُبْ علي دَولتِــنا منهــمْ
ولاتَقْبَــلْ لَهُمْ يــارَبُّ تَوبَــةْ !

“ İşgalciler ”

Gelenekçiler muhabbet etmeyi sevmeyenler

Memleketi teröristle dolduranlar

Hatta teröristleri bile korkuyla boğanlar ki

Yazıklar olsun onlara…

Nerden ve nasıl geldi bunlar

Onlar gelmeden önce insanların hayatlarında bir ferahlık vardı

Onlar gelmeden önce hâkim

Halktan izin almadan hapşıramazdı

Eğer izin almadan hapşıracak olursa

Şöyle kenara çekilir

Halktan özür diler affetmelerini isterdi

Teröristler gelmezden önce ne bir korku

Ne bir zorbalık

Ne bir haksızlık

Nede bir ölüm

Nede memlekette gurbet diye bir kavram yoktu

Acı olanlar tatlı

Her şey açık ve serbestti

Zehirli bardaklar tatlı

Gerçekten koşullar… iyiydi

Gelenekçiler çok eziyet ettiler

Çokta iftira ettiler

Devlette hiçbir heybet bırakmadılar

Baba oğul kutsal ruh

Krişna[244]

Buda[245]

Yahuda[246]

Hangisinden istersen ülkemiz adına onlardan tövbe et

Ey tövbeleri kabul eden sen onların tövbelerini kabul etme!!

Matar burada diktatörler ve onların yandaşları ile birlikte bu zalimlerin yerlerine bakan, onların geleneklerini takip eden kimselere karşı konuşmaktadır. Despot, zorba ve yalancı yöneticilerin durumlarını, zıtlıklar içerisinde aslında hiç de öyle bir durum yokmuş gibi anlatmaya çalışmıştır. Gelenekçilerden olduğu anlaşılan şairin diktatör olan bir devlet yöneticisini sanki krallık ve imparatorlukla yönetiyormuş gibi anlatarak durumu daha dikkat çekici kılmıştır. Mısralarda devlet yöneticilerinin yanlışlarını sanki hiçbir yanlış yokmuş gibi anlatmaya çalışmıştır. Gelenekçiler tanımının diğer bir anlamda ise zorba ve despot yönetim anlayışını devam ettirerek, olanların mazlum halkın üzerindeki ellerini ve emellerini çekmelerini istemiştir. Diğer bir dikkat çekici olan husus da mısralarda bu yöneticilerle aynı dine bile sahip

[244] Hint geleneklerine göre tapınılan önemli tanrılardan bir tanesinin ismidir.
[245] Hindistan' da yaşadığı tahmin edilen Budizm'in kurucusudur.
[246] Hazreti İsa'nın gizlendiği yeri haber vererek çarmıha gerilmesine neden olan kişidir.

olmadıklarına dikkat çekmek için Müslüman kişilik ve kimlikten uzaklaşarak değişik dinlerdeki yemin etme şekillerinden bahsetmiştir. Bu yeminlerde şair, diktatör ve zalim yöneticilerin yaptıklarını, yanlışlarını anlamaları için son mısralarda yine Müslüman yemini ile satırlarını tamamlamıştır.

4.2.9 Sehl-i Mümteni

Sehl-i mümteni söylenmesi kolay göründüğü halde pek güç olan söz demektir. Güç kolaylık ve imkânsız kolaylık gibi anlamlara gelmektedir.[247] Kolay görünmekle birlikte dinleyicilerin söylemesi çok zor olan bir belagat terimidir. Dinleyenlerde ilk hissedilen duygu kolaylıktır. Çok alışıla gelmiş ve bilinen cümlelerden kurulan ifadeleri tekrarladığı zannedilir. Yalnız bir benzeri ya da farklı şekilde aynısını söylemek istediğinde başarılı olunamaz. Bu sanat Matar'ın şiirlerinin genelini kapsayan bir sanattır. Sadece belirli bir beyit için bu örneği vermek doğru bir kullanım olmaz.

4.3. MİZAH TÜRÜ ŞİİRLERİNDE İFADE VE KELİME İLE İLGİLİ SÖZ SANATLARI

Önceki bölümlerde edebi sanatların bir bölümü olan anlatımı güzelleştiren sözü ses ve anlam yönünden süsleyen sanatların bir bölümünü incelemeye çalıştık. Bu bölümde ise söz ve kelime tekrarlarının anlatıma ve sanata etkileriyle birlikte bu sanatlarla bağlantılı olan diğer sanatlarla birlikte şairin şiirlerinde yer verdiği, kullandığı kısımları ele aldık. Bu edebi sanatlar da şunlardır:

4.3.1. Cinas

Etkili ve dikkat çeken söz söyleme sanatlarından biri de cinastır. Şiirde ve nesirde yaygın olarak kullanılmaktadır. İki veya daha fazla şeyin birbirine benzemesi

[247]Adem Can, "Sehl-i Mümteni Estetiği", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 67 (Ocak 2020), 44; Ayrıca Mine Mengi, "Sehl-i Mümteni", *D.İ.A*, C. 36, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/320.

anlamına gelen edebî bir terimdir. Yazılış ve okunuş bakımından aynı ya da benzer olan kelimelerin bir arada kullanması ile yapılan söz sanatıdır.[248] Şairin şiirlerin de bu sanatı pek çok şiirinde kullandığı görülür. Buna da *"el-Kursân"* (Korsanlar) örnek verebiliriz:[249]

" القـــرصان "

بعد الصَّبر
ألفَيْنا العِدا قد حطّموا الجِسْرا
فَقُمْنا نَطْلُبُ الثأرا
وَلكِنْ قامَ عَبْدُ الذاتِ
يَدْعوا قائلا : صَبْرا
فألقينا بابِ الصّبْرِ آلافاً مِنَ القَتْلي
وآلافاً مِنَ الجرحي
وآلافاً مِنَ الأسْرى
وهَدَّ الحِمْلُ رحْم الصبر
حتَّى لم يُطِقْ صَبْرا
فأنْجَبَ صَبْرنا : صَبْرا !
وَعَبـد الذاتِ
لمْ يُرْجِعْ لَنا مِنْ أرضِنـا شِبرا .
ولمْ يُلْقِ العِدا في البَحْرِ
بَلْ ألقي دمانا وامتطى البَحْرا .
فسُبْحانَ اللذي أسرى
بِعَبْدِهِ الذاتِ
مِنْ صَبْرا إلي مِصْرا
وما أسْرى بهِ للضَفَّةِ الأُخرى !

" Korsanlar "

Sabırdan sonra

[248] Ayşe Meydanoğlu, "Arap Dili Ve Belâgatı'nda Cinâs Sanatı", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/1 (Haziran 2019), 157.
[249] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 25.

Diğer iki bin tane köprü yıkıldı

Bu yüzden intikam istedik

Ama zatı alileri kalktı ve

Sabra davet etti

Sabır kapısına binlerce insan feda ettik

Binlerce de yaralı

Binlerce de esir

Hamilelik sabrı bitkin bıraktı

Bu halde de sabırsız olamazdı

Sabrımızdan bir sabır doğdu

Zatı alileri

Bize topraklarımızdan bir karış bile vermedi

Düşmanları denize de atmadı

Tam tersi kanlarımızı döktü, denizlerde gezdi.

Nefsinin kölesi olan kişiyle miraca çıkaran Allah'a hamdolsun

Sabır dan Mısır'a yol alan

Diğer kıyıları için esir olmadı.

Ancak şiirde o kişi Filistin'in Batı yakasına seyahat edemedi. Şair bu mısralarda cinas sanatına uygulamıştır. İlk mısralarda kullandığı *sabır* kelimesini diğer mısralarda *mühlet vermek* anlamında kullanmıştır. Öyle ki "çok fazla sabır ettik ki sabrımızdan bir sabır doğdu" ifadeleri ile bu cinaslı anlatımı görmekteyiz.

4.3.2. Reddü'l-acez Ale's-sadr

Şiirde beytin, düz yazıda da bir cümlenin veya ibarenin sonunda yer alan sözcüğü kendi bulunduğu yerden daha önceki bir konumda tekrarlamaktır. Asıl

anlamı, "sonu başa çevirmek"tir.[250] Şairin şiirinde yer yer kullandığı sanatlardan birdir. Bu sanatın kullanılması kendi içerisinde şiire bir güzellik ve özellik vermiştir. Buna da şu beyitleri örnek verebiliriz: [251]

" نــحــن "
دولةٌ تَسقُــطُ في البحــرِ
إذا ما حــرَّكَ الحــاكمُ رِجْــلَهْ !
دولةٌ دونَ رئـــيسٍ ..
ورئــسٌ دونَ دولةْ !

" Biz "

Eğer bir başkan hareket etmezse

O devlet denize düşer

Devlet başkansız…

Başkan da devletsiz kalır!

Şair bu mısralarda reddü'l-acez ale's-sadr sanatını yaptığını görülmektedir. İlk satırın sonunda kullandığı kelimeyi değiştirmeden ikinci satırın başında kullanmıştır. Devletle ve halkın maslahatlarını düşünmeden yapılan siyasette devletin başkanını, başkanın da devletini kaybedeceğini ortada ise ne devlet ne de başkan kalacağını anlatmak istemiştir.[252]

" أتـركونـــا "
حَجَـرٌ في كَفِّ طِفْلٍ بفلسطين :
بـــلادٌ .
وبلادٌ ليسَ منها حَجَرُ الطِفْلِ : بَـلادَهْ !

" Bırakın Bizi "

Filistin de çocuğun elinde bir taş:

Memlekettir

[250] Saraç, *Söz Sanatları*, 84.
[251] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 150.
[252] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 132.

Memleketler ise; için de çocuklar için taş olmayan yerlerdir.

Şair bu mısralarda yine aynı sanatı kullanmıştır. Şair bu mısralarla birlikte yine başka şiirlerinde farklı mısralarda bu sanata yer vermiştir. Daha çok *"el-Âşâ'u'l-Ahîr"* (Son Akşam Yemeği) isimli eserinde bu sanatı kullandığını görmekteyiz.

4.3.3 Muamma / Lügaz

Bir edebiyat terimi olarak kullanılan muamma sözü aslı itibarı ile Arapça kökenli bir kelimedir. Lafız ve mahiyet özelliklerinin belirtilerek bir nesnenin adının bulunmasını istenen bir edebiyat terimidir.[253] Şiir yazmada kullanılan bir bilmece türüdür. Şairlikle birlikte zekâ gerektiren de bir türdür.[254] Matar'ın "*el-luğuz"* (Bilmece) adlı şiirini buna örnek verebiliriz:[255]

" اللغـــز "
قالتْ أُمِّي مَرّهْ
يـــا أولادي
عنــدي لغزٌ
مَن منكم يكشفُ لي سِرَّهْ ؟
(تابوتٌ قِشرتُه حلوى
ساكِنـه خَشَبٌ ...
والقِشرَهْ
زادٌ للرئـحِ و الغادي)
قالتْ أختي : التمرهْ
حضَنَتها أمي ضاحِكَةً
لكنِّـي خَـنقتني العِبْرَهْ

قلتُ لــها :

[253] Durmuş, "Lüğaz", *D.İ.A*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 27/221.
[254] Bahadır Güneş, "Bir Muamma Ve Lügaz Metni Hakkında", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/2 (Ağustos 2015), 527.
[255] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 16.

بـلْ تِلكَ بِـلادي !

“ Bilmece ”

Annem bir gün dedi ki:

Bir bilmecem var

Yavrularım

Kim bana sırrını açıklar?

“Şekerden yapılmış bir tahta

Kabuğunun tadı ise

Kokusunun ötesinde”

Kız kardeşim: hurma dedi

Annem tebessümle onu kucakladı.

Ama boğazım düğümlendi.

Sonra kardeşime dönerek

“Hayır bu benim ülkemdir” dedi.

Şair bu mısralarda vatanının durumunu anlatmak için çarpıtıcı örneklerle dinleyicilerin zihinlerini sürekli olarak canlı tutmak için farklı yöntemleri kullanmıştır. Kullandığı bu yöntem edebiyatta bilinen ama kullanımına çok fazla başvurulmayan bir yöntemdir. Şair gerçekleri dile getirmek için, her yönteme başvurmuştur.

4.3.4. Kur’ân-ı Kerim’den İktibas

Matar amacını ve gayesini anlatmak için birçok edebi yöntem ve üslup kullanmıştır. Bunlardan bir tanesi de Kur’ân-ı Kerim’de anlatılan ve herkes tarafından bilinen olayları alıntılayarak kullanmasıdır. Buradaki amaç konunun anlaşılması sağlamak, daha etkili anlatım yapmak, zihinlerde kalıcılığı artırmaktır. Şairin şu beyitleri bu konuyu en güzel örnektir:[256]

[256] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 223.

" الفتـنـة اللَّقيطـة "

إثنـانِ لا سواكُما ، والأرضُ مِلكٌ لكُـما
لو سـارَ كُلٌّ منكُما بِخَطْـوهِ الطَّـويلْ
لَـمـا التَقَتْ خُطـاكُما إلاَّ خِلالَ جِيلْ .
فَكَيفَ ضَاقَتْ بِكُما فَكُنـتُـما تاقَتِلَ و القَـتِـيلْ
قَـابيلُ .. ياقابيلْ
لَو لَمْ يجئْ ذِكـرُ كُما في مُحكَمِ التَّنزيلْ
لَقُلتُ : مُستَحِيلْ !
مُنْ زَرَعَ الفِتْنـةَ ما بينَكُما ..
وَلَـمْ تَكُـنْ في الأَرضِ إسـرائيلْ ؟!

“ Kötü Fitne ”

Sizden başka kimse yok, yeryüzü sadece size ait

Eğer biriniz uzun bir adım atsa idi

Ancak bir nesil sonra adımlarınız kesişirdi

Nasıl olurda biriniz katil diğeriniz maktül

Ya kabil… Ey kabil!

Eğer isimleriniz Kur’an da geçmeseydi

Derdim ki: Bu İmkânsız

Eğer israil yeryüzünde olmasaydı

Aranıza fitne kim ekerdi.

Şair bu mısralarda Kur’an-ı Kerim’de geçen ilk insan ve ilk peygamber Hazreti Âdem’in oğullarının hikâyesinden referans alarak yeryüzünde onlardan başka hiçbir kimse olmamasına rağmen nasıl yeryüzünü paylaşamadıklarını sormuştur. Yalnız mısraların son kısmına yaklaşırken fitne ve fesat çıkaran bozgunculuğun asıl kaynağı olan İsrail devletinin ne kadar da kötü olduğunu anlatmak istemiştir. Matar, İsrail devletinin Orta Doğu‘da varlığını sürdürebilmek ve kendini coğrafyada kabullendirebilmek için yaptığı oyunlara ve kurnazlıklara dikkat çekmek amacıyla böyle bir yönteme başvurmuştur.

4.3.5. İncil'den İktibas

Matar, kullanılabildiği her yöntemi değerlendiren ve inandığı yolda yürüyen bir şair olarak her yöntemi kullanmış ve haksızlıkları hiçbir fark gözetmeksizin dile getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'den alıntı yapmanın yanı sıra İncil'i de okuyarak İsrail'in gerçekten İsa peygambere inanmış olsalardı halen bugün dahi devam eden Filistin'e karşı despotluklarını durduracaklarını ifade etmiştir. Yahudilerin, inandıkları peygamberlerinin kendilerine söyledikleri hakikatten hiçbir şey anlamadıklarını göstermek istemiştir. İncil'den bir pasaj olan şu kısmı almış ve buradan esinlenmiştir. İncil'de şöyle der:

- " في البدء كان الكلمة و الكلمة كان عند الله ، هذا كان في البدء عند الله كل شيئ به كان ، وبغيره لم يكن شيئ مما كان. فيه كانت الحياة كانت نور الناس و النور يضئ في الظلمة و الظلمة لم تدركه".[257]

" İlk başta kelime vardı ve kelime her şeydi. Bu durum her şey in ilk başta Tanrı'nın katında geldiğinden idi. Ondan başka kimse yoktu. Orada hayat vardı. Hayat ise insanlar için bir ışık, bir nurdu. Nur karanlığı aydınlatıyor ve karanlığın ne olduğu bilinmiyordu". Şair bu yaptığı iktibası *"İncil Polis"* isimli şiirinde şöyle anlatmaktadır:[258]

" إنجيل بوليـــــس! "
في البدء كان الكَلِمهْ
و يومَ كانتْ أصبحتْ مُتّهمهْ
فطوردتْ
وحوصِرَتْ
وأعتُقِلَتْ
... وأعدمتهـا الأنظمهْ .
في البدءِ كانَ الخاتِمهْ !

" İncil Polis "

Önceleri kelime vardı

[257] Vefa, *Ahmet Matar*, 137.
[258] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 52.

Bir gün ise onun suçlusu oldu

Kapı dışarı edildi

Kısıtlandı

Hapse atıldı

Sistemlere göre imha edildi.

Başlangıçta her şey bitmişti…

Şair bu mısraları İncil'de geçen yukarıdaki pasajdan esinlenerek kaleme almıştır. Burada geçen manayı mısralarına yüklemiştir. Mısraların ilk kısmında bu açık bir şekilde görülmektedir. Son kısımda şair kendi vermek istediği mesajı dinleyicilere yaşadıkları zamanda kelimenin de İncil'de geçmesine rağmen "Yahudi" toplumunun hakikatte hiçbir şekilde ve gerçek anlamda bu pasajlardan etkilenmediğini göstermek istemiş ve şu mısra ile şiirini sonlandırmıştır. *" Başlangıçta her şey bitmişti..."*

4.3.6. Şairlerin Şiirlerinden İktibas

Şairin şiirlerinin hafızalarda kalıcılığını artırmak ve şiirleri daha etkin kılmak için kullandığı yöntemlerden bir tanesi de eski ve klasik yani eski dönem şairlerinin insanların hafızalarında yer etmiş beyitleri ya da mısralarını yeniden, değiştirerek yazmasıdır. Bu durumu Ebu Kasım El-Şabbi (d.1909- ö.1934)'ye ait olan şu mısraları değiştirdiğinde görmekteyiz:[259]

" ارادة الحياة "

إذا الشّعْبُ يَوْمَاً أرَادَ الْحَيَـاةَ فَلا بُدَّ أنْ يَسْتَجِيبَ القَـدَر
وَلا بُـدَّ لِلَّيْلِ أنْ يَنْجَلِـي وَلا بُدَّ للقَيْدِ أَنْ يَـنْكَسِر
وَمَنْ لَمْ يُعَانِقْهُ شَوْقُ الْحَيَـاةِ تَبَخَّـرَ في جَوِّهَـا وَانْدَثَـر[260]

[259] http://www.khayma.com (Erişim Tarihi: 15.04.2021)
[260] Ahmet Hasan Nesic, *Dîvân Ebi'l Kâsım eş-Şâbbi*, (Lübnan 2005), 70.

“ Yaşama İsteği ”

Bir gün yaşamak isterse halk	*Şüphesiz ki kader onlara itaat edecektir*
Karanlığın yerinin aydınlık alacak	*Prangalar kırılacak*
Yaşama arzusu kişiyi sarmaz ise	*Hayatta yok olup gidecek*

Ebu Kasım El-Şabbi’ye ait olan ve hemen hemen herkes tarafından bilinen bu beyitler Matar’ın mısralarında aynı başlık adı altında farklı bir şekilde yorumlanmıştır.[261]

" إرادة الحـياة "

إذا الشَّعبُ يَومـاً أرادَ الحَيـاةْ
فلا بُـدَّ أن يُبْتَـلـي بالمَرينزْ.
ولابُـدَّ أنْ يهْمَدوا ما بنـاهْ
ولا بـُدَّ أن يخلُفوا الأنجليزْ .
ومن يَتَوَّعْ لشَتْم الغُزاهْ
يَطوَّعْ بـأولادِ عـبدِ العزيزْ.
فـكيفَ سَيَمكنُ رَفْعُ الجِباهْ
وأكبرُ رأْسٍ لدى العرْب ط ... ؟!

“ Yaşama İsteği ”

Eğer insanlar bir gün yaşamak isterse

Martinez[262] *ile sınanmaması gerek*

Yaptıklarını yıkmamalı

İngilize itaat etmemeli

Kim işgalcilere küfür etmeye razı ise

Abdülaziz’in çocuklarına itaat etmeli

[261] Müntedi Suver, *Mecmuatü Matar,* 143.
[262] Bir tür ateşli silah ismidir.

Başını nasıl kaldıracak

Araplarda en büyük baş ise…

Şair yukarıdaki mısralarda şiirin hafızalarda daha kalıcı olması için herkes tarafından bilinen bir konuyu değişiklikler yaparak tekrar kaleme almıştır.

SONUÇ

Ahmet Matar'ın, edebî hayatı boyunca kaleme aldığı eserlerin büyük çoğunluğunu genelde Arap coğrafyası özelde ise kendi memleketi olan Irak'taki siyasi gelişmeleri içeren şiirler oluşturmaktadır. Matar'ın edebi dünyasının şekillenmesinde yaşadığı elim olayların ve ülkesinin çektiği sıkıntıların yanı sıra mizacının ve mücadeleci kişiliği de başta olmak üzere birçok değişik faktörün büyük etkisi olduğu görülmektedir.

Matar'ın şiirleri, genel olarak siyasi olaylar çerçevesinde şekillenmiştir. Şair bir sözcü gibi birçok insanın dile getirmekten çekindiği olayları korkusuzca dile getirmiş ve bu uğurda ödenmesi gereken bedeli de neye mal olursa olsun hiç çekinmeden ödemiştir. Vatanı savunmak ve yanlışları haykırmak için şair sade ve klasik bir şiir yöntemi kullanmanın dışına çıkarak Arap edebiyatında daha önce hiçbir şair tarafından kullanılmamış bir yöntem olan "*Lafitat*" adı verilen bir tür şiir tarzı geliştirmiştir. Bu tarz şiirlerde, şair ifade etmek istediğini doğrudan, fazla uzatmadan, açık ve anlaşılır şekliyle basitçe dile getirmiştir. Belirtilen yöntemde seçilen konular fazla uzatılmadan şiirde alışılagelmiş belagate, süsleme sanatlarına, geleneksel motiflere ve temalara çok fazla yer vermeden eserler kaleme almıştır.

Şairin, şiirlerinde yanlışları dile getirme adına sert ve keskin bir üslup kullandığı göze çarpmaktadır. Üslubunun ve tarzının bu kadar sert olmasında yaşadığı bazı önemli olaylar belirleyici rol oynamıştır. Bu olaylardan bir tanesi gençlik yıllarında Saddam Hüseyin ve yönetimi lehine şiir yazmayı reddetmesinden dolayı hapse girmesi, bir diğeri ise kardeşlerinden birinin kaza süsü verilen bir suikastla öldürülmesi ve diğer bir kardeşinin de idam edilmesi sonucu annesinin gözlerinin üzüntüden kör olmasıdır.

Şair yaşadığı bu elim ve zor olaylar neticesinde kendini savunmak ve öfkesini dile getirmek için en güvenli ve etkili liman olarak şiiri tercih etmiş; yanlışları ve yapılan zulmü dile getirmede şiiri bir platform olarak kullanmıştır. Bu etkininde en üst seviyede olabilmesi için insanlar tarafından en çok bilinen olayları referans almıştır. Bu referans kimi zaman halk tarafından bilinen bir hikâyenin şiir özelliklerini taşıması

ile karşımıza çıkarken kimi zaman da Kur'an-ı Kerim'den iktibaslarla şiirin vücut bulması ile karşımıza çıkmaktadır.

Şairin şiirlerinde kullandığı üslupta yaşadığı acı olaylar neticesinde biriken "öfke ve kızgınlık" ön plana çıkmaktadır. Bunula birlikte daha dikkat çekici olması ve okuru sıkmaması için mizah ve hüznü birlikte kullanarak şiirlerini kaleme almıştır. Şair şiirlerinde mizahla hüznü harmanlamış, mizahın bir bölümü olan kara mizahtan sonuna kadar faydalanmıştır. Bu üslubu kullanmada zamanla zirveye çıkmıştır. Nitekim eserlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Şair ayrıca şiirlerinin okuyuculara bir etki bırakması için zaman zaman halk dilini kullanımına da yer vererek şiirlerin halktan bir parça olduğunu hissettirmek istemiştir.

Şairin eserlerinde süslü ve halktan uzak olan edebi dil kullanmaktan sakındığı görülmektedir. Böyle bir tercihte bulunması sayesinde üstün edebi bilgisi ve tecrübesi ile kelime ve anlamı sentezleyerek etkin bir yöntem ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu yöntemi kullanırken yer yer modern kelimelere de yer vererek mizahın daha etkili olmasını hedeflemiştir. Şairin şiirlerinin birçoğunda anlamı etkin ve anlaşılır kılmak için dil oyunlarına yer verdiği görülmektedir. Buradan hareketle şairin şiirleri ile diğer şairlerden soyutlanmadan kalıcı olmayı hedeflediği görülmüştür.

Matar'ın şiirlerinde yoğun olarak vatan temasını ele almasının altında yatan sebep yöneticilerden gördüğü zulümlerden dolayı mağdur olmasının yanı sıra vatanına duyduğu sevgiye karşılık bulamaması yatmaktadır. Şöyle ki; vatanının muasır medeniyetler seviyesine ulaşamamasına üzülmektedir. Bu yaşadığı olaylarda başlıca amillerden biri de yöneticilerin eksiklikleri ve bu eksiliklere göz yuman yardımcılarıdır. Şair yaşadığı elim olaylar ve haksızlıkların gözünün önünde gerçekleşmesine daha fazla dayanamamış ve yirmi iki yaşında ülkesinden ayrılarak Kuveyt'e yerleşmek zorunda kalmıştır. Ülkesi olan Irak'a bir daha geri dönememiştir. Nitekim şair memleket özlemi ve sıla hasreti nedeniyle vatan ve vatana olan özlem dolu duygular dile getirmiştir.

Yaşadığı kederli olayların etkisi altında kalan Ahmet Matar, intikam alırcasına şiirlerini öyle sert ve keskin bir dille kaleme almıştır ki bu tutumundan sonra şiirleri iki Arap devleti (Kuveyt ve Mısır) hariç diğer bütün Arap devletlerinde yasaklanmıştır. Bu iki devlet dışındaki diğer Arap devletlerinin yöneticileri tarafından yapılan

baskılara rağmen Matar üslubundan hiçbir zaman taviz vermemiştir. Bu duruşundan dolayı da Matar'ın çalıştığı gazete siyasi baskı altında kalmış ve onu İngiltere temsilcisi olarak Orta Doğu coğrafyasından uzak İngiltere'ye göndermek mecburiyetinde kalmıştır. Şair burada da ağır ve sert eleştirilerinden ve keskin üslubundan hiçbir taviz vermeyerek Arap dünyasının siyasi yöneticilerinden intikam alma duygusunu sürdürmüştür.

Matar şiirlerinde haksızlıklara karşı başkaldırmış, onurlu bir duruş sergilemiş özgürlüğün sembolü haline gelmiştir. Belagat süslemelerin den uzak alışılagelmiş tarzda şiirler kaleme almayan Matar çağdaşlarından ve diğer şairlerden farklı, hem karakteri hem edebiyatıyla nev-i şahsına münhasır bir şahsiyet olarak ön plâna çıkmaktadır. Şiirleri sayesinde âdeta bir savaşçı gibi mücadele etmiştir. Matar kendini ifade edebildiği tek alan şiir olmuştur. Bu amaçla da kendi sanat anlayışını sürekli geliştirmiş ve bu anlayışı destekleyen ögelere şiirlerinde daima yer vermiştir.

Ahmet Matar, zarif bir dil zevkine sahip, isyankâr ve doğruları söylemekten hiçbir zaman korkmayan bir kişiliğe sahip bir şairdir. Toplumsal ve bireysel olarak yanlışları dile getirmekten çekinmeyen bir yapısı vardır. Şiirlerinde karamsarlık ve olumsuz bir hava ile çok fazla karşılaşılmaz. Şiirlerini genel olarak yanlışa dikkat çekmek için kaleme almıştır.

Matar edebiyatta *sehl el-mümteni* diye isimlendirilen eserler ve manzumeler kaleme almıştır. Eserlerinde belagat süslemeleri gibi geleneksel motif ve öğelere olması gerektiği gibi değil, kendi tarzında, kendi sanat anlayışına uygun olarak kullanmıştır. Şiirlerinde biçimsel olarak estetik ögelerinin tümüne yer vermiştir. Vezin ve kafiye kullanımına dikkat çekerken musikiye ayrıntılarda yer vermeyi de ihmal etmemiştir. Şiirlerinde anlam ve şekle önem vermiş ve dil kullanımın da "*fusha*" dilini kullanmaya dikkat etmiştir.

Böylelikle Matar mizah sanatını şiirlerinde ve eserlerinde etkin olarak kullanan şairlerin başında gelmiştir. Bu sanatı da en güzel bir şekilde kullanmıştır. Ortaya koyduğu sanat ve eserleri sayesinde akım kitlesi oluşturmayı başarmıştır. Arap şiirinde alışılagelmiş bazı klasik yöntemleri ve tabuları yıkarak kendine özgü üslup ortaya çıkarmıştır.

Ahmet Matar, şiirlerinde kullanmış olduğu alaycı ve mizahi üslubu nedeniyle Arap dünyasında şiirleri büyük bir beğeniyle okunmuş ve büyük bir okuyucu kitlesine ulaşmayı başarmış yetenekli bir şairdir.

KAYNAKÇA

Abalı, İsmail. "Sanal Kültür Ortamında Yeniden Yaratılan Geleneksel Türk Anlatı Kahramanları". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7/4 (Aralık 2018), 2430-2451.

Ağır, Barış. "Çağdaş Amerikan Şiirinde Irak Savaşı". *Humanitas- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 7/14 (Ekim 2019), 393-405.

https://doi.org/10.20304/humanitas.589832

Ahmet Zade, Perviz Hucv. "Et-Tanas El-Kura'nî Fi Şiir Ahmet Matar ve Mehdi Ahvan Salis". *Razi Üniversitesi Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16. (2015), 1-19.

Alay, Okan. "Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci". *Türk Dili Dergisi.* 815. (Nisan 2019), 22-30.

Alay, Okan. "Yergi, İroni ve Mizahla İlintili Kavramlara Dair Bir Değerlendirme". *Türk Dili Dergisi.* 68/804 (Aralık 2018), 29-46.

A'miri, Şâkir. "Üslubû Şiir Ahmet Matar es-Siyasi rû'ye nakdîye". *Babil Üniversitesi Eğitim ve İnsani Bilimler Fakültesi Dergisi*. 28 (Temmuz 2015), 21-48.

Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi.* Bursa: Bkm. Yayıncılık, 2004.

Arık, M. Bilal. "Apolitik, Mizah Tartışmalarına Tarihsel Bir Bakış". *İstanbul İletişim Fakültesi Dergisi*. 17 (Mart 2012), 89-104.

Arslan, Mehmet. "Argo". *Türk Dili*. 110/ 767-768 (Aralık 2015), 196-221.

Aydın, İbrahim Seçkin. *Türkçe Öğretiminde Mizah Kullanımının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 2006.

Azar, Birol. "Farkındalık Ekseninde Bir Kültür Aktarıcı: Nasrettin Hoca". *Avrasya Uluslararası Araştırmaları Dergisi* 5/11 (Temmuz 2017), 182-190.

Balcıoğlu, Semih. *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü*. Ankara: İş Bankası Yayınları. 1. Bs. 1983.

Batur, Enis. *Kara Mizah Antolojisi.* 1. Bs. Sel Yayınları. 2005.

Birinci, Necat. "Şiirin Dünyası", *İstanbul Aydın Üniversitesi, Aydın Türklük Bilgisi Dergisi* 1/1 (Mayıs 2015), 15-34.

Câfer, Abdülkerîm Razi. *Ramad eş-Şiir Drâse fi el-Binye el-Mevzuu'yye ve el-fenniyye li-Şiir el-vicdani el-hadis fi-Irak.* 1. Bs. Irak: Bağdat Üniversitesi, 1998.

Can, Adem. "Sehl-i Mümteni Estetiği". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 67 (Ocak 2020), 37-52.

Çalışkan, Hatice. *Metin Eloğlu'nun Şiirlerinde Mizah*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Çalışkan, Yakup. *Muhammed Mehdi El-Cevahiri ve Siyasi Şiirleri*, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Çetinsaya, Gökhan vd. Özhan Taha. *İşgalin 6. Yılında Irak. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.* 2009.

http://file.setav.org/Files/Pdf/isgalin-6.-yilinda-irak.pdf

Çiftçi, Hasan. "Klasik İslam Edebiyatında Hiciv ve Mizahın Yöntemleri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 11. (Şubat 2010). 173-182.

Çiftçi, Musa. "Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 6/2 (Haziran 2006), 297-301.

Kur'an-ı Kerim. Erişim: 23.03.2020. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/590/97-ayet-tefsiri

Daban, Emine Zeynep – Cihan Daban, " Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak- İran Savaşı". *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 83-109.

Delâl, Kevâş. "Drâse Delâliye li-nemâzic mîn mûdevvenetî Ahmet Matar". *El-Edeb El-Arabi Dil, Edebiyat ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* (2012), 60-75.

Demirel, H. Gamze. " Klâsik İslam Edebiyatı Geleneğinde Hiciv". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5/10 (Eylül 2007), 131-154.

Durmuş, İsmail. "Mizah". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 30/ 205-208. İstanbul TDV Yayınları, 2005.

Eker, Öğüt Gülin. *İnsan Kültür Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2. Bs, 2009.

El-Akbâvî, İsmail. *Ahmet Matar*, Mısır: Mektebet-ül El-Cezira El-Verd, 1. Bs, 2010.

Esedi, Müslim Malik Ba'ir -el. *Lügatü Eş-Şiir i'nde Ahmet Matar*, Irak: Babil Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

El-Hâyyir, Hâni. *Ahmet Matar Şair El-Menfi ve El-Lâhzâtû El-Hârikâ*. Suriye: Dâr Râslân. 1. Bs, 2009.

Eliaçık, Muhittin. "Bazı Belağat Kitaplarında "Teşbih" Sanatı Hakkında Tanım ve Tasnifler". *Turkish StudiesInternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or TurkicVolume* 8/8 (2013): 565-581.

http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5240

El-Kûrdî, Ebu Ali Müntedi Suver El-Özbekiyye, *Mecmuat-ü Eş-Şiriiye Ahmet Matar*. Beyrut: Dâr El-U'rûbeh, 1. Bs, 2011.

Emre, Ali. "Kötünün Tekerine Çomak Sokmak ya da Bal Tasındaki Ağu". *Hece*. 125. (Mayıs 2007), 130-138.

Erkmen, Serhat. "1945-1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası". *Akademik Ortadoğu Dergisi* 3/1 (2008), 67-95.

Fatıma Tani vd. Rumita Nâsıra. *Suhriyye fi şiiri Ahmet Matar lafitat Matariyye Nemuzecen*. Buveyra: Buveyra Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi, Lisans Tezi. 2012.

Fuat, Muhammed. "El-Gâdâb ve et-temerrud fi şiiri Ahmet Matar". *El-Aksa Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Dergisi* 2- 39.

Güneş, Bahadır. "Bir Muamma ve Lüğaz Metni Hakkında". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/2 (Ağustos 2015), 526-545.

Güven, Oktay. *Irak Cumhuriyeti İnceleme Raporu*. *Serka Kalkınma Ajansı,* 2020.

https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/irak.pdf

Güvenç, Ahmet Özgür. "Dede Korkut Kitabı'nda Mizah". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 46 (Şubat 2012), 157-180.

Hamadî Hâlbas İsmail vd. Zargam Hasan Muhammed "Drâse lîl a'lakat beyne şiiri Ahmet Matar ve er-rüsumat Naci el-Ali". *Mecelletü Külliyeti El Esâsiyye* 76. (2012). 22-51.

Hüküm, Muhammed. *Mizah Kitabı*. İstanbul: Tedev Yayınları, 1. Bs, 2019.

Kahraman, Abdulkadir. *Irak'ın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği Üzerine Muhtemel Senaryolar*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Kamiloğlu, Zeynep. *2002-2011 Dönemi Türk Siyasetinde Mizah*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Kara, Ömer. "Belağat İlminde İki İfade Biçimi: Îtnab-Îcaz". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2000), 353-388.

Karadikme, Arzu. *İroni Kavramı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerin de İroni*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Kâsî, Muhammed. *Fen es-sûhriyye fi şiir*. Bouzareah: Cezayir Üniversitesi Dil Edebiyat Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Kâşğarlı Mahmûd. *Divânü Lugâtit-Türk*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2005.

Kılıç, Zülküf. "Türk Edebiyatında Birbirine Yakın Üç Kelime: Hiciv, Medih ve Hezel". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or TurkicVolume* (2012), 1741-1750.

Kierkegaard, Soren. *İroni Kavramı.* çev. Sıla Okur. İmge Kitapevi. 2004.

Kocaman, Şengül. "Arrabal'ın Cephede Piknik Oyununda Kara Mizah". *Ç.Ü. Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi* 29/1 (Nisan 2020), 57-67.

Koç, Mehmet Akif. "Irak'ı Anlamak – Cengiz Han'ın Moğollardan Osmanlı Türklerine ve İngiliz Manda Yönetiminden, Amerikan İşgaline Kadar Irak Tarihinin Bütün Gelişimi". *International Journal of Kurdish Studies* 5/1 (Ocak 2019), 359-372.

Kûveyder, Cihat Abdulkadir. *Şiir el-fukahî fil-asr el-Abbasi*. Humus: Ba'as Üniversitesi, Toplum Bilimleri Fakültesi, Doktora Tezi, 2009.

Kuyumcu, Elif. "Taşlama, Hiciv Rap". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/4 (Aralık 2020), 2662-2698.

Landau, M. Jacob. *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*. çev. Bedrettin Aytaç Ankara: Gündoğan Yayınları, 1994.

Mengi, Mine. "Sehl-i Mümteni". *Diyanet İslam Ansiklopedisi.* 36/320-321. İstanbul TDV Yayınları, 2009.

Meydanoğlu, Ayşe. "Arap Dili ve Belağatı'nda Cinâs Sanatı". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/1 (Haziran 2019),155-167.

Muhammed Ali, H. Pınar. *İşgal Sonrası Irak Şiiri (2003-2005).* Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

El-Munasîr, Vefa. *Şiir vet-temsil Ahmet Matar Nemuzecen.* Bouzareah: Vahran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Munif, Faik. "Likâ Mea' Ahmet Matar 3".
http://fmuneef.blogspot.com/2015/12/blog-post.html (Erişim Tarihi: 22.03.2020)

Necîfan, Münibe. " Suhriyye es-sevriyye fi-şiir el-Irakî el-Muâ'sır, şiir Ahmet Matar nemuzecen", *Azad Üniversitesi Edebiyat Fakültesi* 39 (2019), 5-19.

Nesin, Aziz. *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*. İstanbul: Adam Yayınevi, 1. Bs, 2001.

Nesîc, Ahmet Hasan. *Dîvân Ebî'l Kâsım eş-Şâbbi.* Beyrut: Dâru'l-Kûtûb el-Îlmiyye Yayın evi, 4. Bs, 2005.

Okay, M. Orhan. "Hiciv". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 17/447. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Okur, Mehmet Akif. "Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta Faliyet Gösteren BM Misyonları", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 4/7 (Şubat 2008), 163-174.

Öngören, Ferit. *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hiciv*. İş Bankası Yayınları, 1983.

Öngören, Ferit.*50 Yılın Türk Mizahı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Bs, 1973.

Özdemir, Emin. *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi. 1990.

Pala, İskender. "Türk Edebiyatı". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 17/305. İstanbul TDV Yayınları, 1998.

Poyraz, Yakup. "Bıçak Sırtında Yürümek: Hiciv Şiirleri" *Akademik Bakış Dergisi* 41 (Mart 2014), 1-27.

Rosenthal, Franz. *Erken İslâm'da Mizah.* çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Divan Kitap, 1. Bs, 2020.

Sak, Emre. *Saddam Hüseyin Döneminde Irak*, Konya: Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Lisan Bitirme Tezi, 2019.

Sâmi, Şemseddin. *"Kamus-ı Türkî"*. İstanbul. İkdam Matbaası. 1. Bs, 1902.

Saraç, Yekta. *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 3. Bs, 2013.

Sevindik, Azem. *Türk Halk Kültüründe Mizah Ekolojisi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.

Şaban, İbrahim. *XIX. Yüzyıl Osmanlı Irak'ında Edebi Ve Kültürel Çevre*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Şahin, Zeynep Burcu. "Karikatür ve İfade Özgürlüğü". *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 10/17 (Mart 2019), 2208-2244.

Şemseddîn, Esma Mahmut. "Bînyetû kâsidetu el-epigram fi Lafitat Ahmet Matar". *Demenhur Üniversitesi Mecelletü Ed-Drâse et-Terbeviyye vel-İnsaniyye* 6/3 (2014), 301-472.

Şimşek, Tacettin. "Cemal Süreyya'nın Şiirlerinde Humour". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 57 (Eylül 2016), 1757-1779.

Taşdemir, İpek. "*Eski Türk Mizah ve Yapma Yolları*", Uluslararası Necati Bey Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırma Kongresi (Türkiye Balıkesir 26-28 Ekim 2018). Ed. Hülya Gür, Hasan Hüseyin Şahan. 57-79.

Tuğluk, Abdülhakim. " Kılları Yolunmuş Maymun Romanında Dramatik İroni". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 18-18 (Aralık 2017), 177-190.

Tur Salih. *Modern Arap Edebiyatının Ünlü Şairi Nizâr Kabbânî ve Poetikası*. Ankara: Gece Kitaplığı, 1. Bs, 2020.

Tur, Salih. *Ahtal, Ferezdak ve Cerir'in Şiirlerinde Medih ve Hiciv*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Tur, Salih. "Çağdaş Arap Şiirinde Tekrir Sanatı". *EKEV Akademi Dergisi* 33 (2007), 291-314.

Usta, Çiğdem. *Mizah Dilinin Gizemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Bs, 2009.

Ürün, Ahmet Kazım. "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35 (Haziran 2016), 131-144.

https://doi.org/10.21497/sefad.11501

Vakıf Zâde, Şemsi. "el-Edebu's es-Sahir ve Envau'hu ve Tedavvuruhu Meda El-Usur El-Maziye". *Fasileti Dirasat El-Edeb El-Mu'asır* 3/12, 102-124.

Yakup, Evs Davut. *Sirâtü Şâir el-İntihari*, Suriye: Dâr Li-Dîrâsât ve Neşr. 1. Bs, 2010.

Yardımcı, İsmail. "Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/2 (Haziran 2010), 1-41.

Yaycı, Cihat. "Irakta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye'ye Etkileri". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. (Haziran 2019), 331-352.

https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.620961

Yıldırım, Dursun. *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları*. Akçağ Yayınları, 3. Bs, 2016.

Yılmaz, Tuncer. "Karnavalizm, Sokratik Diyalog, Menippusçu Hiciv ve Erewhon". *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi* 12/27 (Eylül 2019), 849-870.

Yücebaş, Hilmi. *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*. Milliyet Dağıtım, 1. Bs, 1976.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://mawdoo3.com/%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A7%D8%B9%D8%B1_%D8%A3%D8%AD%D9%85%D8%AF_%D9%85%D8%B7%D8%B1#cite_ref-Du2r5posnH_3-0 (Erişim Tarihi: 18.08.2021)

https://mawdoo3.com/%D9%85%D8%A7_%D9%85%D8%B9%D9%86%D9%89_%D8%A8%D9%84%D8%BA_%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D9%84_%D8%A7%D9%84%D8%B2%D8%A8%D9%89 (Erişim Tarihi: 21.08.2021)

Bâhîsun el-Mısrıyyûn, https://egyresmag.com/%d8%b4%d8%a7%d8%b9%d8%b1-%d8%a7%d9%84%d9%84%d8%a7%d9%81%d8%aa%d8%a7%d8%aa-%d8%a3%d8%ad%d9%85%d8%af-%d9%85%d8%b7%d8%b1/ (Erişim: 15.04.2021)

https://sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi:15.02.2021)

https://books-library.online/a-2734-download (Erişim Tarihi: 21.03.2020)

http://fmuneef.blogspot.com/2015/12/blog-post.html (Erişim Tarihi: 22.03.2020)

https://www.turess.com/alfajrnews/4135 (Erişim tarihi: 24.03.2020)
https://www.youtube.com/watch?v=9Q9ADGBvMZM (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

http://web.archive.org/web/20040529074505/ (Erişim Tarihi: 22.03.2020)

http://www.alsakher.com/modules.php?name=News&file=article&sid=284 (Erişim Tarihi: 22.03.2020)

https://arbyy.com/detail1221555123.html (Erişim: 02.02.2021)

http://www.khayma.com/salehzayadneh/poets/shabbi/shabbi02.htm (Erişim Tarihi: 15.04.2021)

https://edebiyatvesanatakademisi.com/yabanci-roman-ozetleri/godot-yu-beklerken-ve-ozeti-samuel-beckett/4330 (Erişim Tarihi: 04.03.2021)

https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%87%D8%B2%D9%84/ (Erişim:21.08.2021)

https://islamic-content.com/dictionary/word/10707 (Erişim Tarihi: 20.08.2021)

https://onshr.nrme.net/detail1221555123.html (Erişim tarihi: 28.09.2020)